

PERVANELER

MÜFİDE FERİT TEK

Latin Harflerine Aktaran: SAMET POLAT

ÖN SÖZ

Müfide Ferit Tek'in ilk kez eski yazıyla 1924 yılında İstanbul Matbaa-i Amire'de basılan "Pervaneler" romanını orijinaline sadık kalarak günümüz Latin alfabesine aktarmaktır.

Bu çalışma, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'ne 13.06.1941 tarihinde 34331 numara ile kayıt altına alınan nadir eserden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Samet POLAT

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ

ORİJİNAL METNİN KAPAĞI

ORİJİNAL METİNDEKİ İTHAF

BİR AİLE

İTİYAD MI, İSYAN MI?

BİZANS KOLEC

İNSAN FABRİKASI

AMERİKA FEDAİLERİ

İLAHİ AHENGİ ARAYANLAR

ELBİSE FACİASI

CANLAR ALINIP VERİLİRKEN

BAAL MABEDİNDE

BİR YOLUN SONU

ÖBÜRLERİ

ATEŞE DOĞRU

BURHAN'IN SON ELEMİ

KARANLIKTA

GİRİŞ

Millî Edebiyat Dönemi'nin önemli kadın yazarlarından olan Müfide Ferit Tek, 1892'de doğmuştur ve 1971 yılında hayata veda etmiştir. Türkiye'nin ilk İçişleri Bakanı Ahmet Ferit Tek ile 1907 yılında evlenir. Bundan sonraki hayatı, Ahmet Ferit Tek'in sürgün veya görevli olarak bulunduğu çeşitli şehir ve ülkelerde geçer. İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesinin ardından İstanbul'a gelirler. 1913-1918 arasındaki yıllarını Sinop ve Bilecik'te geçirir. Bu arada *Aydemir* (1918) romanını yazar ve yayımlar. Millî Mücadele yıllarında *İrfan*, *Hakimiyet-i Milliye*, *İrade-i Milliye* gazetelerinde; *Türk Yurdu* ve *Şehbal* dergilerinde Millî Mücadele'yi destekleyen yazılar yazan romancı, ikinci romanı *Pervaneler*'i 1924 yılında kaleme alır. Kocasının Dışişleri Bakanlığı'ndaki görevi sebebiyle uzun yıllar yurtdışında bulunduğu *Affolunmayan Günah* (1948) romanı Almanca olarak basıldı.

Türklük bilincini öne çıkarmak için tezli roman olarak kaleme aldığı *Pervaneler*, Osmanlı Devleti'nin son zamanları ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk yıllarındaki Türk aile yaşamında ve eğitim kurumlarındaki sorunları anlatır. Türk eğitim kurumlarının yetersizliği sebebiyle yabancı ve misyoner eğitim kurumlarına artan ilgi sonucu, Türk çocukları kendi kimliğine yabancılaşmıştır. Müfide Ferit de Batılı misyoner okullarının Türk çocuklarını kültürlerinden, inançlarından uzaklaştırması sorunu üzerine eğilmiştir.

Ben bu çalışmamda, *Pervaneler* romanının 1924 senesi İstanbul Matbaa-i Amire basımı metnini günümüz Latin harflerine birebir aktardım. Metindeki noktalamaya sadık kaldım. Yabancı adlar ve kelimeler eski harflerle nasıl yazılmışsa o şekilde günümüz harflerine aktardım. Orijinal metin, anlaşılır ve sade olduğu için bir sözlük hazırlama ihtiyacı oluşturmadı. Bu eser, 2007 yılında Recep Duymaz'ın çalışmasıyla Kaknüs Yayınları tarafından basılmıştır. Söz konusu çalışmada az da olsa orijinal metne müdahaleler yapılmış, bazı kelimeler günümüz kullanımlarıyla verilmiştir. Ben, orijinal metne dokunmadan birebir aktarma yaparak çalışmamı tamamladım.

MÜFİDE FERİD

PERVANELER

HİKÂYE

İSTANBUL

MATBAA-İ AMİRE

1340

DOKTOR OSMAN ŞERAFEDDİN BEYEFENDİ'NİN
REFİKALARI HANIMEFENDİ'YE

KİREÇBURNU HATIRASI, HÜRMET VE MUHABEBBET NİŞANESİ

Bir Aile?

—Hay Allah, nereden tramvaya binmek aklıma geldi.. Bu ne hücum!..

Doktor Burhan Ahmet, bir kale fetheder gibi, Bebek tramvayına atılan halk cereyanı içinde itilerek, kakılarak tramvayın arka platformuna sürüklenirken hiddetinden sürekli mırıldanıyordu..

—Meğer burası kahramanlık meşheri imiş! Nereden tramvay aklıma geldi!..

İçeriden birisi seslendi:

—Beyefendi, Burhan Beyefendi, buraya teşrif ediniz..

Genç asistanı Cemil, ona yerini veriyordu. Bu kalabalığın arasından yol bulup geçmek de müşkül... Fakat Burhan, açık pencerenin önüne yerleşip büyük bir nefes aldıktan ve kocaman beyaz mendili ile alınının terini sildikten sonra, altın dişlerini gösteren geniş tebessüm ile yanında ayakta duran Cemil'e döndü:

—Sen nereye? Bu mahşer arasında işin ne? Nasıl yer bulabildin?

Bütün bu sualleri sıraladıktan sonra cevabını beklemeden Boğaz'a doğru baktı. Ve tekrar memnun bir kahkaha ile Cemil'e döndü:

—Ne dersin azizim, gidiyorlar, gidiyorlar, dedi.

—Tabî değil mi hocacığım?

—Tabî mi, doğrusu onlar için tabî değil; ama, ne ise gidiyorlar ya, mesele orada.

Gidenler müttefikler idi. Müttefik orduların telaşı sokaklara kadar dökülmüş idi. İşgal ettikleri büyük binaların önüne sandıklar yığılmış. Kapılarında daha şimdiden

Türk askerleri nöbet bekliyor. Denizin üstü harp sefineleri ile rıhtım arasında karınca gibi işleyen kayıklar, mavnalar, istimbotlar ile kaynıyordu.

Fakat, tuhaftır, kaçmaya çok benzeyen bu hareket heyecanlarının en bariz eseri, tesadüf edilen ecnebi askerlerinin asıl yüzlerinde okunuyordu. Nerede o eski tahakküm ve gurur neşeleri? Şimdi, hâllerinde, uyuşuk ve korkak bir zavallılık, umulmadık yerden kafasına yumruk yiyenlerin yüzüne çöken aptal hayrete benzer bir miskinlik vardı.

Buna mukabil Türkler, taşan, dökülen, sokakları dolduran, bir sevinç tufanı, bir zafer sarhoşluğu içinde idiler. Her taraf al bayraklarla donanmış. Herkes birbirine sarılıyor; adeta sokaklarda akan halkın sevinçten çarpan kalplerinin sesi duyulacak.

Cemil, bir müddet Burhan Ahmet'in gösterdiği yerlere baktıktan sonra yavaşça sordu:

—Hocacığım, siz nereye, Bebek'e mi?

—Evet, Leman'ı göreceğim.

Cemil, yüzüne hücum eden kanı göstermemek için başını çevirerek ilâve etti:

—Leman Hanım'ın sıhhati nasıl; mektebe devam için ısrar ediyor mu?

Burhan Ahmet'in yüzü ekşidi. Bütün iyi ve doğru insanlar gibi onun da çehresi, hislerini ayna gibi aksettirirdi.

—Niçin?

—Sorma, dedi, inat ediyor.

Doktor cevap olarak omuzlarını silkmekle iktifa etti. Öbürü, artık alâkasını gizlemeyen bir ısrarla:

—Siz suret-i kat'ide men etmiştiniz değil mi?

—Evet ettim; fakat dinleyen nerede? Mektebi bitirecekmiş, şahadetname alacakmış. Meselenin esası: Eğlence!.. Bu Amerikan mektebine girenler artık aileleri, muhitleri ve memleketleri için yabancı oluyorlar. Leman da böyle olacak..

—Nasıl olur hocacığım?

—Şüphesiz, şüphesiz!..

—Yani ne oluyorlar?

—Bize yabancı!

—Nasıl?

—Nasıl olacak o mektebe gidenlerin hepsi ahlâkına ve mektepte geçirdiği

müddete göre bir istihale uğruyor. Fakat çocukluktan itibaren orada büyüyenler herhâlde Türklükten sıyrılıyorlar ve Amerika mukallidi oluyorlar. Bu muhakkak.

—O kabahat da bizim. Eğer onlarınki gibi rahat mekteplerimiz olsaydı, kimse onları tercih etmezdi.

—Bu da şüpheli!..

—Fakat herhâlde hocacığım, bahsettiğiniz tesirden Leman Hanım'a ne? Sizin evinizde terbiye alan bir hanım, Amerika mukallidi olabilir mi?

Burhan sadece içini çekti, istemeyerek asistanı onu en ince yerinden yaralamıştı: Kendi evi, onun tesiri!. Hangi, hangi ev; babasının evi mi? Çocuklarına hizmet etmeyi zevk bilen sessiz ve iradesiz annesini düşündü. Arada bir yüksek sesle emir vermeyi hâkimiyetine kâfi addeden nüfuzsuz babasını hatırladı. Orada hangi tesir alınabilirdi.

Ya, kendi evi! Fransız karısı ve ne oldukları belirsiz çocukları gözünün önüne geldi. Leman hangi tesirle, Amerikan nüfuzundan kurtulacaktı?..

—Aile? Terbiye?.. Ah Cemil nerede o eski Türk ailelerinin sert terbiyesi, nafız anneliği ve babalığı? Dedi.

Başka bir şey ilâve etmedi; fakat yüreği sızladı.

Cemil bir türlü, Leman Hanım'a kusur bulamıyordu.

—Herhalde Leman Hanım başkadır.

—Göğsü zaif; hiç olmazsa bir sene kat'ı istirahat muhtaç..

Bütün aile kendisine yalvardık, ısrar ettik. Annem ağladı, babam bağırdı, ben darıldım, hiçbirisi tesir etmedi. Amerikalılar hepimizi mağlup ettiler Cemil.

Yavaş konuşmalarına rağmen etraftaki adamların hepsi kulak kesilerek kendilerini dinlediklerini fark edince Burhan Ahmet sustu. Biraz sonra:

—Cemil sen de Bebek'e mi gidiyorsun?

—Evet hocacığım, Şükrü Bey'in haremine.

Cemil her gün Leman'ı görmek ümidiyle Bebek'e kadar gi dip döndüğünü hocasına itiraf etmedi.

—Tekrar İstanbul'a dönecek misin?

—Evet.

—O hâlde bana uğra, beraber dönelim. Ben de döneceğim. Cemil bu teklife pek sevindi. Fakat belli etmek istemedi.

Tramvay deniz kıyısından koşuyordu. Burhan ile Cemil, bayrakları inmiş, müdavimleri kovulmuş Müttefik askerlerinin barlarını birbirlerine gösterirlerken ikisi de o acı bahsi

unutmuş gözüktiler. Fakat Cemil'in aklından Leman'ın hastalığı, Burhan'ın kalbinden de kardeşinin üzüntüsü bir türlü çıkmıyordu. Ne idi ya Rabbi, bu Amerikalıların sihri!.

Bebek'teki evlerine girerken Burhan Ahmet lakayt gözükmeye çalışıyordu. Babası bahçedeki güllerini sulamakla meşguldü. Oğluna yeni karanfillerini gösterdi. Bu sırada Burhan Ahmet'in gözü tekrar denizin üstünde gezinen donanmış Türk kayıklarına ve şirket vapurlarına ilişti ve neşe ile:

—Baba, ne dersin, gidiyorlar; defoluyorlar. Dedi.

Babası beyaz pala bıyıklarını büktü ve eski miralaylığını hatırlatan bir sesle cevap verdi:

—Mehmet'in süngüsü bu, oğlum!

Burhan gülerek içeri girdi.

Sokakların, denizlerin sürür velvesiyle, atılan silahların mütemadî patırtısıyla tam bir tezat teşkil eden sessiz ev... Burhan, beyaz mermer taşlıkta durdu ve çocukluğundan beri kaybetmediği laubali bir alışkanlıkla:

—Anne! dedi.

Annesi bir gölge gibi sessiz onu karşılamaya çıktı: Gözünde gözlük, parmağında yüksük vardı.

—Anne, böyle geç vakit ne yapıyorsun?

Annesi ufak bir tereddütten sonra yavaş ve korkak sesle cevap verdi:

—Leman'ın çamaşırlarını gözden geçiriyorum; bu hafta mektep açılıyor da.

Aşağıdaki oturma odalarına girdiler. Zamanında burası tertemiz bir Türk odası idi. Hâlâ uzun kereveti, beyaz ve tenteneli örtüsüyle duruyor. Kerevetin karşısında konsol ve ayna. Üstünde sürahi ve bardaklar. Ortada yuvarlak ve örtülü masa... Fakat zaman bu Türk odasına onu gülünç bir vaziyete sokan teferruatlar ilâve etmişti: Duvarlara ufaldı-büyükklü İngiliz gravürleri, gazetelerden kesilmiş renkli manzaralar, güzel, Anglosakson kadın resimleri asılmıştı. İki pencere arasında pembe lâke bir etajer vardı. İçinde birkaç mektep kitabı ile birkaç roman ve üzerinde kırmızı yün saçlı, yüzü boyalı iki bezden bebek. Burhan, Leman'ın tesirini düşünüyor; onun zihniyetini tahlile çalışıyordu.

Annesi sordu:

—Klaire nasıl, çocuklar iyi mi?

Burhan karısının ismini duyar duymaz kaşlarını çatı. Çünkü annesinin bir gün kendini de anlayamamış olduğunu hatırladı. Hâlâ sesinde o tenkidi hissediyordu; fakat çocuklar denince her şeyi unuttu. Burhan çocuklarını çıldırasıya severdi. Bütün huyları gibi evlat muhabbetindeki mübalağalı zaafi da annesine benzerdi.

—Afacanlar her gün büyüyorlar. Anne, görsen Cevat ne güzel bir oyma çerçeve yaptı. İçine grandmamanın resmini koyacağım, diyor.

—Grandmaman mı?

—Canım sen.

—Aman oğlum ben haminneyim. Resmim de çıkmaz.

Avrupa'daki grandmamasınıkini koysun.

—Leman nerede?

Annesi yaklaştı ve yavaş bir sesle:

—Ah, Burhan, neden bu kız böyle soluyor? Dedi.

Bunu söylerken annesi dönerek gözlerini sildi ve orada dikiş makinesinin önünde yayılı duran beyaz çamaşırları toplamaya başladı.

—Leman nerede?

—Matmazel Haykanuş ve Güzin Hanım'la biraz gezmeye çıkmışlardı.

—Bu Haykanuş da kim?

—Mektek arkadaşısı İnekciyan Efendi'nin kızı.

—Bugün bu kalabalık arasında ne işleri var?

—Canım tenis oynamaya mektebe gittiler; uzağa değil.

—Bebek Koleci'ne mi?

—Evet.

—Fakat anne, bu kızı böyle serbest bırakmanı hiç anlamıyorum.

—Oğlum, Leman çok ciddidir, ne çıkar?

—Bir kere yorulmasını kat'iyen men ettim. Sonra bu Ermeni ve Rum delikanlılarının arasında ne işi var? Evet öyle, gidip birlikte oynadığı Rum ve Ermeni çocuklarıdır. Başka bir şey zannetme.

—Mektep arkadaşları...

—Mektep filan bilmem. Bu kız, sizin ihmaliniz yüzünden ölecek. Mektebe gitmesin derim, dinlemezsiniz, tenis oyna maşın, kürek çekmesin, dans etmesin, göğsü zayıf derim, dinlemezsiniz... Ben de artık karışmıyorum...

Annesi ağlamaya başladı:

—Ah oğlum! Beni dinliyor mu? Zaten hanginiz dinlersiniz? Babası ayrı bir aksi, yalnız bağırır çağırır, siz hepiniz ayrı aksilersiniz. Aranızda ezilen ben. Sen en uslularıydın, sana Klaire'i alma, dediğim zaman dinledin mi? Nadire'ye, Hasan'a varma, dediğimiz zaman dinledi mi? Hâlâ da pişman olmadığını söylüyor. Filhakika o da tıpkı kocasına döndü, geçen gün dans müsabakasında birinci olmuşlar..

Bunu söylerken, annesi, birinci olmuşlar kelimesi üstünde biraz duruyor, ve oğluna yan gözle bakıyordu. Ne kadar olsa anne; bundan bile mağrurdu.

—Bu da ille mektebi bitirmeyi kafasına koymuş. Çevirmenin ihtimali yok. On senedir çalışıyorum; bari elimde bir diploma olsun diyor. Hakkı da var.

—Diploma alıp ne yapacak? Evlenecek değil mi? İşte Cemil! İyi, çalışkan, zeki bir çocuk, istikbali var. Şahadetnamesiz de onu almaya razı.

—Beyhude oğlum; kız evlenmek istemiyor. Hayatını kazanacakmış. Serbest, hür insan olacakmış, erkekler gibi. Zaten o narin vücuduyla evlenmesi de doğru değil. Henüz yirmi ikisinde. Hele bir yirmi beşini bulsun.

—Anne, sen on beşinde evlenmişsin, kızın da haydi yirmi ikisinde evlensin..

Daha ne bekliyorsunuz? Bunlar laf, onun maksadı mümkün olduğu kadar mektebi, yani eğlenceyi, evinde bulamadığı eğlenceleri, tenisi, dansı, flörtü bırakmamak.. Ah, eski âdetlerimiz!..

—Sen, mademki eski âdetleri seviyordun, bir Fransız'la niye evlendin?

—Benim evlenmemi ve karımı lütfen rahat bırakınız. O başka, bu başka.

—Oğlum, şimdiki kızların erkeklerden farkları yok ki; o bizim zamanımızın aptallarına göreymiş.

Burhan gayri memnun bir tavırla kalktı.

—Demek Leman'ı muayene edemeyeceğim. Ben gidiyorum.

—Kalsaydın, neredeyse gelir.

O esnada odaya giren babası gülerek kalın sesiyle:

—Madam cenapları müsaade etmezler ki kalsın! dedi. Sonra dayaktan korkar.

Hey gidi bizim zamanın erkekleri!..

Burhan kâfi derecede sinirlenmişti.

—O da benim bileceğim iş, dedi.

Ve soğuk bir tavırla veda ederek çıktı.

Sokakta deminki gürültüyü ve bahçede de kendisini bekleyen asistanını buldu.

—Neden içeri girmedin Cemil?

—Peder beyefendi ile bahçede konuştuk. Leman Hanım evde değilmiş.

Burhan'ın güleceği geldi. Sonra Leman olmadığı için içeri girmeyi bile istemeyen gence acıyarak baktı.

—Zavallı oğlan, o da başının derdini arıyor, dedi.

Yürüdüler, ve dönüşte تنها olan tramvaya bindiler. Gelen akşamla birlikte ortalığa azgın bir gürültü velvelesi inmişti. Herkes gün bitmeden, bütün eğlenmek ve gürültü etmek hevesini bitirmek istiyordu.

İstanbul'un emsalsiz akşamlarından biri idi. Boğaziçi'nin rengârenk akisli, sarı, pembe, eflâtun, mavi hareli, saf berrak suları üstünde, sayısız kayıklar, akar gibi geçiyorlardı. Donanma fenerleri kararmaya başlayan sahilleri, bir ziya neşesi içine almışlardı... Her taraf parlaktı. Her taraf şenlik içinde idi bayramdı. Milletin ruhundan doğan, en sevinçli, en neşeli bir bayram.. Silah sesleri şarkılara karışıyor. Ve bundan evvel burada gürleyen galip düşman seslerini silmek, temizlemek ister gibi bütün kuvvetleriyle yükseliyorlardı.

Gidenlerin kahrolmuş yüzlerini tasavvur etmek Burhana bütün dertlerini unutturdu.

—Cemil, akşam yemeğini bizde yiyelim. Bir şampanya açarız. Bugünden daha mesut bir gün olabilir mi? dedi.

—Memnuniyetle hocacığım.

Eminönü'nden Babıali'ye yayan geldiler. Burhan Ahmet, evinin merdivenini gülerek, âdeta koşarak çıktı. Onun kocaman karnına rağmen umulmaz bir hafifliği vardı.

Girer girmez, sofada elektriğin yakılmamış olduğunu fark etti. Düğmeyi çevirirken çocuklarına seslendi.

—Nini, Dede neredesiniz?

Sevda ve Nihal, on iki ve on yaşında iki küçük kız çıktılar.

Tabiatıyla, belki de farkına varmadan onlarla Fransızca konuşuyordu.

—Mama nerede? Kardeşleriniz nerede?

Cemil, hocasının Fransız karısına rağmen neden böyle bozuk Fransızca konuştuğunu düşündü. Fakat muhakemesini yürütmeye zaman kalmadan çocuklar fena bir havadis verdiler:

—Mama hasta, yatıyor.

—Yatıyor mu? Cemil, sen otur yavrum, ben hastaya bakayım.

Burhan neşesini gaib etmeden karısının odasına yürüdü:

—Doktor geldi, hasta hanım, hazırlanınız, hastalığı kaçırarak!.

Orada da aynı karanlık vardı. Elektrik çevrilince, sarı demir karyolada yüzü koyun yatan karısının biraz şişman vücudunu gördü.

—Ne var yavrum? Ne oldun? Başın mı ağrıyor? Baksana! Yüzünü göstere! İnsan, böyle güzel bir günde, kurtuluş bayramında hasta olur mu? Kalk bakalım, Cemil'i de getirdim; şampanya içeceğiz; oradan otomobille sizi gezdireceğim.

Küskün bir ses, yastıkların arasından homurdandı:

—Rica ederim Burhan, beni rahat bırak! Bayramınızdan bana ne? Hastayım.

—Nen var?.. Hem ne demek, sen Türk karısı değil misin?... Elbette benim bayramım senin de bayramındır. Sizin Fransız kanununuzda bile ne derler?..

—Öf!.. Kanunu da, beni de rahat bırak, diyorum.

—Ne oluyorsun?

—....Rahat bırak!.

—Nen var? Muayene edeyim mi?

—Hayır git!

Burhan hayret içinde çıktı. Sevda'yı çağırdı.

Yüzü kendisine en çok benzediği için Burhan büyük kızını kendisine en yakın gördü: Aynı renksiz ten, aynı kara gözler, aynı muntazam burun ve ağız... Fakat birbirine bu kadar benzeyen kara gözlerin Burhan'da manası şen ve dürüst iken çocukta korkak ve çekingendi. Ağız, babada daima gülmeye meyyal iken kızda ağlar gibi büküktü.. Bütün yüzün ifadesi doktorda ne kadar açıksa, kızda o derece kapalı idi ve bunun içinde ki birbirine pek çok benzemekle beraber, hakikatte büsbütün yabancı dururlardı...

—Dede, annene ne oldu?

—Hasta.

—Neresi?

—Bilmem.

Babalarının sesini duyan iki oğlan da koşullar ve ceplerini bir kere muayene ettikten sonra en küçüğü Cevat, babasının kulağını aradı ve:

—Baba, Mama hasta, Fransızlar gidiyor diye dedi.

Burhan bir kere irkildi. Sonra gülerek oğlanın kulağını şaka ile çekti.

—Hiç öyle şey olur mu? Baba Türk, çocuklar Türk olunca anne de elbet Türk olur ve Fransızların gitmesine sevinir.

Çocuk aynı tavırla:

—Fakat baba, görsen ne ağladı, ne ağladı. Zabitler adiyö demeye gelmişlerdi, onlar gittikten sonra anne yattı.

Burhan düşündü. Hakikaten bu akşam Klaire'in yüzü kahrolmuş düşmanların yüzüne ne kadar benziyordu.

Kalktı, bir müddet başını tuttu. Çocukların dördü de ona bakıyorlardı. Sevda yavaşça, bunları söylediği için, Cevat'ı çimdiklemiş olacak ki birden cıglıkla ağlamaya başladı.

—Dede, yapma. Neden kardeşini ağlatıyorsun?

—Ben yapmadım!

Oğlan ağlayarak:

—Sen yaptın! dedi.

—Sevda, Sevda yalan söylüyorsun, dünyada en fena şey yalandır. Sonra seni sevmem.

—Baba, Cevat annemin ağladığını söyledi, peki ama hakkı yok mu? Onun Fransız olduğunu unutmamalı. Sen Fransızların geldiği zaman ağlarken annem şaşmamıştı, sana acımıştı. Sen de haksızlık etme...

Burhan kendine çok benzeyen kızının yüzüne dikkatle bakıyordu: Dalgın ve şaşkın bir bakışı vardı. Onda kendine ne kadar, ne kadar kendine yabancı bir ruh hissetti. Sonra çok ciddi bir tavırla ve çocuğu büyüten, istikbali delen bir sesle:

—Sevda! dedi. Sen Fransızların gittiğine sevindin mi?

Kız kıpkırmızı oldu. Başını öbür tarafa çevirerek:

—Elbet! dedi.

—Daha kuvvetle söyle!.

—Elbet baba!.

—O hâlde haydi gelin. Hepinize şampanya vereceğim.

Çocuklar bu havadise kurtuluş bayramından daha çok sevinerek babalarını takip ettiler.

Cemil, etrafında dönen vak'ayı anlamadan hissederek rahatsız, bekliyordu.

—Hocacığım, mademki madam hasta, ben gideyim, siz onun yanında oturunuz.

Burhan artık gülmüyordu.

—Hayır, bugün benim evimde muhakkak surette müttefiklerin gitmesine sevinilecek, dedi.

Arzu ve iddiasına rağmen ses katı ve acı idi. Sevinç neşesi hiç yoktu.

Sessizce sofraya oturdular. Burhan'ın dalgın durmamak için gösterdiği bütün gayrete ve Cemil'in gevezeliğine rağmen yemek pek soğuk geçti. Meyve gelince, Burhan şampanyayı istemedi. Marika, madamın yatak odasına gitti. Epey bir müddet sonra ellerini ovuşturarak gözükte.

—Hani şampanya?

—Madam anahtarı nereye koyduğunu bilmiyor.

—Git bul.

Yine Marika boş geldi.

—Madam uyumuş

Bu sefer anahtarı aramaya çocukları yolladı; fakat onlar da boş geldiler. Anahtar bir türlü bulunmuyordu. Yemeğin büsbütün tadı kaçtı.

Cemil, yavaş bir sesle, âdeta korkarak:

—Hocacığım, şampanya Türk içkisi değildir. Türkler sevinince tatlı yerler, dedi.

Fakat Burhan yumuşaklara mahsus bir hiddetle behemehal şampanya istiyor ve kalbini acılıkla dolduran bir intikam hissiyle muttasıl:

—Müttefiklerin gitmesine şampanya içeceğim, diye tekrarlıyordu.

Çocuklar da beyhude yere dolaşıktan sonra Marika'yı çağırdı.

—Çabuk bir otomobile bin ve şampanya bul! Kaça olursa olsun al! Bulamazsan, yarın bu evden gidersin.

Yarım saat sofrada bir cehennem havası içinde bekleştiler. Oğlanlar sandalyelerin üstünde uyumuşlardı. Kızlar, birbirlerine alttan alta bakışıyorlardı.

Yarım saat sonra Marika yine boş geldi:

—Bütün dükkânlar kapalı, bayram...

Burhan sapsarı oldu. Cemil başını kaldırıp hocasına bakamıyordu. Birden Burhan ayağa kalktı.

—O hâlde dolabı kırarız.

Ve kilere gitti. Cemil, çekiç sesini dinleyerek zehir tadı alan bu şampanyanın bütün hikmetini düşünürken, oğlanlar gürültüden uyanmışlar ve ağlaşıyorlardı. Babaları kalkar kalkmaz, gizlice annelerinin yanına giden kızlar da birden çığlıkla feryada başladılar:

—Mama bayıldı. Mama gürültüden bayıldı. Baba! Baba! Bırak; yetiş!!..

Burhan bembeyaz, saç başı perişan, yüzü ter içinde, yanırlıkla çarpan çekicinin darbesiyle kanayan elinde bir şişe şampanya, içeri girdi. Şişeyi hızla masanın üstüne bıraktı ve bütün bu gürültü içinde, başı önünde duran Cemil'in karşısına dikildi:

—Cemil! dedi. İrkine yabancı bir kadınla sakın evlenme! Anladın mı?

Evleneceğini bilsen de evlenme!

Cemil cevabının zulmünü hissetmeden:

—Tabii hocacığım.. Elbet! Hiç alır mıyım?

Öbürü, kader gibi ciddi devam etti:

—Yalnız o kadar değil! Ecnebi tesirine kapılmış bir kızla da evlenme, asla!

Anladın mı? Bedbaht olmamak istersen, annene benzer, sessiz, hanım hanımcık, uslu akıllı bir kızcağız al!..

Fakat bu sefer Cemil sustu, elbet demedi; kani bile olmadı. Çünkü gözünün önüne, ince, zarif boylu, saz benizli, elâ gözlü Leman gelmişti.

Burhan nutkunu bitirince zincirine giden bir mahkûm gibi hastanın odasına doğruldu. Cemil de fırsattan istifade ile hemen kaçtı.

Şampanya şişesi açılmadan sofranın üstünde duruyordu.

İtiyad mı, İsyan mı?

Burhan Ahmet kaç gündür pek bedbindi. Leman'ın zayıf ciğerlerine rağmen, mektebe gitmekte ısrar edişi, zaten neşesini kaçırdıkça, Claire'in geçen gün yarattığı lüzumsuz vaka, onu büsbütün zehirlemişti.

Her vakitki ufak tefek çekişmeler gibi bunu da unutmak ve sükûnet bulmak kabil olmuyor, bilâkis gün geçtikçe bu hatıra büyüyor ve gözü önünde yeni bir ufuk açıyordu. Sisli havalarda birden eserek ufku temizleyen rüzgâr gibi, o vaka da hayatının ufkunu meydana çıkarmıştı. Ve bu ufuk... bir uçurumdu... Şimdiye kadar alışkanlık sisiyle kapanan derin ve korkunç bir uçurum!...

Fakat hâlâ Burhan, ümit etmek yolunu arıyordu... Yazı masası üstünde Claire'in, evlendikleri zaman çıkarılmış bir resmi vardı. Onu eline aldı ve uzun uzun baktı. O zaman Claire ince ve zarif idi. Gözleri ne kadar iyi bakıyordu. Burhan o zamanki Claire'i ve o zamanki kendini hatırladı ve yüreği merhametle sızladı.

Meşrutiyet'in ilk senesinde idi. Yirmi beş yaşında mektebi bitirdikten sonra, ümit dolu, heyecan dolu bir kalple, kafesi açılmış bir kuş gibi Avrupa'nın fen ve ilim hazinesine koşmuştu... O zaman ne saftı... İyiliğe, saflığa, samimiyete, insaniyete ve insanların muhabbetine nasıl inanırdı!..

Paris'in çok dağıtıcı muhitine girmeyi düşünmedi bile. Eğlenmek için değil, öğrenmek için gidiyordu. Öğrenecek ve öğrendikleriyle insaniyete hizmet edecekti. Bunun için Montpellier'yi tercih etti. Ve o zaman bir miralay olan babasının göndereceği birkaç lira ile geçinebilmek için, pek gösterişsiz bir odaya yerleşti. Bu oda, bir şarapçının ufak apartmanından ayrılmıştı.

Çok geçmeden Burhan ev sahipleriyle de ahabap oldu. Fransa'da şarap satmak ayıp bir şey değildir. Bir talebe onlarla pekâlâ görüşebilir. Şarapçılar ise bu Türk kiracıdan pek mağrurdular. Onu evlerine sık sık davet ettiler ve böylece kızları Claire'le tanıştı. Burhan çok mahcup ve idealist bir gençti. Çocukluktan çıkalı ilk tanıdığı kız Claire oldu. Onda bütün kadın güzelliğini, bütün kadın cazibesini, kadın idealini bulduğunu zannetti. Hâlbuki sadece bir kadın bulmuştu.

Burhan Ahmet, ancak on üç senelik bir evlilik hayatından sonra Claire'de fark ettiği bazı kusurların başlangıcını, daha o zaman, biraz dikkatle, görebileceğini şimdi anlıyordu. O zaman da Claire, koket idi. Biraz geveze idi. Gezmeyi, eğlenmeyi severdi.

Hâlinde, şarapçı kızı tavırları vardı.. Fakat iyi kalpli idi ve güzeldi. Burhan'ın hayatındaki ilk kadındı. Çok geçmeden sevdi. Evlenmek haricinde sevmeyi düşünmediği için nişanlandılar. Aşağı yukarı, ecnebi bir hanımla dönen bütün gençlerin başlarına gelen vaka!..

Şimdi bunu düşünürken, Burhan o zamanki zihniyetinde tuhaf bir noksan fark ediyor: Milliyet noksanı! O vakit hiçbir dakika milliyet farkını düşünmemişti. Din farkı, âdet, itiyad farkı! Hepsi aklına geldi. Din farkı, onun için bir mani teşkil edemezdi. Claire'in biraz dindar olduğunu bilmekle beraber, buna ehemmiyet vermeyecek kadar kendisini serbest fikirli zannederdi. İtiyad ve âdetleri de müşterek bir hayatın çabuk eritip bir seviyeye getireceği alışkanlıklar telakkî ederdi. Damarlarda akan, kalbinde atan, beyne sıçrayan kanın başkalığını hesaba katmadı.

Bir gün ayrı bir düşünce ile ayrı bir mefkûre ile tıpkı iki hasım gibi karşı karşıya gelecekleri hiç, hiç aklına gelmemişti... O zamanki Burhan için insanlar hep kardeşti... Fen, ilim, tıp ve insanlar hep insaniyete hizmet gayesine yarar vasıtalarıydı. Rumları, Ermenileri kardeşlerimiz, İngilizleri dostlarımız telâkki eden politika devrinin tesirlerine kurban olmuştu.

Claire ne düşündü? İhtimal sadece hoşuna giden, parlak, güzel, zarif bir gençle evlenmek, yahut kim bilir, bir doktor karısı olmak hevesine mi kapıldı? Her hâlde memnun ve mütebessim nişanlısının kolunda bir gün İstanbul'a çıktı... Burhan o zaman Claire'in bu hareketinde bir fedakârlıktan ve aşkının ispatından maada bir şey görmemişti..

Sevinerek İstanbul'a geldiler. Fakat orada onları bir kızılca kıyamet karşıladı. Babası, anası, hatta Nadire, kendisinden on beş yaş küçük kardeşi bile bir türlü Claire ile evlenmesine taraftar olamadılar.

Burhan, ailesi ile darıldı. Onların bu ısrarında şuurlu olmayan bir milliyet hissini duymadı. Burhan'a göre, onlar yalnız mutaassıp, dar bir zihniyetle ecnebi karısını ailelerine almak istemiyorlardı. Onlarda ihtimal ki biraz bu da vardı; fakat her hâlde ihtiyarlar sebebini belki izah edemedi, doğru yolu görmüşlerdi. Burhan hepsine rağmen nişanlısıyla evlendi. Bir müddet sonra zahiren onlar da barıştılar; fakat hiçbir zaman kalplerinden affetmediler ve yabancı gelini aileden saymadılar.

Böyle bir istikbale hazırlanmayan Claire de onlara bir türlü ısınmadı. Mümkün olduğu kadar az ve resmi görüştüler. Burhan kendine çok çabuk mevki yaptı. Tanındı. En meşhur tıp hocalarından biri oldu. Fakat seneler, tecrübe ile gelip geçtikçe, Burhan,

ilk zamanların şevkinden ve itikadından birçok şey kaybetti. Saf ve iyi kalbini bazen susturmak ve insanlara karşı biraz daha ihtiyatlı olmak lüzumunu hissetti. Memleketi bedbaht oldukça dünyanın haksızlığını öğrendi ve nihayet Balkan harbinden sonra en mutaassıp bir milliyetçi kesildi. Artık Ermeni ve Rum kardeşler ! bitmişti. İnsaniyet dostu İngilizler, Fransızlar hep ölmüşlerdi... Bedbaht Türk'ten başka kalbinde kimseye yer kalmadı.

Lâkin karısına karşı hissi hiç değişmedi. O, kendi karısı ve çocuklarının annesi idi. Ona hürmet ederdi. Claire de gittikçe artan eğlence zevkini, şişmanlayan vücuduna artık yakışmayan süs merakını, çenesi düşüklüğe varan gevezeliğini, hoppalığını, çocuklar ziyadeleştikçe o nispette temizliği kaçan evinin intizamsızlığını bile görmemeye çalışıyordu. Hatta çocukların, milliyetçi bir baba ile biraz dindar Katolik bir anne arasında aldıkları iki yüzlü terbiyenin vahametini de kâfi derecede anlamadı. Geçer geçer, büyüdükçe sağlam Türk olurlar, dedi.

Kızlar ne annelerini ne de kendilerini o kadar seven babalarını darıltmamak için, iki arada, sinsi ve samimiyetsiz olmuşlardı. Annelerine ayrı, babalarına ayrı bir zihniyetle gözüktülerdi. Oğlanlar, daha pek küçüktüler. Onlar hislerini gizleyemedikleri için, bilâkis devamlı arada nifak tohumu gibi, iki tarafa müzevirlikler yaparlardı.

Harb-i Umumi esnasında, Claire'in vaziyetinin nezâketini hisseden Burhan, onu teselli ve temin için her şeyi yapmıştı. Fakat mütarekeden beri iş büsbütün değişti. Etrafını alan Fransızlardan Claire çok memnun oldu. Beş senedir gizlenen Fransızlığı birden inkişaf etti. O arada yaptığı bir Fransa seyahati de hu hissi büsbütün alevlendirdi. Kızlar bile gördükleri Fransa'ya hayran oldular.

Yenilmiş bir baba memleketinden ziyade, âmir, hâkim ana vatanını alenen tercihe başladılar... Evlerine birçok Fransız geliyordu. Artık meşhur doktor ve müderris Burhan Ahmet'in evi bir Fransız muhiti olmuştu. Bundan rahatsız olan Burhan bir türlü karısını bu muhitten ayıramıyordu. Onun elemi arttıkça öbürünün zevki ziyadeleşiyordu. Nihayet, yavaş yavaş Burhan evinden ve karısından uzaklaşmaya başladı. Vaktinin çoğunu mektepte, muayenehanesinde geçiriyor, kavga etmemek için mümkün olduğu kadar eve geç geliyordu. Fakat hâlâ karısını seviyor ve bütün adalet hissiyle düşünerek karısına hak vermeye gayret ediyordu.

<Hakkıdır, bu kadar sene, vatanından uzak, ailesinden uzak, lisanından uzak, onların müterakki memleketlerindeki bütün rahatlardan, manevî zevklerden uzak burada

yaşıyor, elbet vatandaşlarını görünce biraz görüşecektir> diye kendini devamlı avutuyor ve kusur görmemeye çalışıyordu.

Sonra <Yalnız karım mı bu hâlde? Diyordu: Bizim Türk hanımları bile bizi üzen, esir eden başımızı yakan Müttefik zabitlerle ahabap oldular.> Ve gözünün önüne, mektebi vasıtasıyla Amerikalılarla can ciğer olan kardeşi Leman geliyor...

Sonra Nadire'yi düşünüyor. Memleketlerinde hiçbir iyi ailenin evlerine almayacağı, menşei meçhul, ahlakı meçhul uydurma zabitlerle, sabahlara kadar dans eden Nadire'yi hatırlıyordu ve daha ne kadar çokları...

Kendi kendini bu tesellilerle avutmaya uğraşırken bir de geçen günkü vak'a her şeyi yıkmıştı. Fransızlar, dört senedir, işgallere, hücumlara rağmen vuramadıkları kat'i darbeyi o gün hezimetleriyle indirdiler. Claire artık, alenen onların tarafına geçmiş ve kocasının milliyetini reddetmişti. Birden Burhan kendini yapıyalmız, bedbaht ve kimsesiz hissetti. Kendi kendine acıdı.

Felâkete bu kadar açılan bir göz, her şeyi görmeye namzettir. Burhan da çocuklarındaki yabancılığı, samimi-yetsizliği, iki ruhluluğu ilk defa olarak bütün ciddiyetiyle fark etmeye başladı ve kalbinde derin bir yara sefaleti duydu. Bu en acısı idi. Kendisi nasıl olsa sonuna kadar çekecek... Artık hayatı bitmişti. Leman, iyi bir adamla evlenirse belki Amerikalılığı unutabilirdi. Fakat çocuklar, kendi çocukları?.. Onlar nasıl yetişecekler; ne olacaklar? Yarı kara yarı su hayvanları gibi, iki yüzlü, iki milliyetli, iki kanlı insanlar mı olacaklar? Vatan tanımayan, millî terbiye bilmeyen, ebedî serseriler, ebedî bedbahtlar mı olacaklar?

Burhan uzun uzun içini çekti. <Her evliliğin vazifesi ve gayesi çocuklardır. Ben bunu nasıl düşünmedim?> dedi ve bir kere daha Claire'in resmini eline aldı. Bu saf bakışlı mütebessim kızın bu kadar felâkete sebep olması kabil miydi? Kendisine galip gelmesi, çocuklarını elinden alması mümkün mü idi? İkisi müştereken çocuklarının istikbalini hazırlayacaklarına, bilâkis iki düşman gibi karşı karşıya geçmiş mücadele ediyorlardı ve bu mücadelede annenin galip gelmesi tabî idi.

Lâkin Burhan kabil değil, bu hakikati kabul edemiyordu. Ruhunu, ilmini yarattığı bunca talebeler yetiştirmişti. Yabancı çocuklarının kalbine, zekâsına hükmederken kendi çocukları karşısında aciz mi kalacaktı? Ve nihayet kiminle mücadele ediyordu? Karşısında, Claire'in durmadan gülen resmi varken bir türlü onu ciddi bir düşman telâkki edemiyor, baktıkça zihni ciddi meselelerden uzaklaşıyor, yavaş yavaş o tebessüm günlerinin hatıralarına dönüyordu. Kaç zamandır soğuyan kalbi birer birer

gelen bu hatıralarla tekrar ısındı ve Claire'e karşı kendi haksızlıklarını düşünmeye başladı. Nihayet, Claire, kendini, kocasına bırakmış, kimsesiz, memleketsiz zavallı bir şey idi. Burhan, onun için hem koruyucu hem aile hem vatan olacaktı. Hiç Claire, Burhan'a ve çocuklarına düşman olabilir mi? Şüphesiz kusurları var; şüphesiz çok Fransız; fakat tabii değil mi? Herhâlde iyi idare edilirse itaat eder ve çocuklar da biraz ihtimam ile tam Türk olurlar... Yalnız iyi idare etmek ve çocuklarla meşgul olmak lâzım. Mesele bundan ibaret.

Ve hummalı bir aceleyle kararını hemen tatbik etmek istedi, kalktı; kapıdan Sevda'yı çağırdı.

Kız zıplayarak girdi. Burhan ona uzun uzun baktı. Ah, bir kere Sevda anlasa, babasını anlasa, Türklüğü öğrense ve sevse! Elbet kardeşlerine de tesiri olurdu... fakat onu nasıl çekmeli?.. Annesinin elinden ve ırkından nasıl almalı? - Otur Sevda, kızım... Seninle konuşacağım..

—Dinle Sevda... artık büyüdün... her şeyi anlayacak, vazifeni bilecek bir yaşa geldin... Sevda...

Ve Burhan bütün kalbindekileri ona hissettirmek istiyor... Kızı korkutmayacak, annesini incitmeyecek kelimeler arayarak devamlı söylüyor... O söyledikçe öbürü şaşkın anlamadan bakıyordu. Babasına ne oldu? Onun gözlerini dolduran bu üzüntü ne idi? Babasını birkaç kere daha müteessir görmüştü; fakat o zamanlar çocuklardan saklardı. Şimdi âdeta kızından bir şey bekliyor, yeisine bir şifa arıyor gibi idi...

Sevda babasını teselli etmeyi pek istiyordu. Çünkü anne derecesinde olmasa da babasını da pek severdi. Babasını memnun etmek için elinden geleni yapacak fakat babası ne istiyor? Onu anlayamıyordu. Devamlı Türkleri methediyor. Evet hakkı var. Şüphesiz Türkler iyi insanlar. Babası ne kadar iyidir ve küçük kalbi gururla doluyor. Hatta büyükbaba bile, bağırса da yine çok iyidir. Ya grandmama... ne yumuşak...

Lâkin bütün Türkler... İyi olmakla beraber, daha medeniyet bilmiyorlar. Bunu mama söylemeden kendisi görmüş ve fark etmişti.

Sonra inkâr edilemez ki Türkiye, Fransa ile kıyas edilemez. Orada parlak güzel caddeler, şehir gibi büyük mağazalar var... Burada bir şey yok. Sonra Fransız zabitleri, eve geldikleri zaman, ne güzel konuşuyorlar ve dans ediyorlardı. Hem Fransızlar üç renkli bayraklarıyla Almanları yendiler... Fakat zavallı Türkler yenildiler. Çünkü kuvvetli Fransa'dan ayrılmışlardı...

Sevda, Türkleri de seviyor; lâkin nasıl annesini babasından çok seviyorsa, annesinin galip vatanını da babasının mağlup memleketinden çok seviyor.

Babası söyledikçe o, bunları düşünüyor; babasının mantığını anlamıyordu.

Burhan, kızının yüzünden, anlamadığını fark etti. O da, vatan muhabbetini uyandırmak için, çocukların hayalinde o kadar yer tutan ihtişam tutkunluğundan yardım istedi ve ona Türklüğü anlatmaya başladı: ırkın cesaretinden, parlak tarihinden bahsetti. Bütün dünyayı atlarının dört nala yürüyüşüyle fetheden büyük reisleri Cengiz'i, Attila'yı saydı.

Sevda, birden haykırdı:

—Biliyorum, baba! Fakat onlar vahşilerdir. Adam kellelerinden ehram yaparlarmış... Attila, Paris'i bile işgale gelmiş, fakat Sainte Genevieve onu dua ile savmış... değil mi? Bana bunları Masoeur Madeleine anlattı.

Burhan başını tuttu. Beyni çatlayacak zannetti; fakat bir türlü ümidini kesmeye razı olamadı. Bir gayret daha, dedi ve yine anlattı, anlattı... Osmanlı tarihi söyledi. Çocuğun parlak şeylere gösterdiği zaafıtan istifade için, gözünün önünde Fatih'i, Selim'i canlandırmaya çalıştı.

Kız yine haykırdı:

—Biliyorum, Soliman le magnifique. Fakat bizim On Dördüncü Lûi derecesinde değil ki! Güneş Kral. Ne güzel isim, baba. Güneş gibi dünyayı aydınlatmış..

Burhan, dolan gözlerle kızına bakıyordu: Kızı? .. Kızı?..

Sevda, babasının sükûtu üzerine başını kaldırdı ve onun yüzündeki nihayetsiz elem ve ıstırap manasını gördü. Yanlış bir şey söyleyerek babasını üzdüğünü anladı ve korktu... Fakat bu korkuda biraz acımak da vardı. Babasına bakıyordu. Babası kendisinden ne istiyor? Türkleri beğenmek ve sevmek değil mi? O hâlde babasını üzmemek için Türkleri seviyor ve beğeniyor görünmeye karar verdi. Zavallı baba, ne meyas, ne meyustu! Herhâlde onun gülmesi ve kendini sevmesi lazım.

—Baba, dedi. Ankara muharebelerini anlat, onları çok seviyorum.

Burhan'ın gözünde bir sevinç kıvılcımı gözüktü. En meyas olacak devirde, bilâkis ümide kapıldı. Çünkü inanıyordu: Kızının kendisini aldatacağı hiç aklına gelmedi. Ve o akşam baba ile kız birbirinden memnun ayrıldılar.

Bizans Kolec

Leman ile Bahire süzülerek, eğilerek, baygın tavırlarla duraklayarak tango dans ediyorlardı. Bütün talebenin alkışları arasında durdukları zaman, Bahire tam bir kavalie vaziyetiyle teşekkür etmek için jimnastik külotlu bacaklarını yan yana getirip eğildi. Leman da güldü ve mendiliyle yüzünü yelpazeleyerek yerine döndü. Haklarında ittifak vardı: Öbür çiftleri yenmişlerdi; tangoda birincilikleri ilân olundu.

Leman, hakikaten pek zarif dans ediyordu. Bahire ise her şeyde olduğu gibi dansta da delikanlı rolünü mükemmel yapmıştı. Talebeler gürültüyle dansözlerin etrafını aldılar.

—Aferin Leman!

—Bravo Bahire, cidden mükemmel idin; tam bir erkek!. Hiç böyle iyi bir dansöre tesadüf etmedim. Ne olur, bizim maskeli baloya erkek kılığında gel de beni dans ettir.

—Mari, sonra korkarım, bütün kızlar bana âşık olurlar.

—Vallahi olurlar.

—Fena değil, erkeklerden intikam alırız.

Kızlar, Bahire'nin koluna girdiler ve onu bahçeye sürüklemek istediler. O, yavaşça sıyrıldı.

—Haydi çocuklar, siz gidiniz. Ben biraz çalışacağım.

Bahire için çalışacağım demek halkalardan trapezlere, oradan direklere sıçramak demektir. Bütün günü cimnastik salonunda geçirdi. Bir sıçrayışla barre'i tuttu ve etrafında dönmeye başladı. Hepsi, bahçeye çıkmayı unuttular, takdir ile ona bakıyorlardı.

Bahire, mektebin gözdelerinden biri idi. Etrafında daima bir sürü perestîşkâr kız dolaşır, hocalar bile ona arkadaş olmaktan haz ederlerdi. Cimnastik kulübü teşekkür edeli, üç senedir, reisliğini kimse onun elinden alamamıştı. O, her manasıyla parlak bir <sportswoman> idi ve bunu dünyaya ilan için ne lazımsa yapardı. Daima külot ile gezer, hareketlerinde erkek tavırları takınır, aynı zamanda erkeklerden nefret ettiğini ilan ederdi. Dostu Miss Hare ile evlenmemek ve daima kendi sahalarında erkeklerle mücadele etmek için yemin etmişlerdi. Bir senedir mektebi bitirmişti; fakat hâl ve vakti yerinde bir aile kızı olmakla beraber, mektebi bırakmamak için jimnastik muavinliği yapmağa razı olmuştu. Saçı kesik, ensesi tıraşlı, Frenk gömlekli, külotlu bu kızı artık başka hangi muhitte yaşatmak kabil olabilirdi? Bu yakında onun Amerika'ya gönderilip kolejin parlak talebe numunesi olarak "trustee"lere gösterileceğinden bahsediliyordu.

Kızlar hayran hayran Bahire'yi seyrederlerken bahçeden Mari içeri girdi ve yavaşça:

—Demolin bahçede çay içiyor!.. Müdire ve Miss Hare ile!.. dedi.

Bu cümleyi duyanlar, hemen cimnastiği ve Bahire'yi unutarak dışarı fırladılar.

—Nerede, nerede?

Haykanuş İnekçiyan, Leman'ın kolunu dürttü ve kulağına fısıldadı.

—Haydi önlerinden geçelim.

Hemen, Leman -Haykanuş grubu, Nesime, Marj Laura kol kola girdiler. Ve <plato>ya gider gibi yaparak hocalar evinin önünden geçen yolu tuttular. Son sınıf talebesinden oldukları için birçok imtiyazları arasında buradan geçmeye de hakları vardı.

Kızlar, yeni kimya hocası genç Fransız'ı uzaktan olsun görmek ümidiyle heyecan içindeydiler.

—Anlaşılan Miss Leasher davet etmiş olacak.

Laura, sordu:

—Haykanuş, yarın da öğle yemeğini mektepte mi yiyeceksin? - Demolen olduktan sonra elbet... Hatta yarım pansiyoner yazılmak istiyorum.

—O hâlde beyhude zahmet etme. Gündüzcüleri Demolen'in sofrasına almayacaklarmış. Bu söz üstüne Haykanuş o derece meymus göründü ki hepsi birden gülmeye başladılar.

—Fakat, Haykanuş, sana ne? Sana baktığı mı var?

Laura, acı acı içini çekti.

—Zaten hangimize baktığı var? Gözleri hep ihtiyar hocalarda. Yalnız onlara kur yapmakla meşgul. Ahlâksız!

—Menfaati onlarla, bizimle değil ki.

—Bütün yemekte, kimseye bir söz söylemedi.

Haykanuş müdafaa etti:

—Nasıl söylesin, tanıştırılmadı. Laura, Yehuda zihniyeti ile ilâve etti:

—Mahsus tanıştırmıyorlar, bizimle görüşmesin diye!

Nesime, daima olduğu gibi şaştı.

Haykanuş hiddetle:

—Ama ben gider Miss Williams'a söylerim: Ne hakla hocamızı bize

prezante etmiyorsunuz; ne halde inhisar yapacaksınız? Derim.

Mari güldü.

—Çok aptalsınız, dedi. Bugün dikkat etmediniz mi? Sofrada Miss Hare ile konuşurken duvardaki Bulgar ressamın levhasını işaret ederek, oradaki köylüleri gösterir gibi: <Ne sevimli şeyler!> diyor ve yan gözle bize bakarak yarım ağızla gülüyordu. Vallahi gözü gözüme ilişti. Muhakkak bize söylüyordu.

Haykanuş gözlerini süzdü ve içini çekti:

—Sus! Bak, bak!

Üç ihtiyar kadın ile Demolin büyük bir ağacın altındaki masada çay içiyorlardı. Genç kimya hocası gülerek ve Fransızlara has bir itiyadla başının, kol ve omuzlarının nihayetsiz hareketleriyle sözlerini ikmal ederek bir hikâye anlatıyordu. Öbürleri kendilerini vermiş dinliyorlar. Arada bir uzun uzun gülüyorlardı. İhtiyarlardan biri hafifçe kalktı ve onun fincanına çay koymak istedi. Hemen öbürleri de telaş ile fırladılar. Biri <kek> uzatıyor, öbürü şeker veriyordu. Muhitin ve üç ihtiyar kalbin hâkimi genç adam, gülerek, iltifat eder gibi, uzatılan şeyleri lütfen aldı. Bu üç hoca, erkekten en çok nefret eden, kızıl feminist ihtiyar kızlardı.

Leman-Haykanuş grubu adımlarını yavaşlatarak levhayı seyre daldılar. Hocalar onları görmemiş ve duymamış gibi lakayt idiler. Süzülen gözlerini kimsenin fark etmediğini gören Haykanuş hiddetle bir kahkaha salıverdi. Onu da işiten olmadı. Artık başka çare yoktu.

—Koşalım! dediler.

Ve hepsi birden arkalarından bir kovalayan varmış gibi delice koşmaya başladılar. Haykanuş bir ağaca çarpar gibi oldu ve bir çığlık ile oraya düştü. Öbürleri de durdular. Bir göz ile Haykanuş'a, bir göz ile de Demolin'e bakıyorlardı.

Demolin filhakika boş bulunarak birden döndü; yerinden kalktı ve kızlara baktı. Üç ihtiyar kadın başlarını bile kaldırmadılar ve kızların bitmez, tükenmez muzipliklerine karşı zırhlanmış bir lâkaydi ile konuşmalarına devam ettiler.

Onların bu sükûtu karşısında Demolin de yutkunarak oturdu ve arkasını çevirdi. Mektebe her yeni gelen hoca, Amerikalılığın bu mağrur ve lakayt vaziyetini taklide mecbur olurdu.

Muziplik etkili olmamıştı. Arkadaşları Haykanuş'u kollarından tuttular ve sürükleye sürükleye uzaklaştılar.

Haykanuş hiddetten mosmor kesilmişti. Laura, sade ve samimi bir eda ile:

—Beyhude zahmet ettin, dedi. Ben de onun önünde bisikletten düştüm, az kalsın başımı yaracaktım da o, başını bile çevirmedi. Uzaktan bakan Misis Williams'dan korktu.

Haykanuş:

—Ben onlara gösteririm, diyordu. Geçen sene Boards'un peşini bırakmıyorlardı; bu

sene Demolin. Fakat yağma yok. Ben onların bütün maskaralıklarını meydana çıkarayım da görsünler!

Demolin, bu sene mektebin kahramanı ve çılgınlığı olmuştu. Ekseriyetle ihtiyar kız ve erkeklerden müteşekkil hocalar grubuna böyle genç ve güzel bir adam katılınca mektebin havasını bir ihtiras heyecanı bürüdü. Hocalarla talebeler arasında tuhaf bir rekabet başladı. İhtiyarlar, intizam ve ciddiyet namına genç hocayı göz hapsine almışlardı. Öbürleri gençlik hakkıyla onu sahiplenmek istiyorlardı.

Demolin iltifatı paylaşılamayan bir mabut oluvermişti. Her gün deste deste aşk mektupları alıyor. Her hareketi gözleniyor, her nazarı meseleler yaratıyor, her sözünden bin bir mana çıkıyordu.

Geçen sene de Bords isminde bir hoca böyle hüsn-i kabule mazhar olmuştu. Fakat onun kendisinden epey yaşlı bir karısı vardı ki ona âdeta muhafızlık etmişti. Sonra Bords pek genç, âdeta çocuk denecek bir yaşta idi. Yine öyle iken onun müstağni tavırlarından hiddetlenen kızlar, intikam fikirleriyle hakkında ne iftiralar, ne isnatlar icat etmişlerdi! Müdirenin maşuku olduğu, menfaat fikriyle ihtiyarlardan başka kimseye bakmadığı gibi ahlaksızlık rivayetleriyle adamı lekeleyinceye kadar uğraşmışlardı.

Demolin, Bordsdan daha ziyade erkekti ve onun çılgınlığı daha tehlikeli bir şekil alıyordu. En azılılarından biri Haykanuş'tu.

Şimdi arkadaşlarıyla homurdana homurdana tenis önünden geçerlerken, oynayan kızlar bir taraftan top arkasından koşuyor, öbür taraftan da onlara sesleniyorlardı:

—Leman, Haykanuş oynamak istemiyor musunuz? Geliniz... Haykanuş,

Leman'dan

korkuyor. Haydi Leman, cesaret!..

Haykanuş mektebin tenis şampiyonu idi. Meşhur Fransız şampiyonu <Suzan Langlen>inkiler kadar uzun kollarıyla birinciliği kimseye vermezken bu yakında Leman

onunla rekabete başlamıştı. Ermeniler bunu hemen millî bir mesele yaptılar; diğer kızlar da Leman'ın tarafını tuttular.

Bu mektepte Ermenilerin hususi bir mevkii ve vasi imtiyazları vardı. Diğer bütün kızlar için Amerikalılıktan başka bir milliyet bahis konusu olamadığı hâlde Ermenilik hemen hemen Amerikalılığa yakın bir mevcudiyet sahibi idi. Çünkü mektebin kuruluş sebeplerinden biri de Ermeniliği ve Ermenileri himaye etmektir.

Protestan Amerika'nın, Protestanlığı ve Amerikan nüfuzunu genişletmek için insaniyet ve muavenet namı altında Şark'a gönderdiği cemiyetlerinde daima birinci gaye ve dayandıkları, Ermeniler olmuştur. Çünkü Ermeniler, kolaylıkla Protestan oluyorlar. Amerika kültürünü ve nüfuzunu kabul ediyorlar ve Amerika'nın inkişafına itaat eden aletler oluyorlardı. Ermeniler de kendilerine siyasi ve iktisadi menfaatler temin eden bu hayırseverliği pek faydalı bulmuşlardı. İşte bu müşterek menfaatten Bizans Kolej doğdu ve İstanbul'un tam karşısında tıpkı müstakil ve hâkim bir devlet gibi, Heybeli'nin tepesine yerleşti. Kolejin eski derebeylik kasırlarına benzeyen muhteşem binasının himaye kanadına da büyük bir Ermeni kolonisi toplandı. Burası âdeta bir Amerika-Ermeni ülkesinin başkenti idi. Türkiye'nin bütün Ermenileri, hareket tarzlarının emrini buradan alırlar, buradan yardım görürler ve buradan himaye edilirdi.

İsmi Amerika olan bu mekteplerde, gariptir. Amerikan çocuğuna tesadüf edilmez. Müesseseye büyük ücret mukabilinde diğer milletlerin çocuğu da kabul olunur; fakat Ermeniler geniş nispette bedava okutturulur. İşte bunun içindir ki esasen gülünç derecede mağrur olan Ermeniler, koleji bütün manasıyla benimserler ve burada kendilerine başkalarının üstünlük göstermesine tahammül edemezlerdi.

Tenis meselesi de böyle oldu. Mektebin bütün Ermeni talebesi Haykanuş'un etrafını aldılar ve bıyıklı ağızlarından çıkarken Ermeni şivesi alan İngilizceleriyle bağıra bağıra ondan galip gelmesini istediler. Çünkü bu, Ermenilik vazifesi idi. Haykanuş bunu anladı ve akı çok gözlerini semaya kaldırarak yenilmeyeceğine yemin etti.

Eğer karşısında Bahire olsaydı, ahdini tutamayacağı açıktı. Bahire'de yaradılıştan yenmek hırslı vardı; fakat Leman böyle hırslar duymayacak derecede uysal ve sathi idi. Hattâ aziz dostu Haykanuş ile rekabete razı olamıyordu. Belki uyuşukluğu buna mani idi; fakat herhâlde Ermenilere karşı Türklüğü müdafaa aklından bile geçmedi.

Amerika ve Ermenilik ülkesi olan bu mektepte zaten böyle bir fikir yaşayamazdı. Türklük burada yoktu. Fakir Türkiye'nin ortasında Amerika zenginliğini, rahatını ve

nihayetsiz ezvakını getirip bir istihza gibi yayan bu mektebin maddi teşkilâtı bile genç dimağlar üzerinde Amerika hâkimiyetini kurmaya kâfi geliyordu. Amerika muhabbeti etrafında birleşen Türk ve Rum kızları, babaları cephelerde karşı karşıya harp ederken bir husumet duymadan arkadaş oluyorlar, Amerikan ibadet ve perestişi karşısında itikatlarını ve milliyetlerini inkâr ediyorlardı. Leman da bunlardan biri idi. Binaenaleyh, o, Ermeni-Türk güreşini şaka telâkki etmiş ve Haykanuş'un galebesini mücadelesiz ve gururuna dokunmadan kabul eylemişti. Şimdi, yine kızlar yarı ciddi, yarı müstehzi onları tenise davet ederken Haykanuş hiddetinden -morardıkça, Leman onun koluna giriyor ve tatlı kelimelerle hâkimiyetini tasdik ediyordu.

Mükalemeyi kesmek için, Leman, Haykanuş'a biraz ötede, yeni geldikleri acemi tavırlarından belli olan iki kızını gösterdi:

—Bunlar yeni mi geldiler?

Haykanuş beyazı çok gözlerini süzerek:

Miss <Memleket> ile Miss <İstikbal> dedi. İki gazetenin kızları; ücretsiz alındılar.

Leman güldü:

—Mektebi müdafaa için mi?

Haykanuş, telâş ile:

—Müdafaaya ihtiyaçları neden olsun? Fakat bu yakınlarda sizinkilerin azgınlığı var.

Zavallı Mistir Foster'e ne yaptılar! Hoş, Amerikalılara bir şey yapamazlar; hiçbir şey; fakat birkaç gazeteyi kendi tarafına almak fena olmaz.

Nesime hiddetlendi:

—Bu gazeteler mektebi müdafaa ediyorlar mı?

—Okumadın mı, ziyafetler, ziyaretler vesilesiyle yazılan makaleleri? Bizim Ermenice gazeteler bile tercümelerini naklettiler. Yoksa bu iki kızını ücretsiz almak kolay mı?

Nesime dayanamadı. Yılan gibi sokan Haykanuş'un zehirleri bazen canını yakıyordu.

—Sen de ücretsizsin değil mi, Haykanuş? Dedi.

Öbürü omuzlarını istihfaf ile kaldırdı:

—Bana bakma, ben Ermeni'yim. Amerikalıların bana bakmasını şeref bilirim.

Onların da vazifesidir.

Leman, bir kere daha, herkesi memnun etmek için vesile aradı. Kolundaki saate baktı:

Eyvah, beş buçuk. Vapura yetişeceğim; dedi ve Haykanuş'u kolundan tutarak giyinmek için mektebe doğruldu.

SAMET POLAT

<İnsan Fabrikası>

Bugün Miss Cons'un konferansı vardı. J. C. Cemiyeti haftada bir kere Bizans Kolec'de vaazlar tertip ederdi.

İstanbul'da J. C. (Hazret-i İsa) Cemiyeti'ni bilmeyen pek azdır. Hele İngiliz ve Amerikan mektebine giden talebeler, muhakkak, oranın içtimalarını, eğlencelerini, balolarını, spor yarışlarını takip etmişlerdir. İstanbul gençliği gibi, fakir bir muhitte J. C. kulüplerinin az bir ücretle hazırladığı eğlencelerden, kız erkek müşterek toplanmalardan, kış müsamerelerinden, yaz gezilerinden, (camp) hayatından istifade etmek her hâlde cazip bir şeydir.

Zaten, bu hayırsever kulüplerin lütfundan bu suretle faydalanan yalnız İstanbullular değil, dünyanın gençleridir. Çünkü J. C. Asya ve Afrika'nın her köşesine ağını kuran, en muazzam ve en muvaffakiyetli Protestan cemiyetidir. Oraya gidenler zahiren insaniyetperverlikten ve hayırseverlikten başka bir şey göremezler: İngilizce öğrenecekler! Amerika edebiyatını okuyacaklar ve eğlenecekler!

Maksatları ise "insan yapmak!" Bundan daha iyi ne olabilir; diğer Hristiyan cemiyetleri, meselâ Katolik papazları, talebelerini, zahiren olsun, ne kadar sert ve mutaassıp bir kayıt altına alırlarsa, burası aksine o derece vasi, hudutsuz bir serbesti verir. Çünkü, sevk-i tabileri başı boş bırakan bu serbesti onlarca, <insanlığı inkişaf ettiriyor; insan yapıyor>. Bizans Kolec'in terbiye programı da zaten bu değil midir? Onun çocuklara tatbik ettiğini burası büyüklere, gençlere teşmil ediyor.

Bu şerait dâhilinde, pek tabîi olarak cemiyete az zamanda nihayetsiz azalar geliyordu ve bu azalar filhakika, çok geçmeden insan oluyorlar: Serbestiye âşık, maddi kuvvete âşık, artık hiçbir milliyet bağıyla mukayyet olmayan, bütün bağları koparan, muhitlerini yüksekten, soğuk bir hafifsemeyle seyreden, serbestinin büyük vatanı Amerika'ya hayran, insan yapan Protestanlığa ibadet eden, serbest fikirli insanlar oluyorlar.

Ama bu nevi insanlar, Türklükten çıkıyormuş, milletine yaramadıktan ma'da, onu hakir görüyormuş! Doğrusu, medenî ve serbest Amerika'da, yem hatırı için kapana tutulan avlardan kimse mesul sayılmaz.

İşte bu cemiyetin kapanını bu derece cazip yapan, müstesna azalarından biri de Miss Cons'tu. Bütün İstanbul'da cemiyetin yaptırdığı konferanslar içinde, en ziyade

sevilen ve takip edileni bu genç kızın idi. Hele Bizans Koleci'de Miss Cons'un, Demolin ile rekabet edecek kadar perestîşkârları vardı.

Gençti, güzeldi. Onun hayatı hakkında, mektepte bin bir efsane söyleniyor, her gün çeşitlenen birçok romanlara kahramanlık ediyordu. Sadece fakir olduğu ve Hristiyanlığı Protestanlık propagandasına hasredebileceği kimsenin aklına gelmemişti. Zaten hakikat daima fazla sadedir.

Bugün Miss Cons'un vaazı olduğu için gündüzcü kızlar da ders çıkışından sonra evlerine gitmediler. Terasta dolaşarak vaaz saatini bekliyorlardı.

Çok geçmeden, çamların arasından, ince yolu hızla âdeta sıçrayarak çıkan Cons'un zarif endamı gözüktü. Terasa geldiği zaman, o müthiş yokuşu çıkanlarda gözükten çarpıntıdan onda eser bile yoktu. Yüzü biraz daha pembe idi. İşte o kadar. Bazı kızların elini sıktı. Nesime'yi görür görmez, onun elini bırakmadı ve birlikte yürüyerek:

—Nesime, vaazdan sonra beni bulunuz, size bir havadisim var, dedi...

Öbürü, hemen merak içinde:

—Ne havadisi?..

—Sonra anlatırım.

—Hiç olmazsa neye dair olduğunu söyleyiniz.

—Senin Amerika seyahatine dair!..

Ve Nesime'nin elini sıkıp, Amerikalı kız gülererek acele acele uzaklaştı.

Arkasından koşan Nesime, bütün suallerine mukabil, ince bir parmağın pembe dudaklara gitmesinden başka cevap alamadı.

Meraktan çatlıyordu. Dayanamadı, Leman'ı buldu ve anlattı. İkisi de vaazdan epey evvel, bodrum katında cemiyetin geniş salonuna gittiler, ön sırada oturup beklemeye başladılar.

Nesime, Cons'un en ateşli perestîşkârlarından biri idi. Onu kendisine âdeta muhayyel bir misal diye kabul etmişti. Amerikalı kız için de Çelebi sülalesinin bu bedbaht ve muhteris ruhlu çocuğu, alâkaya değer bir tetkik, belki de muvaffakiyet sahası idi. Çok geçmeden arkadaş olmuşlardı ve Nesime ona bütün dertlerini, emellerini, gayesini anlatmıştı. Nesime'nin derdi! Bu mektepte okuyan ve bu terbiyeyi alan bütün Türk çocuklarının, Leman'ın, Bahire'nin hepsinin derdi idi: Amerika hayatı? Amerika'da yaşamak emeli! ..

Bu sene mektebin son sınıfında idiler. Artık mektepten ayrılmak zamanı yaklaşıyor, bu emel, en mübrem bir ihtiyaç ve mecburiyet şekline girmişti.

Sene sonunda eve dönmek... Allah korusun! Her gün Leman'la baş başa verip bu derde çare arıyorlardı... Hâlbuki ikisi de fena kızlar değillerdi, ailelerini belki de seviyorlardı... Fakat pek küçükten girdikleri bu mektep ve aldıkları bu terbiye onları muhitlerinden soğutmuştu.

Çünkü değişmişlerdi; bir dönüşüm geçirmişlerdi...

Amerika seyahati Nesime için, biraz da psikolojik bir ihtiyaçtı. Nesime meşhur Mevlevi Şeyhi Amir Çelebi'nin kızı idi. Annesi o doğduğu zaman ölmüştü. Koca tekkede hiç arkası gelmeyen misafirler arasında dervişler ve bacılar ordusu içinde, yalnız ve şefkat mahrumu olarak büyüdü.

Tekkenin laubali muhitinden mektebin bir mücadele âlemine benzeyen soğuk ve hesaplı sahnesine girince, dünya üstünde iki türlü kadın var zannetti: Biri tekkede gördüğü kendi hâlinde, gagesiz, ufak vazifeleriyle hayatlarını dolduran hanımlar, diğeri de mektepte tanıdığı, hayatlarını kazanmaya muktedir, erkeklerle gürleşen, kimsesiz fakat kuvvetli kadınlar...

...Belki bir üçüncü tür olabilirdi, sevilen, sevilerek evlenen kadınlar: Yengesi Andre gibi aşk kahramanları. Fakat onlar güzel kadınlardı; Nesime ise, güzel olmadığını biliyordu.

Bu hâlde, ona iki türlü hayat kalıyordu... Ya mektep muhitinde olduğu gibi cidale atılmak yahut babasının istediği gibi, tekkede evlenerek ufak tefek işlerle dolan yeknesak bir hayat sahrasına girmek.

Fakat artık bu hayat onun için kabil mi? Buradan çıkıp da tekkeye dönmek, tavanı basık odalarda mangal başında sökükle dikmek, kocasına aşksız itaat etmek, dadılar, bacılar arasında her günü birbirine benzeyen günler yaşamak, bundan sonra mümkün mü? Şimdi artık çok geç! Boş kalbine, Amerika ibadeti, tohum gibi ekildi. Hayatına hâkim olmak hayali artık bir saadet gibi karşısında parlıyor. Hayatını kazanmak! Şeref, belki de şöhret bulmak! Elbet bu da bir tür emel hem de bahtiyar eden emel idi... Artık eve kim döner?

Leman için mesele daha basitti.

O fazla müşfik ve sessiz bir annenin, çok kapalı bir ailenin kızı idi. Babası sertti. Evde mütemadiyen, lüzumsuz yere bağırır ve herkesi bıktırırdı.

Bir gün, ailenin gururunu okşadığı ve laza parlak bir istikbal hazırlayacağını ümit ettikleri için Leman'ı Bizans Kolec'e verdiler.

Leman aptal değildi; fakat düşünmeyen, muhakeme etmeyen, sathi, tıpkı ayna gibi, karşısında gördüğünü aksettiren, bir yankı gibi işittiğini tekrarlayan bir zekâsı vardı.

Bütün muhakemesi kısa, hayali kıt insanlar gibi, o da yaşamak zevkini ruhunda aramaz, hariçten isterdi. Eğlenceyi sever, kalabalığı sever, görüşmeyi sever, velhasıl işlemeyen zihnini dolduracak her zahiri ve geçici şeyi severdi.

Bu tabiattaki bir çocuk, Türkiye içinde bir gurur ve alâiş fanusu gibi parlayan mütekebbir kolecin son icat konforu, eğlenceleri, konserleri, baloları, yarışları, daha bin bir türlü zevk ve sefası içine fırlatılınca ve ömründe tasavvur edemediği hudutsuz bir serbestiye malik olunca, tabiatıyla gözleri kamaşacak, kendini kaybedecek ve bu müsait muhitte bütün zaafı inkışaf edecekti. Onun için de öyle oldu.

Filhakika çocuklar mektepte ne yapmış, nereye gitmiş, ne görmüş, kimsenin umurunda değildi. Çocukların yegâne korkuları skandaldır. Skandal çıkmasın, mektebin şöhreti lekelenmesin, başka aradıkları yoktu. Esasen kendi dinlerinden ve ırklarından olmayan bu yabancı kızların terbiyesi, mantiken hocaları yalnız bir noktadan meşgul ediyordu: Amerika'nın nüfuzunu ve Salib'in büyük gölgesini buralara kadar uzatıp yaymak noktasından! ..

Yoksa, oradaki Türk kızları, bin bir ahlâklı arkadaşlarla manen bozuluyorlar, Türk cemiyetine faydalı hayat kaidelerini öğrenmiyorlarmış, bundan hocalara ne? Hattâ, oradan yetişenler, Türk olmaktan sıyrılıyorlar, Türk muhitinden kopuyor, artık Türk hayatında temessül edemiyorlarmış, tabîi surette evlenmeye bile arzuları kalmıyormuş...

Lâkin bütün bundan mektebe ne? Mektebin maksadı, Salib'in gayesi, mükemmel Türk yetiştirmek değil ki bunlardan mesul olsun. Salib için çalışıyor.

Filhakika bu uğurda çalışmak için elde birinci vasıta olarak Ermeniler var. Müntehib ve sevgili millet!.. Fakat tam bir Hristiyan karşısında istidatlı bir çocuk gördü mü, onu irşat ederek Haç'ın şaşası içine çekmekten kendini alamaz. Bu da tabîi <çocuğun saadeti> içindir. Ancak bu vazife alenen yapılmaz. Onun yolu <karanlık ve dikenlerle doludur: Salib'in yolu!>

Bu yoldan gitmek isteyen hoca, beğendiği talebe ile arkadaş olur ve arkadaşlığın samimiyeti içinde, telkinlerle, ihtimamlarla yavaş yavaş kızı, <insanlık> yoluna çevirir. Artık o kız, mektebin malı olur. Onu himaye ederler, ona iş bulurlar ve her suretle Amerikalılığa bağlarlar.

Talebelerle hocalar arasındaki bu arkadaşlıklar bazen uzun sürer. Senelerce devam eder; bazen kıskançlıklarla kırılır; bazen hocanın meşrebine göre mütemadiyen değişir;

ekseriya birçok dedikoduya sebep olur; fakat daima mektep için semere verirdi. Çünkü bulutlar üzerinde gezer gibi çocuklara yüksekten bakan kibirli hocaların arkadaşı olmak bu mektepte öyle yüksek bir şeref telâkki edilir ki buna liyakat kazanmak için yapılmayacak hiçbir fedakârlık tasavvur edilemezdi...

...Ve Leman gibi, Nesime, Bahire gibi, daha kaç kız, fakir Türkiye'nin mahrum çocukları, Amerika'nın, bu Protestanlık mabedinde, Hristiyanlık taassubuna karışan eğlence ve zevk havasında, skandal korkusundan başka hiçbir kaidenin tahdit etmediği serbestlik sınırsızlığı içinde onları esaslarından uzaklaştırmayı vazife bilen hocaların nezareti altında, bedbaht olmaya hazırlanıyorlardı.

Hepsi bedbaht oluyor! Fakat hepsinin seçtiği yol, ahlâkına ve istidadına göre değişiyordu: Kimi, Leman gibi eğlence, zevk ve süs perestîşkârı oluyor; kimi, mutaassıp bir hocanın tesiriyle, dar kafalı bir Protestan müdafii ve Amerika âbidi kesiliyor; bazısı, evlenmeyen bir ihtiyar muallimenin kin dolu kalbine baka baka, erkeklerle harbe kalkışıyor; diğer bir kısmı spordan başka bir hayat, adaleden başka bir kuvvet kabul edemez oluyor; fakat hepsi el ve gönül birliğiyle Amerika'dan başka dünya tasavvur edemez hâle geliyorlardı.

Bunların hepsinin, Amerika ibadetinden sonraki seçkin sıfatları, şımarıklıktı. Memleketin en mükemmel mektebi tasavvur ettikleri zengin kolejden çıkmak gururu, bir ecnebi lisanı ve biraz da ecnebi edebiyatı öğrenmek muvaffakiyeti, onlar için, ilmin ve insanlığın son sözü idi.

Artık hayatları çığırından çıkmıştı. İstikballerinin yolunu, aldıkları terbiye çiziyordu. Nesime bu yolu mümkün olduğu kadar ciddi bir tahsil ile mükemmel yapmak istiyordu. Leman da mümkün olduğu kadar bu yolun zevk ve sefa içinde eğlenceli olmasına çalışıyordu...

Zil çaldı. Kızlar, birer ikişer girdiler ve gürültü ile yerlerine oturdular. Ondan sonra Miss Cons içeri girdi. Bir müddet kitabını, kâğıtlarını karıştırdı. Sükût içinde kızların beklediğini görünce pembe yanaklı yüzünü yana eğerek mavi çocuk gözlerinde mutaassıp bir parıltı ile vaaza başladı. Güzel bir sesi, canlı ve selis bir ifadesi vardı. Onu dinlemek cidden bir zevkti. Bütün kızlar, elleri çenelerinin altında yahut dua şeklinde kavuşmuş vecd içinde idiler.

Nesime, ilk defa olarak Miss Cons'un vaazını, gözleri kapalı, mest olmuş bir tavırla dinlemedi. Hattâ belki sözlerinden bir kelimesini bile anlamadı. Zihni çok uzakta idi...

<Amerika seyahatine dair!> acaba ne olabilir! İki de bir Leman, onu koluyla dürtüyor ve kaş göz işaretiyle, <Acaba nedir?> diyordu.

<Acaba nedir?>

Miss Cons'un: Huzur ve sükûn içinde kalınız! sözü üstüne gürültü ile çıkan talebeler, sınıfı boşaltıncaya kadar, bu sual kalplerini bir burgu gibi deldi.

Cons, masası üstündeki kağıtlarını, kitaplarını topladı ve kendisini bekleyen kızlara dönerek:

—Geliniz, beraber çıkalım, beni vapura kadar götürürsünüz, yolda konuşuruz, dedi.

Koştular. Dolaptan paltolarını alarak, gündüzcülerin bodrumdaki karanlık elbise odalarında asılı meşhur lekeli aynanın başına geçtiler. Diğerlerini dirsekleriyle iterek öbürlerinin homurdanması arasında alelacele giyinerek kapıda kendilerini bekleyen Amerikalı kıza yetiştiler.

Cons, bir müddet bir şey söylemeden yürüdü. Kızlar çarpıntı ile onu takip ediyorlardı. Çamların arasındaki dar yoldan şoseye çıktıkları anda, durdu ve yüzlerine bakarak:

—Mistir Koks İstanbul'a geliyor, dedi.

Kızların gözleri açıldı. Merak etmekte hakları varmış. Havadis çok mühimdi.

Mistir Koks, Amerika mekteplerinin, J. C.'nin ve daha birkaç Protestan cemiyetinin koruyucularındandı. Muazzam serveti ile bütün Protestan hayır cemiyetlerine yardım eder, dünyanın her tarafından yüzlerce genci okutur ve himaye ederdi. İstedigini zengin yapmaya muktedir bir <adam>dı... Onun İstanbul'a gelmesi, İstanbul'dan birkaç gencin Amerika'ya tahsile gitmek ihtimali idi... Miss Cons'un bütün cümlesi Leman'la Nesime'nin önünde, birden tâ Amerika'ya kadar giden bir ufuk açmıştı.

—O hâlde ne yapmalı?

—Mistir Koks'a takdim edilmenin çaresini bulmalı!

—Doktor Pratts yapar mı?..

—Müdire elbet bizden evvel Ermenileri göndermek isteyecektir.

Leman adil bir tavır takınarak:

—Hakkı yok mu? Hristiyan! dedi.

Miss Cons, ince sarı kaşlarını çattı.

—Beni pişman etmeyiniz... rica ederim..

Yine Nesime haykırdı.

—Buldum buldum.. Cemile Hanım..

Leman ellerini çıırttı:

—Bravo, hakkın var; fakat beni tanımaz ki...

—Adam sen de o da mesele mi? Size hayran olanlardan biriyim, dedin mi, ağzı kulaklarına varır ve hemen kırk yıllık ahbap olursun.

—Sen onu tanır mısın?

—Ağabeyimin ahbaplarındandır.

—İyi! O hâlde ne zaman gideriz? Sen beni takdim edersin

—Ben bugün randevu isterim, yarın mektepten izin alır gideriz. Nesime âdeta sıtmaya tutulmuş gibi titriyordu. Hesaba girmeyen, beklenmeyen bu ihtimal, ona bir ümit heyecanı veriyor aynı zamanda, tahakkuk etmiş bir hakikati kaybedecek gibi, çılgıncasına korkuyordu.

—Miss Cons, ya Mistir Koks bizi istemezse? Ya bizi beğenmezse?..

Bizi, diyordu... Çünkü Leman'ı da kendinden ayırmıyordu. Ağabeyleri ve yengeleri ahbap olduğu gibi kızlar da birbirlerini çok severlerdi.

—Miss Cones! Mistir Koks tahsilini dereuhde edeceği talebelerden ne gibi şartlar ister?

—Henüz Türkiye'de talebe himaye etmedi; kendine ilk takdim edilenleri hemen kabul edecektir.

—Ya Doktor Pratss bizden evvel başkalarını takdim ederse, ah ya Rabb'im, ya ümidimiz boşa çıkarsa.

Miss Cons ayaklarının altında çıtırdayan kuru çam iğnelerine bakarak lakayt olmak isteyen bir tavırla:

—Olmazsa bizim cemiyete müracaat edersiniz. Onlar da sizi ücretsiz tahsil ettirirler, dedi.

Nesime, hayretle Jones'un pembeleşen yüzüne baktı.

—Sizin cemiyet de gönderir mi?

—Beni kim okuttu?. J. C.

—Ya?.. Ama siz Amerikalısınız.

—Her milletten bizde kız var. Hintli ve Çinli bile.

—Müslüman?..

—Niye olmasın?

—Şartları nedir?

—Tahsilden sonra cemiyete hizmet!.. Belli bir müddet esnasında meselâ beş sene, üç sene için herhangi bir işi kabul edeceksiniz ve ücret mukabilinde, cemiyetin her emrini ifa edeceksiniz. Nereye gönderirse gideceksiniz.

—Sonra?

—Muayyen müddet bitince serbest olursunuz.

—Fakat ne yapacağız?

—Benim gibi vaazlar vermek yahut kâtibelik ederek yazıları, hesapları tutmak.

—Ben fena laf söylemem.. fakat Müslüman'ım. Hristiyanlığı nasıl neşredebilirim?

—Size başka bir iş bulurlar.

—O hâlde demek Koks işi olmazsa, sizin cemiyete girebileceğim. Pekâlâ!.. Beş sene tahsil, beş sene de cemiyete hizmet. On sene sonra serbestim. Razıyım! Fakat kimseye söylemeyiniz. Bir Hristiyan cemiyetine girmek belki mesele olur... Ben şeyh kızıyım..

Miss Cons içinden güldü. Bunun yayılmasını istememekte en ziyade alâkadar kendisi ve cemiyetiydi. Aza toplamayı ne müşkülâtla, ne emeklerle, ne sırlarla yaptıklarını kimse bilmezdi.

Miss Cons vapura binip de kızlar tekrar çamlar arasından mektebe tırmanırken Nesime düşünüyordu. İşte önüne Amerika hayalini hakikat yapacak hiç ümit edilmeyen iki yol çıkmıştı. Biri şüpheli olsa da öbürü muhakkaktı. Artık Amerika'da tahsil kat'ileşiyor... Yine öyleyken neden içinde memnun ve müsterih olmayan bir şey var?.. J. C., insaniyetperver bir cemiyet idi. Neden ona karşı sebebini bilmediği bir korku duyuyordu? Hâlbuki orada, arkadaşlarıyla ne güzel saatler geçirmişti; o nazik, müşfik, Amerika idare heyeti azalarıyla birlikte çalışmak, onlarla aynı seviyede arkadaşlar olmak bu kadar mı korkulacak bir şeydi?.. İçinde dinmeyen bu azap ne idi?

Önüne çıkan ümit edilmez yem altında, kapanı koklayan fakat göremeyen, anlayamayan gafıl avlar gibi, o da araştırıyor fakat göremiyordu.

Mektebin bahçesinde bir müddet gezindikten sonra, platoya, şairin köşesine gittiler. Güneş gurup etmişti. Akşamın durgun maviliği içinde ufuk hatları yaklaşmış, âdeta Marmara'yı, mavi bir firuze gibi çerçevelemişti. Karşıda, müphem bir hat: Anadolu. Bu mavi firûze denizin köpüklerinden hasıl olmuş gibi ince ve beyaz uzuyordu. Saçlı Burgaz'la kel Kınalı, ilk gölgelerin sükûnetine ve lâcivert rengine bürünmüşlerdi. Uzakta, İstanbul, denizden yükselen mavi sis üstünde, tıpkı bulutlar arasından gözük

bir rüya ve emel manzarası gibi vuzuhsuz, devamsız yalnız hayal rengine bir iki cami ve minareden ibaret olmuştu. Çamların nefti gölgesi ve sakız kokusu altında seyredilen bu manzarada, nihayetsiz bir huzur ve istirahat daveti, hiç değişmeyecek bir güzellik ve emniyet sükûnu vardı... Onlara baktıkça, Nesime'nin yüreği sızlıyordu.

Döndü, Leman'ı aradı... Fakat o, platonun kenarından aşağı sarkmış, yolun üstünde duran Mığırđıçyan ile konuşuyordu. Mığırđıçyan Bizans Kolec'in erkek kısmı talebelerinden bir Ermeni idi. Her gün oraya gelir ve Leman'la flört ederdi.

Nesime, sebebini anlamadan, Leman'ın bu tavırlarına bugün sinirlendi.

—Canım Leman, bırak o Ermeni'yi, gel buraya..

Leman eliyle, Ermeni'ye uzaktan birkaç buse gönderdikten sonra yaklaştı.

—Ne var?

—Sen Miss Cons'un ikinci teklifine ne dersin?

Leman omuzlarını silkti.

—Bana göre değil, dedi.

—Sebebi?

—Onlar insandan evvela çalışmak ve disiplin isteyecekler, sonra da on sene esaret! Allah göstermesin... ve yine Mığırđıçyan'a gitmek için kaçmaya vesile arıyordu.

Nesime, bu mavi âhenkten, bu ilâhî güzellik huzurundan gözlerini zorla çekti. Başını çevirdi ve dev ölçüleriyle, eski Yunan'ın zarif mimarisini taklit eden mektebe baktı... Oranın her tarafında gözüken dev kabiliyeti, servet kudreti, demir yumruk iradesini ve bir nevi her şeyi, herkesi istihfaf etmek gururunu duydu.

Sonra, Marmara'nın mavi hattı üstünde siyah şamdanlar gibi sıralanan servilerle tekkenin bahçesini hatırladı... Semahanenin basit, alçak gönüllü ve mütevekkil havasını düşündü ve kalbinde, bir ikilik faciası, artık sükûn ve saadeti kendisine ebediyen haram edecek bir memnuniyetsizlik, bir birlik ve saflık noksanı duydu...

Amerika Fedaileri

Cemile Hanım, onlara yer gösterdikten sonra, kalemini bıraktı, gözlüğünü çıkardı ve karşısında mahcup bir tavırla oturan kızlara tam bir nezaketle ziyaretlerinin sebebini sordu.

Nesime'yi kardeşi Sami Bey vasıtasıyla tanıyor ve hattâ onun inatla çalışmasını, genç hırsını biraz asabiyetle takip ediyordu.

Cemile Hanım çok hırslı gençlerden hiç hazzetmezdi. Lütfen himayesi altına alacağı çocuklarda, bir gün kendisine rakip çıkacak bir zekâ ve azim olmamasına çok dikkat ederdi.

Leman'ı, ilk defa gördüğü için tecessüsle süzdü. Leman, bilâkis Cemil'e Hanım'ı mektepte çok görmüştü; fakat daima uzaktan, giyimli bir hâlde ve hocaların arasında, şaşaası içinde... Şimdi yakından biraz sukût-ı hayale uğradı! Ne? Yirmi beş otuz senedir, bu kadar dedikoduya, kahramanlık eden Cemile Hanım bu muydu? Kirpiksiz mavi gözlerindeki sert ve inatçı şule, çekme Çerkeş burnunun altındaki büyük dudaklarının maddi manasıyla sevimsiz bir tezat yapıyordu. Şişman, yusuvarlak bir vücut da bu sevimsizliği ikmal ediyordu.

Leman baktıkça yüreğinin sıkıldığını hissetti; ümitsizlendi; ve âdetâ geldiğine pişman oldu.

Nesime, dikkatle ona meseleyi anlatırken:

—İşte hanımefendi, Mistir Koks'un Amerika'ya birkaç talebe göndereceğini duyunca, zât-ı âlinize istirhama geldik. Bu meselede en evvel fikri sorulacak, irşadlarından istifade edilecek salâhiyetdar zat tabîi sizsiniz...

Leman her bir sözü tasdik eder gibi başını devamlı sallıyor ve içinden de kendi kendine umut ve cesaret vermek için, Cemile Hanım'ın mektepteki şöhretini düşünüyordu.

Bizans Kolec'in en eski talebelerinden biri olan Cemile Hanım ile mektep arasında bir tür bağıllık olduğu mektepte hikâye olunurdu. Rivayete göre, mektep onun şöhretinden, Amerika propagandası yapan gazetesinden, o da kolej vasıtasıyla hasıl ettiği Amerikalı ahbablarından ve Amerika sefaretinden istifade edermiş.

Onun için Cemile Hanım'ın istediğini mektebin, binaenaleyh Mistir Koks'un reddetmesine imkân yoktu. Bir kere o razı olsa, elbette ötesi kolay olacaktı...

Leman, mantığının bu noktasına gelince, en zarif tebessümlerle kendini hoş göstermek lüzumunu duydu; fakat tam o esnada telefon çaldı. Nesime durdu. Leman'ın tebessümü de dudaklarında kaldı. Cemile Hanım telefonu lâkayt bir tavırla aldı ve dinlerken boş kalan eliyle de bir parça kâğıt kalem çekerek <evet, evet> diye not aldı. Sonra çingırağa bastı. İçeri giren, kalın siyah kaşlı, ufak tefek, sıska kara kediye benzeyen bir efendiye bu not üstüne talimat vermeye başladı.

Sözün uzadığını gören Leman, koltuğa biraz daha rahatça yaslandı. Nazik gözükeceğim diye beli ağrımişti. Güzelce yerleştikten sonra odayı gözden geçirdi.

Amerika propagandasının en kuvvetli kaynağında idiler. Denebilir ki Amerika taraftarlığına, Amerika misyonierlerinden ziyade bu şişman hanım çalışmış ve bütün muazzam müesseselerin den ziyade bu küçük oda sahne olmuştu. Leman, kendi kendine <konforundan belli ya, bütün mobilya Amerikalı, rahat> diyerek yeşil maroken koltuklara, akaju yazıhaneye, duvardaki yağlıboya, karakalem levhalara, hattâ Amerika haritalarına imrenerek baktı. Gazetecilik her hâlde fena bir şeye benzemiyor, diye düşündü.

Cemile Hanım Nuri Bey isminde birinin kızı idi. Serveznedar Münip Efendi'nin evlatlık olarak aldığı bu Nuri Bey, zeki ve kurnaz bir Kıbrıslı idi. Efendilerinin kapısında, mektebe gitmiş, tahsilini epey ilerletmiş ve kapı yoldaşlarından bir Çerkez halayıkla evlendikten sonra, Babîâli'ye kâtip olarak yerleştirilmişti. Hoşa gitmeyi bildiği için çok geçmeden sivrildi ve saraya kadar çıktı.

Cemile Hanım o günleri hiç hatırlamak istemez. Onun hatırası Bizans Kolec'den başlar. O devrin Türk hayatı ile çılgın bir tezat yapan mektepte, muhteris zekâsına yem ve ümit veren hocalara karşı duyduğu minnettarlık ve o terbiyeye karşı hissettiği şevk, otuz senedir hâlâ aynı kuvvetle devam etmektedir.

Nuri Bey'in kızı, mektebi bitirdikten sonra muhiti içinde yegâne insan olarak tasavvur ettiği benliğinin yükseğinden istihfafla dünyaya bakmaya başlamıştı.

Çok geçmeden 10 Temmuz oldu ve Cemile Hanım'ın hırsı tam aradığı fırsatı buldu. Bu arada, mabeyn kâtibi olan babası menfaya gönderildi. Konağı, serveti yıkıldı. Fakat Cemile Hanım eşyalarını alınca Heybeli Kolej'e taşındı ve oradan ilk Meşrutiyet devrinin politika kargaşalığı içinde kendini yükseltmek için bir basamak aradı. O zaman Türklerin hâkimiyet cömertliği ve israfiyla ilân ettikleri kardeşlik ve eşitlik sapıklıkları arasında Cemile Hanım, azınlıklara da hâkimiyet isteyen bir cemiyete dâhil oldu. Memleketin hâkim ekseriyetine karşı, azınlıkları birleştirmek fikriyle hepsinin

vaziyetlerini birleştiren bu <Hürriyet> cemiyeti bir de gazete kurdu. O devrin politika anarşisi içinde yegâne prensibi ve taraftarlığı malum gazete <Hürriyet> oldu. Ekalliyetlerin menfaati dolayısıyla Amerika taraftarı ve serbest ticaret savunucusu idi. O zamanlar henüz Türk ekseriyeti, karşısındaki tehlikeyi anlamadığı için çok geçmeden cemile Hanım'ın idare ettiği bu gazete yerleşti ve tuhaftır, Türklerden de taraftarları oldu.

Amerika mektebinde okumuş bütün erkek, kız, gençler bu gazete etrafında toplandılar. Amerika muhabbetini yaydılar. Memleketteki eski Alman ve İngiliz taraftarlıklarına mukabil şimdi de bir Amerika cereyanı başlamıştı. Belki Amerika'nın bundan haberi yoktu; fakat misyonerler pekâlâ biliyorlar ve mükemmelen de istifade ediyorlardı.

İki taraf da memnun devam ederken, harp geldi. Cemile Hanım'ın zekâsı, harbe, İttihatçılara ve o zamanın millî cereyanlarına rağmen, gazeteyi muhafaza etmiş, prensipleri biraz değiştirerek zamana uydurmuştu.

Mütareke ile iş değişti. Damarlarında Türk kanının alevini duymayan bütün insanlar gibi, <Hürriyet> Fırkası da Türk hayatından umudunu kesti ve gazeteleriyle Amerika himayesini istemeye başladı.

Fakat o arada Türk, yaşamak için dövüşüyordu. Osmanlı İmparatorluğu çökmüştü; azınlık meselesi kalmamıştı; yeni genç Türkiye uyanıyordu. Milliyet hissinin en galeyanlı devirleri, hayat ve memat günleriydi. Bu esnada, himaye kelimesi, milleti çıldırtan bir şüphe, bir hakaret şeklinde idi.

Amerika Muhipleri bu defa yanlış yola sapmışlardı. Mamafih, çok geçmeden Cemile Hanım, yine kendini topladı ve yavaş yavaş tutum değiştiğiyle soluk bir milliyetçilik yapmaya başladı.

Şimdi onun, yeni teşekkül eden Amerikan <Petroleum> Şirketi'nin ilanları hakkında emirler verdiğini, hesaplar yaptığını gören Leman, Cemile Hanım'ı siyasi kadından ziyade bir sarrafa, bir banka müdürüne benzetiyordu. Şişman bir banker...

Gülmeye vakti kalmadı. Cemile Hanım, doğrudan doğruya onunla konuşuyordu. Dersleri hakkında suallerden sonra, ne olmak istediğini sordu. Leman, parlamak zamanı geldiğine hükmetti ve ciddi gözükmek isteyen bir tavırla, henüz bugüne kadar hiç düşünmediği meseleler hakkında fikirler söyledi. Ne olacakmış? İşte hiç hatırlamadığı bir mesele! Amerika'ya gitsin, hele evine dönmesin, serbest olsun, gezsin, eğlensin de neticede ne olursa olsun... Fakat Cemile Hanım'a gazetecilik arzusundan bahsetti. Yeşil

rahat koltuklara bakarken aklına o gelmişti. Cemile Hanım'ın bundan memnun olacağını farz etti.

Daha bir iki cümle söylemeden, Cemile Hanım, karşısındakinin zihniyetini hissetti; ve artık onu himayesine almakta bir beis görmedi. Tekrar Nesime'ye döndü. Onu biraz daha ciddi tetkik etmek lâzımdı. Onun hakkında da kat'î kararını çok geçmeden verdi.

Cemile Hanım'ın kendisine yumuşak muamele etmesiyle Leman'ın bütün umutları yeniden uyandı. Âdeta Cemile Hanım'ı güzel ve sevimli bulmağa başladı:

Nesime kalktı, Emine Hanım da kalktı. Hayret! Büyük dudaklarında hafif bir tebessümle Leman'a bakıyor ve onun işiyle meşgul olacağını kat'iyyen vaad ediyordu.

Kızlar, kanatlı gibi oradan çıktılar. İşlerini olmuş zannediyorlardı. Demek nihayet hayalleri hakikat olabilecekti.

Amerika hayatı! Dünyada bundan başka saadet var mıydı? Nasıl ki dünyada Amerikalılardan mükemmel insan yoktu.

Akılsız pervaneleri ölüme çeken meşale gibi, Amerika terbiyesi ve Amerika aşkı da onları çekiyor, sevinçle ateşinin alevine doğru götürüyordu.

Hemen hayaller kurmaya başladılar. New York'un kırk katlı evlerinin sema katında ikisi bir oda tutacaklar, Leman dans edecek, gezecek, Nesime tiyatrolara, kütüphanelere gidecekti.

Âdeta yüksek sesle konuşarak sevinç telaşı içinde, hızlı hızlı türbeye, tramvay bekleme yerine giderken, Bezm-i Âlem'in kapısı önünde mektepten çıkan talebelerle karşılaştılar. Bezm-i Nemliler, üstlerinde kara önlükler, başlarında kara örtü, kollarında ağır çantalar, küçük küçük gruplar hâlinde gidiyorlardı. Arkadan hocalar çıktı. Koyu tayyörler içinde soluk benizleri görülen, ciddi tavırlı hoca hanımlar...

Nesime, Leman'a yan gözle mektebin loş avlusunu gösterdi. Leman, omuzlarını silktili. İkisi dudaklarında müstehzi bir tebessümle kızlara bakıyorlardı:

—Ne bücür şeyler... Renkleri de ne sarı! İnsandan maada her şey... Besbelli, hapis gibi mekteplerde büyüyen zavallılar. Hiç serbestlik ve spor yüzü görmemişler.

—Spor yapıyorlarmış galiba! Fakat biçareler! Bu mekteplerde nasıl spor yaparlar?... Hele şu kıyafetlerine bak...

—Hocalar da talebelere benziyor...

Ve ikisinin de gözleri önüne, Türkiye'de Protestanlığı yaymak için namütenahi dolarla gönderilen misyonerlerin yarattıkları muazzam mektepler, muhteşem malikâneler geldi.

Teneffüs zamanı bahçeye fırlayan, Rum, Ermeni, Bulgar, hele Yahudi talebelerin zengin kıyafetlerini düşündüler. Gürbüz vücutlu, al yanaldı hocaları hatırladılar. Daha sonra kalplerini dolduran Amerika! Gözleri önünde, New York'un muazzam Hürriyet Heykeli yükseldi; medeniyetin, insanlığın ve eğlencenin vatanı büyük Amerika, onları tabî hayatın haricine çeken bir fanus gibi, kalplerinde tekrar parladı ve başlarını kaldırarak Türkiye mektebinde yetişen, Türkiye toprağında büyüyecek ve kök salacak olan küçük Türk kızlarına istihfaf ve merhametle bakıp geçtiler.

SAMET POLAT

İlâhî Âhengi Arayanlar

Klaire için hayat bütün neşesini kaybetmişti. Hangi taraftan baksa artık kendine yeisten ve mahrumiyetten başka bir hisse göremiyordu; çünkü bir kere kocasına karşı mağlup olmuştu. İzdivaç hayatında ilk defa olarak Burhan'a istediğini yaptıramadı. Bütün ricalarına, ısrarlarına ve kavgalarına rağmen Burhan, iki oğlunu Türk mektebine verdi.

Türk mektebine!.. "İstanbul'da bu mektep bolluğu içinde, bütün milletlerin, Fransız'ından, İtalyan'ından, İngiliz'inden tut da Ermeni ve Yahudi'sine kadar hepsinin birer model mektepleri varken çocukları alıp İstanbul Lisesi denilen bir yere vermek! Bu deliliği yapmak! Bunun için Türk olmak lâzım".

Hakikaten, Burhan bu sefer tam bir Türk inadı göstermişti. O ne söylediyse, hepsine Burhan: "Hayır! Artık Türkiye'yi bir Babil Kulesi'ne çeviren bu yabancı lisanlı, ecnebi usullü, bin bir milletin mekteplerine çocuklarımı veremem. Şimdiden sonra Türk çocuklarının Türk yetiştirmeleri lâzım!" demişti. Tahsil ve terbiye anarşisine nihayet vermeliymiş! Demek Burhan'ın, millî gaye, Türk dayanışması, öğrenim birliği ve intizamı diye bin bir isimli hayalleri için kendi çocukları feda edilecekti. Claire'in, bunu hazmetmesine kat'iyen ihtimal yoktu ve bedbahttı. Hiç şimdiye kadar olmadığı gibi bedbahttı.

Bu kadar bedbahtlığı duymamak için bari biraz avunabilse; herhangi bir eğlenceyle vakit geçirebilse... fakat nerede? Klaire her suretle mağluptu: Fransızlar gideli balolar, suareler, garden partiler hep bitmişti. Gidip gelenler kesilmişti. Hayat ağır, sıkıntılı ve yeknesak, acı bir şey olmuştu... Sinemalar da olmasa çıldırmak işten bile değil! ..

Claire, Frenklerin okuyan, münevver kısmından değildi. Babasının dükkânında annesi kasada oturur, babası hizmet eder, Claire de evlerinin işlerine bakardı. Ev kadını idi...

Fransızların İstanbul'dan geçişi onu cemiyet hanımı yapmıştı. Frenklere karşı bir muallim ve doktor karısı rolünü tutmak mühim bir şeydi. Şimdi bu zevki eksileli, artık hayatın hiçbir tadı kalmıyordu...

Zaten Klaire, öteden beri Türklerle görüşmeye, anlaşmaya özenmemişti. On üç senede Türkçe öğrenememesi bunun en büyük deliliydi.

Klaire'in sıkıldığını Burhan duyuyordu ve ömründe bir defa kazandığı galebenin de buna sebep olduğunu tahmin ederek biraz mahcuptu. Galebeye alışık olmayanlar tesadüfen kazandıkları vakit ya şımarır yahut mahcup olurlar. Burhan bu son cinstendi. Fakat hayatında büyük bir iş yapmış gibi o derece memnundu ki bazen mahcubiyetini bile unutup ve çocuklarının istikbalinden artık emin olmak saadetiyle ellerini ovuşturarak kendi kendine gülüyordu.

Hâlbuki Burhan'ı sevindirecek ortada hiçbir sebep yoktu. Bilâkis, iki aydır Türk mektebine giden oğulları hakkında bir gün memnun olacak bir haber almamıştı. Muttasıl, müdür küçüklerin Türkçe bilmemelerinden ve arkadaşlarıyla Türklük Fransızlık kavgaları yapmalarından şikâyet ediyordu.

Burhan, hepsini zamanla, geçer farz ediyor ve günden güne kendisini aldatmakta maharet kazanan kızı Sevda'ya baktıkça, iyimser bir emniyetle her şeyin düzeleceğine kani oluyordu. Leman'ın sıhhatini bile artık unutmaya başlamıştı.

Ekseri erkekler gibi Burhan da felâketleri çabuk unutturan bir iyimserlik hazinesine malikti...

Yalnız Klaire biraz gülse, diyordu. En şen insan için bile, gayri memnun, dargın bir çehre ile her gün yaşamak güçtür. Bunun için Burhan, devamlı, Klaire'i memnun edecek bir fırsat arıyordu. Her gün elinde ufak tefek hediyelerle gelmeye başlamıştı; fakat hepsi nafile... Klaire o dakikada seviniyor, elbise ise giyiyor, başka bir şeyse takıyor, lâkin beş dakika geçmeden yine suratını asıyordu. Tiyatroya, sinemalara götürdü. Orada iken gülüyor fakat eve gelir gelmez yine ekşi çehreyi takıyordu.

Burhan, Klaire'i memnun edecek daha devamlı bir şey ararken Sami Bey karısının geldiğini kendisine telefonla bildirdi.

Doktor bu haberi hemen Klaire'e müjdeledi. Andre, Nesime'nin büyük kardeşi Sami Bey'in haremi ve Klaire'in en iyi ahabası idi.

Klaire ile Andre birbirlerini çok severlerdi. Onların bu arkadaşlıkları da pek tuhaftı. Hakikatte, dünyada birbirini anlamayacak iki insan varsa o da onlar olmak lâzımdır. Klaire ne kadar geveze, dış görünüşe bakan, basit, laubali ve biraz taşralı ise Andre o derece durgun, derin, çekingen ve inceydi. Memlekette oldukça tanınmış, iyi bir artist ailesinden olup kendisi de piyanoyu fevkalade maharetle çalan çok yüksek ruhlu bir sanatkârdı.

Sami Bey, mimarlık tahsili için Paris'e gittiği vakit, bu kesik saçlı, dalgın gözlü, konservatuar talebesine, devam ettiği <Duval>de rast gelmiş ve nihayet tanışarak işi evlenmeye kadar getirmişlerdi.

İstanbul'a geldikten sonra yavaş yavaş Andre, yerinden çıkarılmış ve yeni toprağına alışamamış bitkilerin sarı ve solgun hâlini aldı. İri güzel gözlerinde yetiştirilmez hayallerin elemi belirdi. İncelen endamı ile bir hasret heykeline döndü.

Andre'nin okumak ve piyano çalmak derecesinde sevdiği bir meşguliyeti de psikoloji yapmaktı. Karşısındakilerin ruhlarını anlamayı merak ederdi ve zekâsına güvenerek anladığına da kaniydi. Nitekim kocasıyla evlendiği zaman da onu anladığını zannetmişti. Hattâ kocasına karşı duyduğu ilk gücenme, Sami'nin kendi tahmini hilâfına olarak, Avrupalı çıkmaması olmuştu.

İstanbul'a geldikten sonra Andre, Türkleri öğrenmek tutkusuna düştü; fakat yedi senedir İstanbul'da onun hakikaten anladığı ve sevdiği yegâne adam kayın pederi oldu. Aynı dili konuşmayan bu ihtiyar Türk çelebi ile bu genç ve güzel Leh kızı, aralarındaki ırk, tahsil, terbiye, din ve görenek gibi bunca farkların, nihayetsiz uçurumları üstünden, birbirlerini anlamışlardı. Belki Amir Çelebi, bu ince endamlı, yeşil gözlü kızda, mukaddes ahengin bir zerresini, dünyevî bir timsalini buluyordu... Lehli kız da onda sanat mefhumunun kemale ermiş bir imanını duyuyordu... Fakat daha doğrusu, ikisi de sanatkârdılar... Esasen sanatkârlar, milliyet farkının, din ayrılığının üstüne çıkmış, güzellik kanunlarından başka kanun tanımayan, ahenk ibadetinden ve cazibesinden başka bağ kabul etmeyen çocuk insanlar değil midirler?..

Bunun için olsa gerek ihtiyar dervişle, Hristiyan gelin pek sevişiyorlardı ve Claire de bunu bir türlü çekemezdi.

Mamañ bütün bunlar, Klaire'in sevinmesine mani olmadı,

—Burhan, hemen bu akşam gidelim olmaz mı?.. Acaba yine eski evlerindeler mi?

—Hayır, evi boşaltmışlardı, biliyorsun. Andre birdenbire geldiği için Sami ev tutmaya vakit bulamamış; şimdilik tekkede misafirler...

—Amir Çelebi memnundur... Burhan güldü.

—Claire, ne dersin? Onlar felsefe ile mi, sanatla mı, yoksa kalple mi anlaşıyorlar?

Claire için bunlar derin meseleler.

—Kendisine sor, dedi.

—Galiba üçüyle birden, zaten hepsi aynı şey...

Claire merakla sordu:

—Hastalığı geçmiş mi? Nevrastenisi iyileşmiş mi?

Filhakika Andre, Burhan'ın tavsiyesi üzerine, tedavi için ailesinin yanına gitmişti.

Andree onları, evvelkinden daha soluk bir yüzle, daha incelmış bir endamla ve daha hummalı gözlerle karşıladı.

Burhan, doktor sıfatıyla sıhhatini sorduğu zaman:

—Bilâkis daha fena döndüm, dedi. Sonra gülererek:

—Doktor, dedi, bu sizin ilminizin yetişemeyeceği bir hastalık: ruh hastalığı.

Tedaviniz beyhude oldu.

Burhan da işi şakaya alarak:

—Ruh hastalıklarının doktoru Hristiyanlara göre papazlarmış; bari onları çağıralım.

Andre gülmedi, biraz alaylı, biraz umutsuz bir tavırla:

—Çoktandır onlarla tanışıklığımı kestim, dedi.

—O hâlde Türk hocalarına kendinizi okutunuz; başka çare yok.

—Acaba kayın pederiniz birini tavsiye edemez mi?

Andre ciddileşti:

—Gülmeyiniz. Bilmediğiniz şeylerle eğlenmek doğru değildir.

Klaire gözlerini açtı:

—Sakın... İnaniyor musunuz?

—İnaniyor muyum?.. Ben de bilmiyorum... Galiba inanıyorum.

Ben her şeyi kat'i hükümlerle kesen bir insan değilim... ve güldü:

—Benim ruhum arayıcıdır... meraklıdır ve pek, pek açgözlüdür. Bir türlü doymaz, razı olmaz; mütemadiyen yeni ihtiyaçlarla çırpınır. Bilmediği şeyleri arar; her şeyi öğrenmek ister ve nihayet vücudumu bu gördüğünüz hâle koyar. Her şeyi ihtiva eden nihayetsiz bir hasretin ateşiyle yakıp sıska yapar.

Sinirli sinirli güldü. Sonra daha ciddi devam etti:

—Bazen kayın pederimle baş başa otururuz. Şimdi artık ben biraz Türkçe konuşabiliyorum; fakat ekseri konuşmayız. O tespihini çeker, okur ve anlayış dolu gözlerle arada bir bana bakar... Ve o zaman ondan doğru gelen huzur ve sükunla

kalbimin dindiğini, ateşinin söndüğünü duyarım. Tevekkülün şifasını bulurum... Başka hiçbir kimse bana bu sükunu vermedi. Hatta kocam bile: En çılgın bir aşkla onun kollarına atıldığım zamanlarda da bunu duymadım. Kalbim yalnız bir hissin esiri olamadı... Hep daha, daha diyen bir şey kaldı...

Burhan:

—O hâlde siz doktoru bulmuştunuz, dedi.

Sami merakla karısına baktı:

—Hasta mısın Andre?

Andre başını salladı; güldü ve Sami'ye cevap verdi.

—Hayır hasta değilim; fakat gevezeyim; İstanbul'un havası beni bugün sarhoş etti.

Burhan'a dönerek:

—Bugün ne yaptık biliyor musunuz? Yarım Türkçemle kayın pederime Avrupa mistiklerini anlattım. (Rusbrock)tan, (Saint doni)den bazı parçalar tercüme ettim. O da bana Hazreti Mevlana'nın hayatını anlattı; Mesnevi'den bir iki sayfa okudu... ve anlaştık. İkimiz de memnun olduk... Onun için bugün mistisizm sarhoşuyum. ve gülüyordu.

Muzip bir nazarla Sami'ye bakarak:

—Kocamla hiçbir zaman bu kadar anlaştığımız olmadı. O fazla mutaassıp bir Türkçüdür. Beni bir parça istihfaf ediyor; ciddiye almıyor. Sonra... ya işkenceleri? Beni Türk yapacak... İnanır mısınız? Gelir gelmez bana tarhana çorbası ile pastırmalı yumurta yedirdi... Ölecektim.

Bir müddet düşündü... ve kendi kendine söyler gibi.

—Bütün Türkler tuhaftırlar; ya insanı istihfaf ederler, ya taklit. Türkçülerle asıl halk birinci kısımdandır. İkincisi de kozmopolitler. Bir de üçüncüsü var ki onlar sanatkârlar ve fen adamları. Onlar milliyetin üstüne çıkmış, enternasyonal insanlardır.

—Kayın pederiniz gibi...

—Evet, sonra Doktor Ali Mümtaz gibi..

—Fakat Doktor Ali Mümtaz Türkçüdür.

—Malum, lâkin evine gidiniz, karısıyla geçinmesine bakınız, Türkçülüğü kalbinden değil, şuurlu bir surette cebren kabul ettiğini derhâl anlarsınız. Onun için karısı, bir Alman değildir; bir kadındır. Çok da sever. Kendisi de Türk değil, bir erkektir, bir alimdir ve kendisidir. Kızı da çocuğudur. Milliyetten tecerrüt etmiş insanlar oldukları için bu derece iyi geçinebiliyorlar...

Çok okumuş, çok anlamış insanlar, tıpkı primitiflere, iptidailere benzerler. Berikilerin anlamadıklarını, öbürleri çiğner geçerler.

Sami biraz kızdı:

—Ya zatıalınız, hanımefendi? Harpten sonra Lehistan ihya olunurken sevincinizden duramıyordunuz; halbuki artistsiniz yahut bu iddiadasınız.

—Ne idim? Bilmiyorum. Ne olursa olsun, insan vatanını tabii sever; fakat tabii sevmekle körü körüne gayri tabii surette sevmek arasında fark vardır. Birine vatanperverlik, öbürüne şovenlik derler.

—Evet ne idim? Bilmiyorum; fakat şimdi ne oldum? Biliyor musun? Bunu, bu sefer, her şeyi bırakarak, gözüm seni bile görmeden, buradaki maddi, manevî hayat müşkülli arasında ölmek için Avrupa'ya gittiğim zaman anladım: Birden kendimi orada da tıpkı buradaki derecede garip buldum. Eski Leh kızı ruhunu meğer kaybetmiş. Bir kere kökünden kopan bitki gibi, bir türlü toprağa tutunamıyorum. Farkına varmadan ikinci vatanıma da biraz alışmışım. Orada iken kalbim sızlamaya başladı ve duramadan tekrar geldim; fakat artık anlıyorum ki biz, Türklerle evlenen ecnebler, tabii insanlar şeklinden çıkıyoruz. Her insanın bir memleketi, bir kökü olur. Bizim hiçbir tarafta kökümüz olamıyor; iki toprak arasında havada duruyoruz. Topraksızlıktan köklerimiz sızlıyor, hem nasıl sızlıyor...

Sami ciddi bir surette sordu:

—Bütün bu meselede kocalarınız ne oluyor?

—Ne mi oluyor? Bizi tutmaya çalışan destekler oluyorlar... Onlar tuttukça ne ise ne, ayakta duruyoruz... fakat bir de tutmayacakları gün gelirse..... o zaman..... işte o zaman müthiş!..

Andre sözünü bitiremedi... Gözleri dolmuş, sesi boğazında bir hıçkırık olmuştu. Sami onun elini tuttu ve şefkatle darılarak: Ah bu nevrasteni! dedi.

Klaire düşünüyordu. Andre susunca o da ilk defa olarak düşündüğü bir meseleyi söyleyenlerin itimadıyla:

—Andre'nin hakkı var, dedi. Ben kendimi çok yoklamam. Kendimle meşgul olmam. Hep kendimi avutmaya uğraşırım; fakat ben de Fransa'da eskisi derecede rahat edemedim. Demek haberim olmadan buraya alışmış ve bağlanmışım... Ben de biraz Türk olmuşum; fakat seyahatimden sonra İstanbul'da da bu defa eskisi kadar rahat edemiyorum. Unutmaya başlamışken yeniden hatıralarım tazelendi galiba; fakat ben kendimi oyalamayı bilirim. Çocuklarım var, Burhan var; biraz da eğlence olsa pekâlâ

memnun olacağım. Hâlbuki Andre, siz ne sokağa çıkarsınız, ne de çocuklarınız var. Hiç oyalanamıyorsunuz. Hep kendinizi üzecek vesileler ararsınız.

Andre içini çekti. Çocukları pek severdi; fakat diğer taraftan da çocuk, böyle tabii olmayan evlenmelerde en büyük gayri tabiîliği teşkil ettiği için, her hâlde ondan olsun kurtulmak bir eser-i tali idi.

Klaire düşüncesiz gevezeliğiyle devam etti:

—Türk erkekleri, mademki Hristiyan kadın almak istiyorlar; bari yerli Hristiyanlardan alsalar, aradaki anlaşmazlık ve hiç olmazsa memleket özlemesi olsun eksik olurdu.

Türklerin ikisi birden isyan ettiler:

—Ermeni, Rum mu, bu nasıl söz!.. Bunlarla evlenmek nereden akla geliyor?
Bahis konusu bile olamaz. Hem biz sizi Hristiyan diye almadık ki! ..

—Peki neden?

Sami her vakitki tok sözlülüğüyle:

—Tecrübesizlik, dedi.

Andre bozuldu. Burhan tamir etmek istedi; güldü ve:

—Aşk, dedi.

Andre başını salladı, içini çekerek:

—Doğrusunu ister misiniz? Bizi, aldığınız vakit, Türk kadınlarını görmüyordunuz, sonra sizde milliyet fikri bu derece asabi bir hâl almamıştı, dedi. Sami, karısına muhabbetle baktı. İçinden ona acıyan bir azap kabardı.

—Sen de yanıyorsun, karıcığım, dedi. Avrupa'da erkelder meydandaydı; milliyet fikri de vardı. Neden sen bir Türk'e vardın?

Andree fırsatı kaçırmadı. Kocasının deminki tavrını taldit ederek:

—Tecrübesizlik! dedi.

Hepsi gülüşüler. Burhan bu tehlikeli bahsi değiştirmek için Andree'den piyano çalmasını rica etti.

—Bu akşam ayin var; olamaz.

—Gece de mi?

Klaire yüzünü ekşitti; fakat Andre, bunun yalnız senede bir defa gece yapılan visal ayini olduğunu anlattı. Claire'e onun bütün ahenk zevkini hissettirmeye çalışırken, yine Burhan alay etti:

—Yazık ki Sami babasının büyük oğlu değil, dedi. Siz pek iyi bir şeyh hanımı

olacaktıydınız.

Sami tasdik ediyordu:

—Hakikaten, ne yengem, ne de kız kardeşim, bu derece tutkuyla tarikatı sevmiyorlar. Andre cidden Hazret-i Mevlana'ya âşık oldu. Kendisine tarikata girmek için İslam olmasını teklif ediyorum.

Andre asabi bir hiddetle:

—Güzelliği ve bedî' ahengi anlamak için İslam olmak mı lâzım? dedi.

Bahçeden tekbir sesleri gelmeye başladı. Evvela yavaş yavaş, derinden deniz mırıltısı gibi yeknesak bir Allah, Allah, Allah! Terennümü duyuldu. Derken ibadet, gittikçe coştı... Allah, Allah, Allah! Deniz sesi iken bir dalga gibi kabardı ve ruhların sahillerine çarpmaya başladı... Allah, Allah, Allah!! Daha sonra kanatlanarak dünya bağlarını koparıp yükseldi... Ruhları alıp fezaya atan muazzam bir savletle fırladı... Uçtu... Uçtu!.. Allah, Allah, Allah!.. Fakat tam fezada iken yine tekbir, yorgun, umutsuz, arayan ve bulamayan, çırpınan iniltiye döndü... Allah, Allah, Allah!. Yalvaran, ibadet eden, ağlayan bir muhabbet dalgası oldu. Lâkin biraz sonra ibadet vecdi, dayanamayarak yine coştı; kalplerden tekrar fırladı. Demin bir dalga iken şimdi bir fırtına oldu ve her tarafı inletti. Yükselmek, artık yetişmek ve bulmak istedi... Allah, Allah! .. Muzaffer bir imanla haykıra haykıra vecdin mestine girdi. Allah, Allah, Allah!.. Ne kadar sonra dervişler kendilerinden geçip de visalin zevkleriyle kısılan sesleri boğazlarından çıkmayarak kalplerinde inlerken, ibadet, bir aşk mırıltısı olduğu zaman, aşk ve niyaza ney de katıldı. Kırık, iniltili, mütehassib elem dolu bir figan hâlinde yükseldi! Devran başladı.

Andre, devran başladığını haber verdi ve bahçeye çıkıp seyretmeyi teklif etti. Arka kapıdan çıktılar; gözükmeyen ayaklarının ucuna basarak yaklaştılar.

Burhan bu daima arayan aşkın sönmez umudunu ve dinmez acısını dinlerken, karşısına çıkan o emsalsiz manzarayı hayatta oldukça unutmayacaktı.

Servilerin arasındaydılar. Karşılarında Marmara, elmas tarlası gibi göz kamaştırıcı bir şaşaa içinde bembeyaz titriyordu. İki taraftan onu iki kol gibi saran Üsküdar'la, Sarayburnu'nun simsiyah, esrar ve heybet dolu kucağı arkasında müstehzi şulelerle parlayarak göz alabildiğine devam ediyordu.

Bu ufuk önünde, hafif yıldızlı mavi kubbenin altında, on iki günlük ayın soluk ziyası içinde bahçe, hudut ve vücudu muhayyel bir peri ülkesi olmuştu. Denizin parlaklığı ve semanın maviliği üstüne çizilen kara serviler, saçları çözülmüş, elemli siyah hayaletler gibi mahzun ve canlı duruyordular.

Ayin bu manzara karşısında ve servilerin altında oluyordu. Dünya ve binlerce senelerdir ibadet eden insanlar, bundan daha güzel, daha muhteşem ve daha ilahî bir mabet görmemişlerdir: Bu mabedin mavi fağfur kubbesi gökyüzü, kandilleri de ay ve yıldızlar idi.

Andre ve misafirleri yaklaştıkları zaman, dervişler sema'ya kalkmışlardı. Mavi billurdan çıkar gibi soluk olan ayın ziyası altında beyaz dervişler, kâh hayal gibi görünerek, kâh servilerin şeffaf siyah gölgeleri arasında kaybolarak dönüyorlardı. Ruhlarının savleti ve niyazı neyde inerken, onlar, kolları yükselmeye hazırlanan kuş kanalları gibi açılmış, boyunları teslimiyetle bükük, gözleri kapalı, tennurelerinin etekleri etraflarında üçlü birer beyaz hâle olmuş, ruhlarına çekilip döne döne Allah'larını arıyorlar.

Bir müddet sonra yüzleri daha beyaz, daha gayri maddi oldu. Kapalı gözleriyle ilâhî rüyayı seyrederek, kendilerinden geçtiler. Kalplerinin ve mabutlarının fezasına çıktılar... Belki aradıklarını buldular. Ney bile mütemadiyen inleye inleye onlarla birlikte, kemâlin yolunu, yetişilmez emeller gibi arayan neyin figanı bile artık berrak ve mesut oldu.

İlâhî nisyanı buldular mı? Andre kendi kendine bu suali soruyordu.

Bir gün gelip ben de ilâhî nisyanı, ilâhî sükûnu bulacak mıyım? Kalbim didiklenmekten kurtulacak mı? Diyordu.

Andre böyle düşünürken Burhan, karşısında oturan ve tiyatro seyrederek gibi mütebessim bir çehre ile bakan karısını görmemek için gözlerini kapıyordu... ve o da hemen hemen aynı şeyi düşündü. Tabiatın ahengine ibadet eden Burhan, bıçağının altında açılan bir vücutta, kulağı altında atan bir kalpte hayran olduğu ilâhî nizamın en mefkürevî bir şeklini burada seyrediyordu; fakat bedîî güzelliğe ve ahenge olan bu tutkunluğu değil mi idi ki kendisini en intizamsız bir hayata atmıştı.

Ve tekrar karısının yüzüne tıpkı bir yabancı gibi tanımadan, anlamadan baktı... Ney son bir ah ile biterken, bütün dervişler, kanatları kırılmış kuşlar gibi, devrildiler... Fezalarından yavaş yavaş indiler ve kayboldular. Onlar dururken Burhan da anlayamadığı Klaire'den ayrı düştüğünü hissetti ve o da uzun bir ah ile içini çekti.

Bir müddet sustular. Ruhları cazibeye tutulmuş gibi uzakta idiler... Neden sonra Sami silkindi ve ilmî bir mesele halleder gibi devran hakkındaki fikirlerini söyledi. Onu ruhuyla, susmuş benliğiyle hissederek severek değil fakat matematik kafasıyla muhakeme ederek beğeniyordu. Andre bembeyaz simasıyla döndü ve Burhan'a:

— Ne günah, dedi. Sonra çok feci bir şey anlatır gibi geçen gün küçük Nesime'nin büyük devran esnasında babasının manzum adımlarına bakarken birden hayretle:

—Yenge, ne kadar tangoya benziyor. Dediğini hikâye etti.

Andre sözlerinde pek samimi idi. Bir sanatkâr olarak bedî her güzelliği takdis ediyor ve anlamayana hiddetleniyordu. Sami:

—Doğrusunu istersen Andree, bu kabahat babamda. Ben böyle şeylerden anlamam. Fakat babam biraz bizimle meşgul olsaydı bu derece yabancı kalmazdık, dedi.

Andre yine tenkit eder bir vaziyetle:

—Baban gibi bir şairin, böyle senin gibi matematikçi, Nesime gibi Protestan zihniyetli çocukları olması ne gariptir? Mamafih içinizde yine babana en yakın Nesime'dir; fakat o da sofı ruhunu, nedense bir ahenk tekkesinde doyuramıyor ve gidiyor. Amerikalıların muhitinde tatmine çalışıyor. Ben buna bir nevi yoldan çıkma diyeceğim. Güzelliği alıştığı muhitte değil, alışmadığı, sun'i, gayri tabîî şekilde aramak! Lâkin yine hakkın var. Bu çocukla uğraşan olmamış. O derece ki eve gelmek istemiyor. Burada oturmaktansa mesela elinde İncil, C. J'ye kâtibe olmayı tercih ediyor. Hattâ tuhaftır, kendi memleketinin bedayini bile, dost gözlerle değil, yabancı bir nazarla tıpkı harikuladelik arayan Amerikalı gözleriyle seyrediyor.

Sami Burhan'a döndü:

—Doktor, dedi. Söylememeye karar vermiştim; fakat dayanamayacağım. Bizim hemşirelerin yaptıklarından haberin var mı? Burhan'ın yüreği hopladı.

—Ne olmuş?

—Kendi kendilerine işlere kalkmışlar. Mistir Koks'un İstanbul'a gelmesinden istifade ederek, onun tarafından Amerika'ya gönderilmeyi kurmuşlar. Cemile Hanım'a müracaat etmişler. Müdireye rica etmişler ve bu çarşamba Koks'a takdim edileceklermiş.

Burhan bembeyaz oldu:

—Haberim yoktu. Dedi.

- Tabî! Benim de yoktu. Fakat Nesime, bir şeyi gizleyemez hemen bugün Andre'ye anlatmış.

Burhan hiçbir şey söylemedi. Başı dönüyordu. Kardeşinin bu hareketi kendisine bir hıyanet gibi ağır ve acı gelmişti. Hıyanet: Hem ailesine hem memleketine!.. Hiç şüphesiz hıyanetti. Annesine, babasına, kardeşlerine haber vermeye lüzum görmeden gizli kurnazlıklarla, yalvarmalarla, sinsi tenezzüllerle, yabancı bir adamın himayesine girip minnettarı olacak surette onun sayesinde Amerika'ya tahsile gitmeye kalkışmak, onun ekmeğini yemeye razı olmak... Bütün bunlar ne tuhaf, ya Rabbim ne tuhaf şeylerdi... Hem ne için? Bu zilletler ne için? Hepsi Türkiye'de yaşamaktan kurtulmak için!..

—Sami, bu kızlar bir de Amerika'ya giderlerse artık bizim için ölmüş olacaklar.

Sami de aynı şeyi düşünmüştü:

—Dünyanın en yabancı bir Amerikalının parasıyla geçinmek onlara nasıl ağır gelmeyecek? Hayret ediyorum. Bize ne kadar uzak, ne kadar yabancı olmuşlar da haberimiz yok. Türklük nedir? İzzet-i nefis nedir? Millet aşkı nedir? Vazife nedir? Hiç anlamıyorlar. Henüz milliyetin çağırın ve bağlayan sesini kalplerinde duymamışlar.

Burhan acı acı arkadaşını tasdik etti:

—Böylelerine ışık bile zarar veriyor. Her parlayana kapılarak lâmba şişelerine yapışıp yanan kör pervanelere benziyorlar...

Sami hiddetle:

—Bunu men etmeliyiz! dedi.

—Nasıl?

—Onu ben de bilmiyorum. Babama söyledim; fakat bir baba ne yapabilir?

Annemiz sağ olsaydı belki men ederdi.

—Bizim annemiz var ne faydasını gördük.

—Nesime'nin kendisine söyledim. İzzet-i nefisini tahrik etmek istedim. <O hâlde sen beni gönder> dedi. Keşke gönderebilsem, fakat hâlimi biliyorsunuz. <O hâlde karışma> dedi. Ve tuhaf da bir mantığı var: <Varsın Amerika'nın parasından bir Türk istifade etsin> diyor.

Burhan artık o gece, mehtabın nurlarını, dünyanın güzelliğini görmedi. Bütün bediiyat ve nizam nazariyesi altüst oldu. Ahenk fakat nerede ahenk?.. Bu derece ahenkle

kemali arayan bir şeyhin kızı, babasının aşk ve niyaz ahengini görmüş müydü? Hayatta her bir millet ferdinin <içtimai ahengi ihlal etmeme> vazifesini duymuş muydu?

Bedbinlikte de birden parlayan, ifrata varan Burhan, hiddetini bütün cemiyete ve hattâ kendisine kadar teşmil etti.

Zaten Türkiye'nin ahenk ve intizamına kim çalışıyor? Ya ben, diyordu. Ya benim söylenmeye hakkım mı var? Fransız karımla, ne oldukları belirsiz çocuklarımla, hattâ varlıklarını belli edemeyen, bizim maneviyatımıza etkili olamayan babamız, annemizle, kimden şikâyet hakkım var?

SAMET POLAT

Elbise Faciası...

Kolec telâş içinde...

Nihayet İstanbul'a gelen Mistir Koks şerefine ayın son çarşamba gecesı mektepte büyük bir kabul resmi yapılacak. Mektebin kaidelerine göre, son sınıf talebesi bu kabul resmine iştirak edecekler. Bunun için son sınıfta misli görülmemiş bir heyecan var.

Her gün öğle ve ikindi tatillerinde kızlar bir araya toplanarak baş başa verip birbirilerine hazırlıklarını anlatıyorlar. Haykanuş gözlerini bayıltı bayıltı, bıyıklı ağzını büyüten sevinç tebessümleri içinde, mavi tafta elbisesini tarif ediyor;

—Artık bu elbisemle de Demolin beni beğenmezse, bilmem zevkine ne diyeyim; fakat ihtimali yok, muhakkak yanıma gelip beni tebrik edecektir, diyordu.

Sarı elbisesinin yüz liraya çıkacağından bahseden Mari, genç Fransız'ın ismini duyar duymaz pembeleşen yüzüyle:

—Merak etme, diyordu. O bizim elimize geçecek bir av değil. İhtiyar avı.

Nesime bile bir müddet kitaplarını bırakarak onları dinledi. Sonra kendi yaptıracağı tuvalet hakkında fikir istedi.

Kızlar onunla eğlendiler. Yine mi taklit? Yine mi küçük terzi?.. Bahire kahkahalarla güldü.

—Anlaşılan Nesime, tekkelerin işi iyi gitmiyor, dedi; fakat Nesime kızdı:

—Senin külotu mu kopya edeyim?..

Doğrusu Bahire'nin hiç külotla çıkmaya niyeti yoktu. Erkekleri taklit eder, aleyhlerinde söyler, onları kızdırır; fakat eline fırsat düştükçe çılgın gibi flört ederdi... Bu da bir nevi intikam!

Nesime münakaşayı sevmezdi. Defterinin kenarına onun bunun anlattığı birkaç şekli kroki hâlinde çizdikten sonra, tekrar kitaplarını açtı; tekkeden gelme bir âdetle sallana sallana okumaya başladı. Amerika'ya hazırlanıyordu.

İçlerinde yalnız Leman sessiz ve neşesizdi. Her vakit kahkahalarından durulmayan, Leman'ın yeisi, hepsini meraka düşürüyordu. Çünkü Leman artık mektebin en parlak talebelerinden biriydi. Derslerde aşağı olmakla beraber, günden güne inkişaf eden güzelliği, dansta ve tenisteki mevkii ona mektebin gözdelelerinden biri olmak şerefini vermişti. Daha ne isteyebilirdi?

Fakat o, bütün suallere, sıhhatinin zaafını ve müzmin bir baş ağrısını bahane ederek <şairler köşesine> çekiliyor ve kendi kendine düşünüyordu. Bu düşünceler o kadar derindi ki âdeta Leman'a tangoda birinciliği kaybettirecek raddeyi buldu; fakat derdini kimseye söylemiyordu.

Leman'ın derdi, elbise idi!.. Bunu nasıl öbürlerine söylesin? Herkes onu zengin biliyor. Babasının on parasız bir emekli miralay olduğu söylenir mi?

Fakat maalesef hakikat bu! Babası kızına elbise bile yapamayan zavallı bir adam idi.

Lâkin, lâkin.. Elbise lâzım... Hem de muhakkak. Görülmemiş, yepyeni ve iyi terzi elinden çıkma bir elbise lâzım... Onsuz olamaz!.

Bir haftadır buna çare arıyor. Kaç kere babasını yokladıysa, annesinin gayretine rağmen babası avaz avaz bağırmakla iktifa etti.

—Hanım, hanım, beni harp zengini mi zannettin? Ben emekli bir zabıtim! Anladın mı? Hesap bilmiyor musunuz a canım? Yoktan anlamıyor musunuz? Ne ile, ne ile yapayım? Evi bile rehin ettik... Nemiz kaldı. Kız mektebi bitirmeden evvel bizi bitirdi... Keşke vermeseydik! İşi uzatmayınız vallahi alırım, mektepten alırım!

Elbise yok, üste bir de tehdit! Annesi alışıldığı üzere ağlıyor; sesini çıkaramadan iki arada eziliyordu...

İşte mesele!.. Bunu nasıl hâlletmeli? İsrar etmek lâzım... Fakat ne kadar etse, nihayet, neticeyi şimdiden görüyor. Haftalarca süren ağlamalardan, insanı yoran, çirkinleştiren sinir buhranlarından sonra bir gün annesi sessizce, elinde ufak bir bohça ile çıkacak ve çarşığı dolaştıktan sonra babasından gizli Leman'ın eline birkaç kirli banknot sıkıştırarak. Evden birkaç eşya, belki annesinin çamaşırları eksilecek fakat buna mukabil o birkaç lira hiç işe yaramayacak...

Birkaç lira ile ne alınır? Haykanuş'un yeni tafta stil elbisesiyle mi, Lora'nın yüz liraya çıkan krep dö Şin drape elbisesiyle mi rekabet edecek? Hattâ Nesime bile, yengesi Andree'nin yeni Avrupa'dan getirdiği bir tuvaleti kopya ederek oldukça iyi bir şey yaptıracakmış! Onların hepsinden aşağı kalmak!.. Nihayet Miss Gölge'ye benzemek!

Leman, Miss Gölge'nin, silik, çekingen hâlini hatırlayınca, bütün yeisine rağmen güleceği geldi ve âdeta hızlı sesle onun taklidini yaptı:

—Miss Tefvik nasılsınız?

Güldü ve silkindi.

—Allah inşam ona benzetmesin! dedi.

Bu Miss Gölge, kolecin yarattığı tuhaf bir tipti. Mektebin son sınıfındayken babası ölmüş, tahsiline devam edemeyeceğini anlayınca, yalvarmış yakarmış ve mektebi meccanen bitirmeye muvaffak olmuştu. Şahadetnamesini aldıktan sonra da muavine olarak mektepte kaldı.

Miss Ahmet bu himayeden o derece memnun ve minnettar oldu ki bundan sonra bütün gayesi, bu himayeyi kaybetmemeye inhisar etti. Zaten silik olan şahsiyetini kaybederek, sesi duyulmaz, hareketleri fark edilmez, hocaların arzusundan maada düşüncesi, fikri olmaz. Ermenilere kadar herkese itaat eden, koridorlarda hocaları bir adım geriden, tıpkı gölge gibi takip eden bir şekle girerdi ve adı Miss Gölge oldu... Teşbihi bu derece mükemmel yapan sebeplerden biri de elbiselerinin daima renksiz oluşu idi. Şimdi Leman onun gölge silikliğini hatırladıkça <Ben de mi ona döneceğim?> diye içi isyanla doluyordu. Görüle görüle artık gözlerde solan o eski elbisesiyle herkesin arasına leke gibi çıktığı anda, onun da Gölge derecesine ineceği muhakkaktı. Buna nasıl razı olacak? Bahusus bu sefer Mistir Koks bulunacak ve ona kendini beğendirmek lazım!...

Sonra, sonra... Yalnız Mistir Koks da değil... Geçen kabul resminde fark ettiği Amerika bahriye zabiti de bulunacaktı... En fecii bu...

Bu bahriye zabiti... Tam Leman'ın tasavvur ettiği erkek ideali... Demolin'in etrafında koşuşan kızların bu zabiti nasıl fark etmediklerine hayret ile seviniyordu.

Fakat acaba o zabit kendisini fark etmiş miydi? Her hâlde ne yapıp yapıp bu sefer onunla konuşmak vesilesini bulacaktı. Muhakkak!.. Fakat ah elbise, ah elbise!..

Günler geçtikçe, Leman'ın üzüntüsü artıyordu. Hafta başında eve dargın dönüyor, hattâ kendisini mektebe görmeye gelen, flörtü Mistir Mıgırđıçyan'ı bile başından savıyordu. Zaten o güzel Amerikalıyı görelî, Mıgırđıç'in kıllı suratını, kısa ve şişman vücudunu tahammül edilmez derecede sıkıcı bulmaya başlamıştı.

Bu düşüncelerle Leman'ın rengi soluyor, hırçınlıktan yemek yemiyor, uyku uyumuyor, daimi bir şikâyet hâlinde yaşıyordu. Onu merak eden annesi ağlıyor, babası ise bitip tükenmeyen bu meselelerden sinirlenerek ikisine de bağırıp çağırıyordu. Zaten tatsız olan hayatları bir cehennem hâlini aldı.

Lâkin ne olursa olsun, Leman bir elbise bulmayı kurmuştu. Nereden? Onu şimdilik bilmiyor... Fakat yeni elbisesi olacak! Bu muhakkak! Ve zabit kendisini begenecek! O da muhakkak!

Bir zaman ağabeyinden para istemeyi tasarladı. Fakat Burhan'ın parası Klaire'de duruyor. Klaire ise hasis şarapçı kızı insana hiç para verir mi? Diyordu.

Nadire var... Fakat o da delik cebe benzer, mütemadiyen sarf etmekten yanında para bulunmaz.

O hâlde?.. Acaba kimseden borç isteyemez mi? Borç!.. Fakat sonra bu borcu ne ile ödeyecek? Filhakika ödemek ikinci mesele. Evvelâ bulmalı! Bulduktan sonra elbette ödemek çaresi düşünülür. Borç! Borç! Kim verir? Aklına sıra ile bütün tanıdıkları geldi... Hattâ Mıgırdıçyan bile. Hepsinde bir mahzur vardı. Mıgırdıçyan'ın, kendisini parasız bilmesini asla istemiyordu. Nihayet Cemil'i düşündü...

Bu fena bir fikir değil. Cemil muhakkak bir yerden bulup verecektir. Evet, Cemil! Başka çare yok. Hemen karar vermeli ve acele kararı icra etmeli. Fakat bunun için evvelâ onu bulmalı. Hâlbuki bu da başlı başına bir mesele. Şimdiye kadar Cemil'in temayülünü teşvik edecek hiçbir harekette bulunmadığı için nihayet çocuğu kaçırtmıştı. Hakikatte hâlâ, bazı pazarlar yol üstünde uzaktan görüyor ve bu tesadüflerin yalnız <tesadüfe> bağlı olmadığını da zan ve tahmin ediyordu... Fakat her seferinde Cemil, daha Uzaktan, Leman'ı görür görmez, hemen yan sokaklardan birine sapıp kayboluyordu. Leman bu kaçmalardan şimdiye kadar pek memnun olmuştu. Lâkin Cemil'i görmek istediği bu günlerde, mahcubiyetin bu derecesine, fena hâlde kızdı ve onunla görüşmek için bir çare aramaya başladı.

Nihayet meşhur resm-i kabule bir hafta kalmıştı. Leman'ın en sinirli bir devresinde idi; âdeta müsamereye gitmekten umudunu keserek, Mistir Koks'u, Amerika seyahatini ve üstelik Amerikalı bahriyelisini de kaybetmek korkusuyla çıldırdığı günlerdeydi. Ada vapurundan çıkarken birden bire iskele üstünde Cemil ile karşılaştı. Oh, ne saadet!

Küçük doktor bütün cesaretini toplayarak Leman'a doğruldu.

—Leman Hanım, Bebek mi? O, bunu derken sesi titriyordu.

Leman şuh bir tebessümle:

—Siz nereye? dedi. Bizim tarafa ise beraber gideriz, ne iyi olur.

Cemil kulağına inanamadan, Leman'ın yanında yürümeye başladı.

Tramvayda ikisi de aynı şeyi düşünüyor ve kararlaştırıyorlardı. Leman, azimle:

<Bu fırsatı kaçırmamalıyım> derken Cemil de muhayyel sevgiliyle yan yana

oturmak zevki içinde sermest, <Aman bugün taliim üstümde, fırsatı kaçırmamalıyım> diyordu.

Tramvaydan inince, Cemil korkarak, biraz bahçede oturmayı rica etti. Mavi denizin eteğine çarptığı bahçede karşı karşıya oturdular. Leman, devamlı bir çare, fikrini anlatacak bir yol arıyordu. Onun sükûtundan büyük bir ümide düşen Cemil, nihayet dayanamadı ve bütün cüretini toplayarak aşkını, perestişini söylemek için uzun ve muğlak bir nutka başladı.

Sözlerinden hemen hiçbir mana çıkmıyordu. Leman onu dinler gözüktürken hep elbisesini düşünüyor ve devamlı, onun sözlerinden elbise bahsine kapı açacak bir yol arıyordu. Bu derdi o kadar derin idi ki bir dakika geldi, dayanamayarak az kaldı:

—Cemil Bey, işi uzatma! Her şeye razıyım. Bana hemen bu hafta Kalivrosi'den bir elbise bulursan, seninle hattâ nişanlanmaya bile razı olurum! diyecekti.

Fakat Cemil'in talisizliğinden, yahut dalgınlığından olacak, tam o esnada aklına son bir çare geldi ve bu çareyi düşününce, o derece sevindi, o derece umuda kapıldı ki muzaffer bir sayha ile: <Buldum!> diye bağırmamak için kendini güç zapt ederek karşısındakini ve bütün dünyayı, unutup hemen yerinden fırladı. Lüzumu kalmayınca mevcudiyetini de unuttuğu Cemil'in sözünü yarıda, kendisini de hayretler içinde bırakarak kanatlanmış gibi uzaklaştı.

On adım attıktan sonra, selâm vermediğini hatırladı ve döndü:

—Allah'a ısmarladık Cemil Bey. Söyledikleriniz imkânsız ben Amerika'ya gidiyorum.

Şaşkın şaşkın bakan Cemil, bu sözlerin ve bu muamelenin ne demek olduğunu anlamak için, acele kahve parasını verip onun arkasından koşmak istedi; fakat o daha bahçe kapısından çıkmadan öbürü gözden kaybolmuştu bile.

Canlar Alınıp Verilirken

Leman'ın o kadar heyecanla beklediği gün nihayet geldi. Leman memnundu, istediği elbiseyi bulmuştu! Ablasının çay tuvaletlerinden birini eğreti almıştı.

Dersten sonra uzun ihtimamlarla giyindi ve kabul resmine tahsis olunan <Mermer Hol>e koştu. Son sınıf talebeleri Haykanuş'un tabiri ile duvar halısı yapmak üzere duvar kenarına sıralanmışlardı. Hocalar ve tek tük gelmeye başlayan davetliler, ortada konuşuyorlardı. Leman kendisine biraz bol gelen sırma işlemeli, yarım dekolte, siyah krep jorjet tuvaleti içinde, genç bir mektepli kızdan ziyade evli bir kadın kıyafetiyle, içeri girince, Mermer Hol'deki bütün gözler ona çevrildi. Arkadaşlarının, gizli tebessümlerden kaynaşan kahkahalara kadar bir sıra istihza fısıltıları onu karşıladı. Leman beklediği tesiri yapmıştı; fakat umut ettiği tarzda değil! Lâkin genç kız bunları tahlil edecek hâlde değildi. Bir kere elbisesinin pek mükemmel olduğuna kani bulunduğu için aklına şüphe gelmedi. Sonra davetlileri görür görmez, Amerikalı bahriye zabıtnı gözleriyle aradı; göremeyince Haykanuş ile Nesime'nin arasına girdi ve gözlerini kapıya dikti. Beklemeye başladı.

Muttasıl yeni gelenler oluyordu, hol doldu; odalar doldu. Fakat bahriyeli zabıt yoktu.

Bu kargaşalıkta birini aramak kolay değildi. Leman da, eli yakasında, ince boynundan omuzlarına düşen elbisesini düzeltmekle meşgul, gözleri kapıda her dakika eğilip dikkatle gelenleri takip ediyordu.

Bir aralık kapının yanına geldi ve orada durdu. Önünden geçen tamdık simalara dalgın bir tebessümle bakıyor, hattâ Demolin'e bile avans yapmak, muzip bir söz atmak aklına gelmiyordu.

Haykanuş ile Laura, her zaman olduğu üzere durmadan mektep üstüne dedikodu yapıyorlar, hocaları ve davetlileri tenkit ediyorlardı. Leman, bu çok tatlı bahisleri, her vakitki gibi severek dinlemiyor, baştan savıyordu. Haykanuş seslendi.

—Hey Leman, Miss Biners'e bak... Tuvaletini görüyor musun? Aman aman... kırmızı ile mavi bir arada gider mi? Bak bak, Demolin ile dans ediyorlar. Demolin'e nasıl sarılmış...

Mari acıdı.

—Zavallı Demolin, o koca karılara sarılacağına bizimle dans etmeği ne ister...

Nesime dudaklarını büktü:

—Tamam, dedi.

Haykanuş mektebin bütün dedikodusunu bilir ve sinsi bir tavırla daima gizliden gizliye söylerdi; fakat alenen de hep mektep taraftarı gözükürdü. Çünkü mektep taraftarı gözükme menfaati icabındandı; fakat tenkit etmek, gayrimemnun durmak da tabiatıydı. Yine sordu:

—Haberiniz var mı? Demolin, hocalar binasında kalmayı istemiş fakat razı olmamışlar. Serbest kalmasına, gece istediği saatte dönmesine nasıl tahammül edebilirler?

Nesime gözlerini kırıştıtarak:

—Ah, Miss Cons'a bakınız; tıpkı bir gravür! Ah ne güzel ne güzel!. Dedi.

Miss Cons açık mavi, Mari Antoanet yakalı bir elbise giymişti. Hakikaten güzeldi. Nesime'yi gülerek selamladı.

Birden kızlar birbirlerini dürttüler ve saklanarak, başlarını çevirerek gülüştüler.

Musiki muallimesi, beyaz organzeden bir genç kız elbisesi içinde meydana çıktı... Esmer uzun yüzü, yeşil gözleri, elbisesinin beyazları içinde büsbütün sevimsiz ve renksiz duruyordu.

Haykanuş merak etti:

—Acaba bu kıyafetle Serj'e gözüksü mü?

Serj genç bir Rus'tu; mektepte makinistti.

—Dün gece, mehtapta Serj ile dağlara gezmeye çıkmışlar.

Gölüşme biraz daha hızlandı.

—Evveli akşam tam onlar baş başa otururken, Melek, yataktan kalktı ve aşağı inip koridordan elektriklerini söndürdü... Aman ne gülüştü...

Kızlar bir kere daha kaynaştılar. Haykanuş dudaklarını bükerek:

—Şu Miss Gölge'ye de bakınız; tıpkı sıska kediler gibi duvarlara sürünerek saklanacak yer arıyor. Sözde hoca, ne dans eder, ne giyinir, ne konuşur. Elinden ekmeğini almasınlar diye kabil olsa meydana çıkmayacak...

Nesime sebebini pek anlamadan, Haykanuş'un bu zehirli hücumlarına kızardı. Bu sefer yine hiddetlendi; fakat ona verecek cevap ararken gözü Leman'a ilişti. O, hâlâ dalgın bir tavırla kapıya bakarak hiçbirini dinlemeden, dinler gibi başını sallamakla iktifa ediyordu.

Nesime bunun farkına vardı ve hiddetini ona çevirdi:

—Sana ne oluyor Leman?

—Hiç!..

—Yok, bir şeyin var. Yoksa elbisenin kibrini mi güdüyorsun? Gülüştüler; fakat birden musiki sustu, durdu, ses seda kesildi ve hepsi makineli gibi kapıya çevrildiler. Mistir Koks, yanında Müdire, etrafında bir sürü kadın ve erkek muallimler, birkaç davetli, Marbel Hol'e girdi. Doktor Pratts, en zarif tebessümleriyle ona bir şeyler anlatıyor ve geçecekleri yol üstünde iki tarafa dizili davetlilerden, hocalardan, değeri olanları kendisine takdim ediyordu; fakat herkes onu parlak ve sevimli buldu. Çünkü arkasında, masallardaki periler gibi, bir altın hâle vardı ve elindeki altın asa ile dokunduğunu Amerika'ya göndererek, dünyanın en bahtıyarı yapmak kudretine malikti...

Müdirenin odasına girdiler. Hol yine karıştı ve danslar tekrar başladı. Leman hâlâ bekliyordu. Neden sonra artık bütün umudunu kestiği bir anda onunla karşı karşıya geldiler.

Nesime'nin ısrarı ile büfeye gidiyorlar, o da elinde bir fincan çay büfenin kapısında ayakta duruyordu. Kimse onunla meşgul değildi. Belki yeni gelmişti. Nazik bir selamla kapıdan çekilerek onlara yol verirken, Leman, evvela sarardı, sonra, kendinden beklenmez bir cüretle, aşk cüretiyle hemen zabite doğru ilerledi. Elini uzattı:

—Galiba geçen kabul resminde tanışmıştık. Nasılsınız? İstanbul'a alıştınız mı? dedi.

Zabitle tanışmamıştı. Fakat ani bir kararla bu çareyi düşündü. Bahriyeli zabıt memnun ve mütehayyir, önüne gelen bu fırsatı tam bir saadetle kabul etti.

Memleketlerinde, içtimaî mevkii olmayan birçok ecnebi zabitler, Türkiye'de elbiseleri sayesinde, kendi kolonilerine ve oradan da bizim cemiyete kolaylıkla nüfuz edebiliyorlar ve az zamanda şımararak kendi meziyetleri hakkında sonradan görmüşlerin zaafıyla pek büyük fikirler ediniyorlar; fakat bu bahriyeli, henüz pek yeni gelmişti. Daha mevki sahibi olmadığı gibi, Türk hanımlarıyla da tanışmamıştı. Onun için, Leman'ın kendisine iltifat etmesini büyük bir nimet, memleketine dönüşte, iftiharla anlatılacak bir mesele zannetti. Kendisinin okumadığı fakat ismini işittiği Azadeler, Dezanşante'ler hayalinde canlandı. Hattâ Leman'ın çok süslü elbisesini bile Türk ihtişamının bir eseri zannetti. Esasen Leman güzeldi. Hemen flörte başladı. Leman'ın da bütün istediği bundan ibaretti.

Ayrılırken, Leman, zabiti pazara evlerine davet etti.

Memnun ve mesrur, kendi kendine tebessüm ederek arkadaşlarının yanına dönerken pazar günü babasını ne vesile ile kandırıp savacağını düşünüyordu. Annesini susturmak kolay. Fakat babasının avaz avaz tekdirlerine artık tahammülü kalmamıştı. Ah, bir kere Amerika'ya, gitse, serbest olsa!

İçeride Nesime'yi bulamadı. Terasta yalnız ve gayri memnun bir tavırla geziniyordu. Leman daha yanına yaklaşımadan, onda bir başkalık fark etti. Yarı mahcup, yarı müstehzi bir hâli vardı. Her vakitki basit Nesime'nin bu yeni ahlâk cephesi merakını tahrik etti; fakat öbürü çok bekletmeden:

—Seni Koks'a takdim etmek için Doktor Pratts birçok aradı ve bulamadı! dedi.

Leman felâketin bütün büyüklüğünü evvela anlamadı:

—Ya sen?.. dedi.

—Ben prezante oldum, ben meşgul değildim!

—A....

Nesime, hiç şüphesiz fena bir kız değildi. Fakat bedbahttı. Saadetten mahrum her insan gibi onun da hırçın ve iyi olmayan dakikaları vardı. Zaten annesiz büyüyen bu çocuğun, iyi kötü bütün huyları, hattâ beğenilmek hırsı bile, bedbaht ve kimsesiz olduğu için inkişaf eden bir teselli ihtiyacından, üşüyen kalbini avutmak lüzumundan doğuyordu.

Sakin ve küçük saadetlere bir türlü razı olamayan muhteris Nesime için, güzel olmamak üzüntüsü onu hayatında en çok harap eden bir teessürdü; fakat kalbini gizli bir yara gibi kemiren bu güzellik hüsrânını kendi kendine bile itiraf edemezdi. Zaten seneler geçtikçe bu telâkki yavaş yavaş şeklini değiştirdi. Bir nevi gurur ve tenezzül etmeme hâlini aldı. Bütün mahrumiyetleri kemâle götüren, parlak istikbali yaratacak mukadder sebepler hâlinde görmeye başladı.

Zeki olmamasına rağmen, çalışkanlığı ve hafızasının kuvvetiyle, mektebin en iyi talebelerinden olmuştu; fakat kimse onu kıskanmazdı. Uysaldı, yumuşaktı. Hoca, talebe, herkes onu ehemmiyetsizliği için severdi. Ekseri haftalar mektepte verdiği konferansların ukalalığıyla alay için arkadaşları ona misyoner çırağı diye isim taktılar.

Misyoner çırağı! J. C. Cemiyeti'nin güzel kâtibesini tanıdıktan sonra hakikatte Nesime, kendinde bu istidadı hissetmeye başladı. Belki de irsî bir kabiliyet duyduğu için, kalbinde, halkı irşada bir heves uyandı. Kendisini, tıpkı Miss Cons gibi, dünyadan alâkasını kesmiş, insanları terbiyeye adanmış bir mürşit hâlinde tahayyüle başladı.

Bu hülyaların doktoru, nedense Amerika oluyordu. Türkiye'de onu anlayacak bir muhit tasavvur edemiyor ve ancak yeni dünyanın münevver ve hür toprağını kendine müsait buluyordu. Lâkin orada ne neşredecek? Tabîî Hristiyanlık değil! O hâlde?.. İnsanlık, evet insanlık neşredecekti!

İnsanlıktan maksat nedir? Orasını pek derinleştirmiyor. Zamanı gelince elbette gayesini düşünür. Hele bir kere Kolombiya Üniversitesi'ne gidebilsin, şahadetnamesini alsın' konferansçı olsun, ötesi kolay! Ve hülyalar başlıyordu. Bazen dekor değişiyor. Amerika yerine Japonya oluyor: Sarı yüzlü binlerce insanların doldurduğu muazzam bir meydan; mini mini gülleri, cüce çamları, pembe çiçekli ufak kiraz ağaçlarıyla harikulade bir park. Nesime alkışlar içinde ve krizantem yağmuru altında kürsüde söz söylüyor. Çünkü Miss Cons ona Japonya seyahatini anlatmıştı.

Bu hülyaların coşkunluğu ve sarhoşluğu içinde, çilli cildini, kirpikleri az mavi gözlerini unutmak güç değildi.

Fakat yine öyleyken bazen arkadaşlarının, hele Leman'ın etrafını alan flörtleri gördükçe, kalbi, sevilmemiş, şımartılmamış, ehemmiyet verilmemiş insanların hırçınlığıyla sızlıyordu. O zamanlar içinden ani bir hiddet, deli ve gür bir isyan kaynayarak taşardı.

İşte böyle bir isyan dakikasında Leman'a o darbeyi vurmuştu.

Büfede, Leman'ın kendisini bırakarak, zabite gitmesini ve öbürünün de hemen tutkun ve minnettar her şeyini unutarak onunla meşgul olmasını Nesime sessiz ve hırçın bir hayretle görmüştü. Bir müddet onları acı acı seyretti. Baktıkça, içinden fena bir şey kabardı. Her geçtiği yerde gözleri çeken Leman'ın bu kuvveti haksız değil miydi? Orada lüzumsuz küçük bir şey gibi unutulmak izzet-i nefsinin fena hâlde sızlattı. Kalbinde acı ve ağır bir yük oradan çıkıp hiddetle yerine dönerken, Doktor Pratts'a tesadüf etti. Müdire onu görür görmez vaadi aklına geldi.

—Nesime, Miss Tevfik'i al da benim kabinime geliniz; sizi Mr Koks'a takdim edeyim, dedi.

Mr Koks'a prezante edilmek, Amerika seyahatinin hemen hemen tahakkuku demektir. Çünkü takdim edilmeleri için esasen meselenin görüşülmüş ve halledilmiş olması lâzım geliyordu. O anda Nesime'nin zihninden birkaç fikir geçti: Evvela, Koks'a takdim edilmek fırsatını kaçırmaya gelmezdi. Bu kadar entrikalar içinde bir daha ele geçmesi şüpheli bir umuttan hemen istifade etmek lâzımdı. İkinci olarak, şimdi Leman'la birlikte içeri girseler, Mr Koks da tıpkı o zabıt gibi ve herkes gibi, Leman'ı

görünce, kendisini ihmal edip unutmayacak mıydı? Leman'ın yanında, çirkinliği büsbütün meydana çıkan Nesime'yi seçmeye imkân kalacak mıydı?

Hâlbuki Leman'ın her şeyi vardı: Ailesi, annesi, güzelliği... ve aşkı... Bir de üstelik Nesime'ye zarar vererek Amerika'ya giderse... Ya kendisi?..

Nesime, bu derece haksızlığa tahammül edemedi. Belki biraz düşünseydi, bu fikrinden vazgeçerdi; fakat acele karar vermek mecburiyetiyle hemen Leman'ı arar gibi sağa sola baktı. Sonra yapıpını, asi bir tavırla Müdirenin odasına Koks'un yanına girdi. Reveranstan sonra Müdireye yaklaştı.

—Leman'ı bulamadım. Demin bahriyeli zabıt ile geziyorlardı. Bahçeye çıkmış olacaklar, dedi.

Müdire talebelerin davetlilerle laubali olmalarını sevmezdi. Mektebin şeref ve ciddiyetine söz getirmekten korkardı. Davetliler olmadığı zaman herkes istediğini yapmakta hürdü; ama harice karşı, zevahiri muhafaza şartıyla... Bunun için Doktor Pratts, Nesime'nin raporunu işitince dudağını büktü ve Nesime'yi yalnız takdim etti. Leman'dan hiç bahis bile olmadı.

Leman'ın hiddeti ne olursa olsun, Nesime'nin o odadan çıkarken duyduğu azap yanında pek ehemmiyetsiz kalır. Daha sonra Leman'ı karşısında sapsarı yıkılmış görünce, hemen teselliye çalışmıştı.

—Aman Leman, nasıl olsa sen yarın öbür gün evleneceksin. Bu söz üstüne Leman'ın hiddeti büsbütün arttı.

—Git de sen evlen. Babanın müritlerinden biri merhameten seni alır.

Nesime'yi bundan daha feci bir surette incitmek kabil olamazdı. Mamefih başını gururla kaldırdı.

—Ben münevver bir kadın olacağım. Benim evlenmekle ve erkeklerle alâkam yok. Evlenmekten ve eğlenmekten daha mukaddes bir vazifem var: Kadınları yükseltmek, dedi.

Leman acı bir kahkahayla güldü:

—Miss Cons ile olduktan sonra dünyayı görmezsin, biliriz Sonra eğer yükselmemiz sana kaldıysa... vay hâlimize!

Ve dargın, hiddetli uzaklaştı. Nesime'yi rahatsız eden azap bu kavga üstüne muğlak bir şekil aldı.

Leman kendi menfaatine dokununca unutmayı ve affetmeyi bilmez derecede kinci idi.. Umudunun böyle mahvolması onu hiddetinden çıldırttı. Günlerce ağladı, hastalandı, sinirlendi, Nesime'ye yapmadığını bırakmadı... Fakat zaman geçtikçe, emelini kıran sebebin yine kendisinde tesellisini buldu. Amerikalı zabıt onun seyahatine mani olduktan sonra inkisarını unutmasına da vesile oldu. Leman, tesadüfen karşısına çıkan bu adamı, Cek Peterson'ı ciddi bir surette sevmeye başlamıştı. Her gün Cek onu mektebe görmeye geliyor, birlikte, parkta dolaşıyorlardı.

Unutulan Mıgırdıç, hiddetten, Leman'ın aleyhinde türlü türlü iftiralar yaydı. Hocalar, talebeler, bu flörtü öğrendiler. Lâkin onlar için görünüş muhafaza edildikçe, hiçbir şeyin ehemmiyeti yoktu. Leman ise bir şey görmeyecek derecede cereyana kapılmıştı. Bu Cek Peterson kimdi?

Şayan-ı hayret bir saffetle, Leman hiçbir dakika, bu suali ciddi bir surette düşünmedi; hattâ Cek'in hayatına dair hikâyelerindeki mübalağa ve tezatları bile görmedi.

Cek, bazı günler, babasının büyük çiftliklerinden, nihayetsiz meralarından, bazı günler şehirler kadar büyük fabrikalarından bahsettikçe ve nevi, cinsi her gün değişen mekteplerini anlattıkça, o daima aynı heyecanla dinliyor ve şüphe etmek aklından bile geçmiyordu. Ne olduğu meçhul, belki bu anlattığı korkunç fabrikalarda amele, nihayetsiz meralarda gündelikçi, mektep gemilerinde miço olan, belki de hiçbir şey olmayan bu gönüllü zabıt, onun için, bütün hülyalardan yaratılmış, bütün emellerden vücut bulmuş, bulunmaz bir tek sevgiliydi. Çünkü uzun, zarif, bir boy, güzel sarı bir başı ve sevimli gözleri vardı. Sefarete bağlı gemide zabıt olması ve onu mektepte tanınması, kendisine ayrı bir emniyet ve güven veriyordu. Herhangi bir adam sefaret yatında zabıt olur mu? Herhangi bir adam mektebe davet olur mu? Diyordu. Hâlbuki bir yatta bahriye zabiti olmak hiç de mühim bir mesele değildir. Mektebe davete gelince, ecnebler, kendi memleketlerinde birbirlerine karşı ne kadar müşkülpesent olurlarsa olsunlar gurbette, tesadüf ettikleri hemşehrilerine karşı tabiatıyla müsamahakârdırlar. Sonra harbin henüz sayhasını duyduğumuz bir zamanda zabıt üniformalarına karşı (kim taşırsa taşıсын) hürmet ve minnetten başka bir kabul sureti göstermek kabil midir?

Lâkin görüşmek ile sevmek arasında namütenahi bir fark vardır. Fakat Leman'ın bilmediği birçok şeyler arasında, bu farkı anlamamak cehaleti de vardı...

<Baal> Mabedinde

Leman için Amerika umudunun sönmüş olduğunu bilmeyen Burhan, bütün bir ay düşündükten sonra, nihayet bir karar verebilmişti: Gidip Müdire Doktor Pratts'ı görecektir ve kardeşinin gitmesine izin vermediğini söyleyecekti. Başka suret-i hâl yoktu. Leman'ı kurtarmak için -onu biraz ağlatacak olsa da- kat'i çarelere başvurmak lâzımdı ve daha gitmeden, bu müracaatın neticelerini hesaba başladı: Leman'ı mektepten alacak ve Cemil'e varması için ısrar edecek! Şahıs hürriyetine son derece taraftar Burhan, icabında tazyik etmeyi bile hatırına getiriyordu.

Bu fikri Sami ve Andre ile de uzun uzun görüştüler. Nihayet, başka bir çare bulamadıkları için müştereken bu kararı kabul ettiler ve bir gün üçü birlikte Bizans Kolej'e gittiler.

Tuhaf bir ihmal ile ne Burhan ne de Sami on senedir kardeşlerinin gittiği mektebi görmemişlerdi. İhtimal ki son vakalar olmasaydı, gezmek akıllarına da gelmeyecekti.

Umutlarının haricinde elim neticeler verecek olan bu ziyaret, ikisi üstünde de çok derin tesir bıraktı.

Daha mektebi görmeden, mavi denizi seyreden çamlı yeşil yokuştan tırmanırken, üçü de İstanbul'un haricinde, ayrı bir ülkeye girdiklerini anladılar. Şüphesiz bir kale köprüsünü temsil için yapılan meşhur taş köprüye geldikleri zaman, ayrı bir devlet hududunu aştıklarını hissetmemeye artık imkân yoktu.

Bütün İstanbul'un, incelikten, ahenkten, asaletten, renk ve teferruat zenginliğinden müteşekkil, şairane manzarası ortasında, Marmara'nın mavi ipek sularından saçlı bir baş gibi yükselen adanın tepesinde Bizans Kolec, bu yükseğe ve servete ibadet eden yeni görmüş bir memleketin zevkiyle yapılmış, kibirli ve muazzam binalarını bir istihfaf edasıyla yükseltiyordu.

Kestane ağaçlarının arasından, kızıl bir halı gibi yeri kaplayan kuru yaprakları çiğneyerek, büyük mermer merdivenlere geldiler ve çıktılar. İstanbul'u, dürbünle, uzaktan, bulutlar arasından seyretmek isteyen Amerikalılık yuvasının önünde bir saniye durdular. Sonra, yukarıda Çapel'de çalınan orgun Hristiyan ahengi içinde Marbel Hol'e girdiler.

Marmara'ya, ve ufukta beyaz köpüklerden teşekkül etmiş gibi uzanan İstanbul'a insan arkasını çevirince, artık Türkiye'de bulunduğunu unutmamaya imkân yoktu. Nitekim, ziyaretçiler de beyhude yere burada Türkiye'yi arayacaklardı.

Mektebin bu kısmında, yukarıda çalınan orgun uğultulu sesinden başka hiçbir şey duyulmuyor. Duvarlarını kaplayan beyaz ve kurşuni mermerler renginde, soğuk ve ağır bir hava bu holü sanki eziyordu... Çocukların sesi, gürültüsü, kahkahası, hep mermer duvarların soğuk kenarında bitiyordu.

Onları, bütün eşyası iki üç Amerikan sandalyesiyle, duvara asılı Mistir Koks'un bir resminden ibaret, bir bekleme odasına aldılar. Müdire meşgulmuş. Bunu haber veren muavine Miss Haçaturyan, kendilerine mektebi gezdirmeyi teklif etti. Memnuniyetle kabul ettiler. Uzun taş merdivenlerden çıktılar; taş koridorlardan geçtiler. Büyük aydınlık dersanelere girdiler. Miss Haçaturyan tam bir Çiçeron tavrıyla, onlara, mektebin taşını ve toprağını bile gösteriyordu.

—Taşları da Amerika'dan getirtmişler. Hepsini hepsini... Zaten buranın hiçbir şeyini beğenmezler, hepsini Amerika'dan getirtirler.

Andre, duvarlarda ve dersanelerde asılı olan levhalara bakıyordu. Bunlar, bütün dünyanın sanat şaheserlerini çocuklara öğretmek için intihab edilmiş fotoğrafı ve litografilerdi; Apollon de Belvedere'den Memnon Devine, New York'un Hürriyet Heykeli'ne kadar, Akropolden, Kapitol'den, Karnak mabetlerinden, Westminster Sarayı'na kadar, şimalin birçok Gotik derebeylik kasırları da dâhil olmak üzere küçük büyük en meşhur eserlerin birer levhası vardı... Yalnız Türkiye'ye dair hiçbir şey yoktu...

Zaten burada büyük pencerelerden ziya ile birlikte içeri giren bol mavi havadan başka Türk olarak ne vardı? Andre gözleriyle aradı, aradı, sonra pencereye yaklaştı: Uzakta batmak üzere olan güneşin önünde, pembe sema ile Marmara'nın sedef harelerle titreşen mavi suları arasında, uçmaya hazır, kanatlı ve muhayyel bir levha gibi duran İstanbul'un cami ve minarelerden mürekkep çok ince eflâtun çizgisine baktı..... Yegâne Türk levhası bu manzara idi.

Daha sonra etnografik müzeye gittiler. Orada da Ermeni, Rum, Rus Bulgar, Sırp her yerin, her memleketin bir eseri olduğu hâlde, Türk olarak hiçbir şey yok... Daha doğrusu birkaç Türk hesap çevreleri, Antep havluları, lâkin onların da isimleri Ermeni işi olmuş. Türk etiketi altına alınacak bir şey bulamamışlar!.. Ne bir Türk seccadesi, ne bir antika çini, ne bir yaldızlı cilt, ne bir Fatma'cığın taze çiçeğe benzeyen oyası, ne bir

arşın bürümcek... Nasıl ki öbür taraflarda, Selçukların köprüleri, kasırları, Bursa'nın yeşili, Edirne'nin Selim'i, İstanbul'un Süleymaniye'si unutulmuşsa, burada da, yine Türk inkâr edilmişti.

Andre, misafirperverliğini kabul ettikleri bir memlekete hıyanet eden bu zihniyet karşısında hayretler duyuyor ve görümcesi gibi daha ne kadar kızların, neden Türklüklerini hatırlamadıklarını şimdi anlıyordu. Üçü de anlıyorlardı. Burhan, meslek merakıyla sordu:

—Sizin mektebin bir de tıbbiye kısmı varmış. Acaba onu da gezmek kabil mi Miss Haçaturyan?

Ermeni kızı Amerikalıların servetini göstermek gururu ve kibri içinde, sallana sallana önlerine düştü.

Teraslardan, bahçeye indiler. Bina öbür tarafta idi. Bahçeye çıkınca, akşamın geldiğini fark ettiler. Güneş grup etmişti. Denizin bakır rengi durgun suları üstüne siyah gölgeler salan adalarda fenerler parlamaya başlamıştı. Her bir ziya uyandıkça, aksi denizin üstüne uzun bir ışık damlası gibi yayılıyordu. Bulutlar al ve turuncu alevler gibi gökyüzünü kaplamışlardı. Sonbaharın çok güzel günlerinden biri idi. Bahçede kendilerini çocukların arasında buldular. Akşamın pembe havası içinde, muhteşem renklere bürünen Marmara'nın parlak genişliği karşısında koşuşuyorlar... Yeşil ağaçların altında, çam iğnelerini çiğneyerek, bağıra bağıra oynuyorlar, gülüşüyorlar. Bir kısmı ise kol kola girmiş, geziniyorlar. Birkaçı filenin ötesinde, kelebek gibi hafif hücumlarla hafif toplarını raketleriyle fırlatıyorlar. Her tarafı, hayat, şetaret ve kahkaha ile doldurmuşlardı.

Burhan yumuşayan bir kalple, Leman'ı bu neşe zaferi içinde aradı; fakat göremedi.

Bu sene talebesiz olan tıbbiye kısmının, loş ve sessiz koridorlarına girdiler. Muavine elektrik düğmesini çevirdi; fakat ziyaya rağmen galabalık için yapılan laboratuvarların, büyük taş salonların yalnızlıkta takındıkları bir terk edilmişlik hüznüleri vardı.

Burhan hemen aletlere yaklaştı. Anlayan ve gıpta eden gözlerle, âdeta ihtirasla onları, birer birer seyrediyordu.

—Burada kim çalışıyor? Diye sordu.

—Bizim Doktor, Stanislas Vedof. Kansere çare arıyor.

—Rus mu?

—Hayır, Bulgar.

—Bulgar?

—Mistir Demolins de muavinidir.

—Bulgar ve Fransız.

Kaç Türk doktorun böyle bir laboratuvarında çalışmakla bahtiyar olacağını Burhan düşündü; fakat ihtimali yok. Amerikalıların dar Hristiyan kafalarında mümkün değil Türklere yer olamıyor. Amerikan! Bulamazlarsa, Ermeni sevgili millet! O da olmazsa Rus, Bulgar, ne olursa olsun, tek Hristiyan olsun! Yalnız Hristiyan. Daima Türk'ü inkâr etmek sistemi. Memleketlerine gelip her şeyinden istifade ettikten sonra, medeniyetini, hayattaki, tarihteki mevkiini, sanattaki varlıklarını inkâr etmek usulü.

Arnavut olan kapıcısından ve ruhlarını, milliyetlerini emmek için aldıkları talebelerden başka, buraya ne Türk, ne Türklük giremezdi... Yahut ki onlara cansız bir alet olsun; Amerika bebeği rolünü oynayacak birer itaatli gölge olsun!.. Miss Gölge gibi... Hakikatte <buraya Türk giremez> demek doğru değildi. Türk girer fakat <Türk çıkmaz>. Dante'nin: <Buraya girerken bütün umudu bırakınız> dediği gibi buraya da girerken bütün Türklüğü bırakınız! demek lâzımdı.

Burhan fen adamı olarak oraya dalarken, Sami pencereye yaklaşmıştı. Çocukların birden dağılmalarına bakıyordu. Anlaşılan içeri giriyorlar. Şimdi boşalan bahçede, elektrik fenerleri birer birer uyanan gözler gibi yandılar ve uzayan sıralarıyla bahçenin geometrik yollarını muntazaman çizdiler.

Andre, Sami'nin yanına geldi ve parmağıyla karşılarında ağaçların arkasında bütün pencerelerinden ziyalar fişkıran mektebi gösterdi. Sonra bütün genişliğiyle aydınlatılan, muazzam ve zengin ülkenin, etrafındaki karanlığı, daha aşağılarda, sönük ışıklarıyla silik duran yerli evlerini gösterdi: Adanın ortasında Bizans Kolec, tek başına kibirli, ışıklı ve hâkim duruyordu.

—Pervaneleri çeken fanus! dedi.

Sami de fakir İstanbul'un en güzel bir tepesini çalan ve altınlarının aydınlığıyla göz kamaştırıcı bir fener gibi parlayan mektebe baktı. O da tasdik etti:

—Memleketimiz içinde ayrı bir devlet gibi, bizi tanımadan, bizim kanunlarımız haricinde, kendi hâkimiyetleriyle, kendilerine mahsus teşkilâtıyla, muhitleriyle, medeniyetleriyle, hattâ sokaklarıyla, aydınlatmalarıyla apayrı karışmaksızın yaşıyorlar ve böyle yaşayarak, memleketlerinin kudret ve nüfuzunu daha müessir yapacaklarını hesap ediyorlar... Hakkın var; pervaneleri çeken fanus...

—Çeken ve yakan.

—Oturdıkları sandalyeden, yattıkları yataklara, oturdukları binaların taşlarına, giydikleri elbiseye, yedikleri yemeğe, tatlıya ve meyveye kadar Amerika'dan getirterek, yaşadıkları Türkiye'ye on para vermiyorlar. Lisanımızı öğrenmiyorlar. Paralarına kıyamadıkları gibi zamanlarını da bize vermeye kıyamazlar.

Miss Haçaturyan, onların yavaş sesle konuşmalarını mektebi takdir için zannetti ve ağzını kulaklarına götüren bir tebessümle:

—Beğendiniz değil mi? dedi. Sonra kolundaki saate baktı:

—Artık Müdireyi görebilirsiniz Çapel'den çıkmıştır. Diye tekrar önlerine düştü.

Üçü de arkasından yorgun ve sessiz yürüyorlardı. Sami, hesapçı kafasıyla, Burhan, âlim zihniyle, Andre de kalbiyle bu önlerinde yayılan kabiliyet ve kudret büyüklüğünden müteessir olmuşlardı. Düşmanı umduklarından daha kavi görmek acısının yükü omuzlarına basıyordu.

Kardeşlerine hak vererek Müdirenin yanına girdiler.

Doktor Pratts, birkaç muallimle birlikte, Amerika'dan gelen keklerle, bisküvilerle ve jambonlarla çay içiyordu..

Görüşmek için ayrı kabineye girmeyi teklif etti. Fakat onlar, hocaların yanında da pekâlâ konuşabileceklerini söylediler ve iki kelime ile meseleyi anlattılar. Kardeşlerinin Amerika'ya gitmesini istemiyorlardı.

Müdire uzun bir müddet cevap vermedi. Çünkü hayretine hadd ü payan yoktu. Döndü ve hocalara baktı. Bütün muallimler kâfilesi de hayret içindeydi. Mektep kuruldu kurulalı, parasız Amerika tahsilini reddeden ebeveyne ilk defa tesadüf ediyorlardı. Mukaddes vazifelerinde, şimdiden sonra tesadüf edebilecekleri engelin bu ilk işaretiydi. Mistir Koks, bunu nasıl telâkki edecekti? Hepsini telaş aldı.... Mistir Koks'a bir Protestanlık avı diye takdim edilen bu kızın böyle kaybolmasına darılmayacak mı? Gönderdiği parayı kesecek mi?

Hepsinin kalbi Hazret-i İsa'nın avını kaybetmek hiddetiyle doldu. Nihayet Müdire biraz sükûnet buldu ve:

—Esasen Leman için mesele bahis konusu değil. Fakat Nesime için söz verildi. Artık caymak kabil değil...

Ve birden ani bir fikirle: <İsterseniz, onu çağıralım, kendisi size meseleyi anlatsın> dedi.

Nesime gelinceye kadar, onlara çay ve Amerikan kekleri ikram ettiler... Zahiri sükûnete, tebessümlere rağmen hepsinin alnının altında, bir fırtına havası esiyordu.

Burhan, Leman'ın meseleden sıyrıldığına çok memnun oldu. Sami bilâkis pek hiddetliydi. Mesele umut etmediği bir şekle girmişti. Yalnız Andre, lakayt bir merakla hepsini teker teker süzüyordu.

Nesime bembeyaz bir renkle geldi. Hocalar ve Müdire, hemen etrafını aldılar. Müdire onu korkutmamak için yumuşak olmak isteyen bir sesle:

—Miss Amire, sen bizden rica ettin. Mistir Koks'a prezante olup Amerika'ya gitmek için yalvardın, biz de kabul ettik, taahhüt altına girdik fakat şimdi... Ailenizin razı olmadığını duydum. İzahat veriniz.

Nesime, korkudan ve hiddetten dudakları titreyerek kardeşine bakıyordu.

Kendinden ne istiyorlar... Hâlâ ne istiyorlar? Bu kadar bedbaht olması kâfi değil mi? Son umudunu da mı elinden almaya geldiler? Birden isyan etti...

— Ağabey, ağabey, beni bedbaht etmekten ne zevk alıyorsun? Ne hakla, ne hakla elimden bu son umudumu çalacaksın... Sen mesutsun, rahatsın, hayatını istediğin gibi yaptın; bırak beni, benimle uğraşma!..

Misyonerler kâfilesi, sık nefeslerle, dikkatli nazırlarla kızın mücadelesini takip ediyorlar. Sebat... sebat... der gibi göğüsleri inip çıkıyor... Dayanacak mı diye gözleri meraktan büyüyor... Birden kız, ağlar sesini kesti. Başını kaldırdı ve bulduğu sükûnetle Müdireye döndü:

—Bana ağabeyim karışamaz; babam karışır. Babam da Amerika'ya gitmeme razıdır, dedi.

Rengi kıpkırmızı oldu. Artık kardeşine bakmıyor... Kardeşi.... kardeşi kalmış mıydı?...

Oh! O dakika muallimlerin ve Müdirenin yüzlerinde parlayan derin sevinç... Hepsi birden uzun bir nefesle sandalyelerine yaslandılar... Amerika galip gelmişti.

Başka hiçbir kelime söylenmedi.

Nesime, ne hocalara, ne de öbürlerine bakmadan, sakın olmaya çalışan bir tavırla kapıya doğruldu. Oraya kadar gayret edebildi; fakat kapıdan çıkarken zayıf omuzlarının hıçkırıktan inip çıktığını Andre gördü ve yüreği sızladı... Bu sızı ona tarih-i kadimin esrarlı bir sahifesini hatırlattı: Eski Kartaca'da, mabutları mukaddes <Baal>e kurban adayan rahipler gözünün önüne geldi. Baal'in lütuflarını kazanmak için mabudun ayakları dibinde yanan mukaddes ocağa diri çocuklar atan meş'um sürü gibi, bunlar da Türk çocuklarını Protestanlık ilâhına feda ediyorlardı...

Memnuniyetten, burun delikleri titreyen misyonerlere baktıkça, Andre silkinerek <Baal>in hunhar imanlı rahipleri de, mukaddes ocakta yanan çocukların feryadını, ibadet galeyanlarıyla dinlerken şüphesiz böyle haz içinde titremişlerdir” diyordu. Ayağa kalktılar; Sami:

—Babama söylerim; size mektup yazacaktır> dedi.

Müdire ayakta durdu ve Sami'ye bakarak:

—Beyefendi, dedi. Size bir fikir vermeme müsaade eder misiniz? Nesime en iyi talebelerimizden biridir. Geliniz onun istikbalini kırmayınız. Bırakınız tahsilini bitirsin.

Sami:

—Bitirince ne olabileceğini, ne yapacağını düşünüyorsunuz? Diye sordu.

—Hoca olur.

—Nerede?

—Burada yahut nerede isterse... Sonra gazeteci olur.

—Nerede?

—Burada...

—Hangi Türkçeyle? Sizden öğrendiği Türkçe kâfi gelmez..

—Kâtibe olur.

—Kime?.. Ve yine nerede?

İki taraf da, birbirinden gayri memnun ayrıldılar.

Şimdi ince bir ayın gümüş ziyası altında, mavi yaldızlarla titreşen denizi seyrederek yeşil yokuştan aşağı inerlerken, üçü de haklı oldukları hâlde mağlup olmak elemiyle kırılmış âdeta mahcuptular.

Mektebi, zanlarından daha çok kuvvetli ve zararlı bulmuşlardı...

Onlar ilerledikçe elektrik fenerlerinin muntazaman takip ve taksim ettiği yokuş, sanki önlerinde uzuyor, uzuyor... ve onları muhasara edip boğacak derecede daralıyordu...

Vapurda güverteye oturdukları zaman, Burhan, umutsuz bir hasta karşısında takındığı tavrı almıştı. Çatık kaşlarında aciz ve elem, gözlerinde derin bir ümitsizlik vardı. Andre, elini alnına götürdü sonra denize baktı ve uzun uzun nefes aldı...

—Rüyada mıydık..... Allah'ım ne kâbus! Dedi. Sami cevap vermedi.... Hâlâ oraya bakıyordu. Mavi yaldızlı denizin ortasında karanlık tepede muazzam bir fanus gibi bütün pencerelerden kızıl ziyalar fışkıran Kolej, korkunç, esrarlı ve müstehzi bir nazarla sanki hâlâ onları takip ediyordu...

Bir Yolun Sonu.....

Amerika galip geldi ve hocaların kalpleri İsa'ya minnet ahengiyle doldu.

Filhakika mektebi ziyaret ettikleri akşam, Sami hemen babasını görmüş ve Nesime ile görüşmesine vakit bırakmadan, istediği mektubu yazdırmıştı. Amir Çelebi, kızının Mistir Koks hesabına Amerika'da okumasını men etti. Görünüşte Amerikan koleji mağlup oldu; tesirleri ve gayeleri mağlup olmadı. Çünkü bu haberi alır almaz, hiddetinden kendini kaybeden Nesime, sımsıkı kısılan dişlerini açmadan, doğru Miss Cons'a gitti ve J.C.'ya bir sözleşmeyle kendini bağladı.. Amerika seçtiği avını kolay kolay bırakmazdı.

Ondan sonra zahiri bir sükûnet devresi başladı. Bir şeyden haberdar olmayan Sami, vazifesini yapmış olmak istirahatıyla kardeşini artık kendi hâline bıraktı ve zaten biraz sonra da işi için Anadolu'ya gitti.

Mektepte hayat tıpkı eskisi gibi devam ediyordu. Kış gelesi, kestane ağaçlarının, soğuk rüzgârlardan titremiş çıplak dalları arasından deniz, daha parlak, daha taze ve daha mavi gözüküyordu.

İlk soğukla, talebeler, bahçeyi bırakıp, teneffüşhanelere girdiler. Salon oyunlarının ve dansın mevsimi başladı. Mektepte değişen bundan ibaretti.

Yoksa, dedikodular, kızların baş başa verip hocaları gözetlemeleri hep devam ediyor, talebelerin kâh birbirleriyle, kâh genç hocalarla aralarında birden yanıp tutuşan ve yine birden sönen, aşka benzer arkadaşlıklar, hep eskisi gibi doğuyor ve ölüyordu. Erkek hocalara yanık nazarlarla bakmak, genç Leasher'e ihtiyar karısını unutturacak tedbirler aramak, yine mühim meseleydi. Demolin'in sofrası her vakitten fazla doluyor; Bulgar levhasının köylü kadınları masayı paylaşamayan son sınıf talebelerine sessiz ve ebedî tebessümleriyle gülüyorlardı.

Hattâ musiki muallimesi ile elektrikçinin muaşakası da artık aleni bir surette devam ediyor. Çam altları soğuktan gezilemez hâle gelesi biri org çalmak, öbürü de elektrikleri tamir etmek bahanesiyle Çapel'de buluşuyorlar fakat muzip kızların gelip gitmelerinden bir türlü rahat edemiyorlardı.

Hocalar gayeden başka her şeye lâkayt, Amerikalılık çarkının iyi işlemesine yüksekten nezaret ediyorlardı... Hakikatte çarklar pek iyi işliyorlar ve gaye artık yolunu tutmuş yürüyordu. Marmara'nın ortasında Kolec, İstanbul'un zarafetiyle eğlenen korkunç bir değirmen gibi, mütemadiyen dönüyor, içine düşmek felâketine uğrayan Türk kızlarını alıp terbiye çarkları arasında evire çevire Türklükten sıyrılıyor, biraz Amerika rengine, biraz kozmopolit şekline sokuyor, memleket için ölmüş, hayat için zararlı, şahısları için bedbaht birer mahlûk yaparak ortaya fırlatıyordu...

Her şey yolundaydı...

Bu değişmeyen muhit içinde, Nesime, tıpkı eskisi gibi çalışıyor, eskisi gibi yaşıyordu. Zahiren hiçbir değişildik yok... Sükûnet içindeydi; fakat biraz dikkatle gözlerine bakan insan' bu sükûnetin, tıpkı etrafı alt üst edecek fırtınaları, acı boralarını hazırlayan durgun havalar gibi, elektrikle dolu, şaşkın bir durgunluğa pek benzediğini fark ederdi.

Hâlbuki ruhunda değişmiş ne vardı? Hiç!.. On senedir, adım adım devam eden bir değişikliğin son merhaleleri gelinişti... Tıpkı tedrici bir zehirlenmenin nihayet bir gün, muayyen vakitte, gagesinin sınırına gelerek neticeyi meydana çıkarması gibi, onun içinde, on senedir takip ettiği yol, işte şimdi, hesap katıyetiyle karşısına son merhaleyi çıkarıyordu.

Belki son bir çarpıntıyla biraz ıstırap duyacak... On senedir her gün biraz daha üzülen, biraz daha gerilen ve incelen aile bağlarının son lifi koparken kalbi şüphesiz biraz sızlayacak. Hayatının bu dönemeç yerinde, dünyaya atılacağı esnada, bu kadar zamandır ezip çiğnediği milliyeti, son bir tecrübe için karşısına çıkacak ve seçmesini bir kere daha teklif edecek... Fakat ondan sonra, artık elini çekip arkasını çevirerek, yerini kadere bırakacak; lâkin bunlar hep beyhude olacak... Bu son ıstıraba rağmen, on senedir her gün damla damla kalbini işgal eden yabancı terbiyenin taçlandırma zamanı artık gelmişti ve onun için Nesime, kabil değil kardeşinin kendisine gösterdiği yola girememişti. On sene önce olsaydı, kalbini kemiren şefkat ihtiyacını, evinde, vazifesinde, çocuklarında bulacaktı; fakat mektebin gayri tabii havası içinde bunlar cazibesini kaybeden şeylerdi.

İstikbalini, bir kere, muhitinin hududu haricine atmıştı. Artık gidip onu attığı yerde aramaktan başka çare yoktu... İstikbali... ne şekilde olacak!.. Yabancı tesirler, onu burada yaşatmamağa kâfi geldiler... Fakat ötede alışmaya, yaşamaya ve temessül

etmeye muktedir yapabilecekler mi? Yoksa... yoksa... ne orada, ne burada, hiçbir yerde, rahat edemeyen bir serseri mi kalacak?

Ve Nesime bir türlü sükûnet bulamıyordu. Kendi kendisini takviye için Kolombiya'yı bitirdikten ve beş sene de Hristiyan Cemiyeti'ne çalıştıktan sonra, yine buraya dönmek kabil ve o zaman da Türkçemi ilerleterek erkeklere minnet etmeden yaşarım. Hepsine üstün gelirim ve intikam alırım, diyordu. Hangi sahada üstün gelecek, İntikam alacak... Bütün bunlar sisli umutlardı... Sonra içinden bir ses: <Mesut olursan, hayatını kazanırsan, dönmene ne lüzum var?> diye ilâve ediyordu. Mesut olursan... Ve saadeti aramak için Nesime çok acı bir yola saptı.

Ailesinin yeniden bir müşkülât çıkarmasından korktuğu için bu son kararını herkesten gizlemişti. Tekdire müstahak bir sırrı olan bütün insanlar gibi, rahatsız ve azaplı bir hayat yaşamaya başladı. Dürüst hareket etmediğini hissederek, mümkün olduğu kadar gizleniyor. Evine az çıkıyor, hattâ eskisi gibi arkadaşlarının ortasında, elinde bir kitap, sallana sallana bir taraftan dersini ezberleyerek, öbür taraftan damdan düşer gibi suallerle kızları güldürdüğü bile olmuyordu.

Tekkeye döndüğü akşamlar, bacıların, eskiden pek tabî bulduğu müşfik tavırları karşısında, şimdi dolan gözlerini yere indiriyor, babasının manzum bir ibadetle incelen, kibarlaşan mütevekkil yüzüne baktıkça tuhaf bir rahatsızlık duyuyordu... Bahçeye çıkınca, mavi denize karşı, siyah mumlar gibi dimdik duran matemli servilerin altındaki aile mezarlığına bir türlü yanaşamıyordu. Küçüklüğünde annesinin mezarı dibine saklanır ve sütuna başını dayayarak af dilerdi; uslanmayı vaad ederdi. Büyüdükçe bu âdeti unutmuştu. Şimdi yine o ihtiyacı duymaya başladı; fakat aynı zamanda, sebebini anlamadığı bir tesirle annesinin mezarından kaçıyordu...

Bazen ailesine olan bağlılığı birden coşuyor ve büyük bir fedakârlık gibi, <Gitmesem mi acaba?> diye düşünüyordu. Fakat sonra herhangi bir sebeple tekrar öbür gözleri açılır ve her tarafı Amerika boyasıyla görmeye başlardı. O zaman tekke gözünde küçülür, manasını kaybeder, sıkıcı bir hapishaneye dönerdi. Ailesi medeniyetsiz bir şekle girer, bacıların, dervişlerin muhabbetleri, bağı bir laubalilik olur, ibadetleri bile nihayet tangoyu taklit eden bir nevi raks hâlini alırdı. O esnada biri kendisine, <Nesime bir kahve söyle!> dese, hemen isyan eder, muhabbet kararlarını unuttur ve "Ben burada böyle kadınlığımı lââyık olmayan işleri yaparak çürüyecek miyim? Gider Amerika'da nur alır, nur saçarım" diye eski fikirlerine dönerdi. Sonra birden bire babasının omzuna başını dayayarak ağlar ve sebebini sormalarından korkarak koşar saklanırdı.

Ve gitgide kendini bir kahraman görmeye başladı. Kendi kendini kahraman görmesi, kolec tesirinin artık taçlandığını gösteriyordu...

Bu tesirin, on senelik emekten sonra, nihayet <alacağını> istemek için karşısına dikildiği diğer bir <kahraman>da Leman'dı. Tıpkı Nesime'nin meyus gözlerinde olduğu gibi Leman'ın da muzaffer elâ gözlerinde, aynı yabancı düşüncenin uzaklaştıran hummalı ışığı parlıyordu.

Leman için, aldığı terbiyenin mantıklı neticesi, Cek Peterson'un aşkı oldu.

Cek'in aşkı, bir Türk kızının memleketini parçalayanlardan bir zabite olan günahkâr aşkı, acaba hakikaten samimi ve ciddi miydi? Hiç olmazsa, önüne geçilmez bir ihtiras olmak mazeretine malik miydi?

Hakikatte, Leman için bu aşk, her şeyden evvel, bütün hayatının gayesine, istikbal emellerine götürecek bir yoldu, bir zaferdi. Bu kadar zamanda hayran olduğu Amerika'nın bir ferdi tarafından sevilme ve belki onunla evlenerek Amerika'ya gitmek! O, bundan daha büyük talih tasavvur edemiyordu. Kim bilir, belki de New York'ta Beşinci Avenue'de, romanlarda okuduğu gibi şaşaalı bir hayat yaşayacak... Peterson, kendisine zengin fabrikatör babasından bahsetmiyor muydu?

Bu hülyalarla o kadar mesut, o kadar sermest idi ki artık kendini İstanbul'da yabancı görmeye başladı. Türk kızlarıyla görüşmez oldu. İngilizceden başka lisan konuşmadı. Cek'in aşkı onu yuttu. O derece ki bir gün bu dalgınlıkla mektepte az kaldı bir skandal çıkarıyordu.

Bir çarşamba, <forum> için toplandıkları Çapel'de, Müdire, iki dakikalık hazırlıksız bir nutuk için, Leman'ı kaldırdı ve sual olarak da kesik saçlar hakkındaki fikrini sordu. Leman'ın saçları, uzun, yumuşak ve hafif kıvrımlıydı. Cek, onun saçlarını pek severdi ve modaya uyarak kesmemesini kendisinden müteaddit defalar rica etmişti. Doktor Pratts'ın bu suali karşısında, aklında, fikrinde aşkıdan başka bir şey olmayan Leman, sükûnetle Cek'in sözlerini tekrarlamıştı:

—Kadının en güzel, en sihirli cazibesi saçındadır. Onu kesmekle kadınlığının güzel bir kısmını imha etmiş olur...> dedi.

Talebeler hayret içinde dona aldılar. Mektebin ruhuna, fikrine bundan büyük bir darbe ve gaf olamazdı. Müdire, talebelerin saçlarını bükmelerine, kıvrımlarına ne isterlerse yapmalarına, hattâ kapıda bekleyen ecnebi zabitlerle gezmeye gitmelerine ve Demolin'i baştan çıkarmalarına bile razı olurdu; fakat bu söze tahammül edemezdi.

Kadının saçı mektepte methedilsin! Fakat bu kadını küçültmekti! Aşk esiresi yapmaktı! Aman Ya Rabbi!.. Miss Gölge bile şaşırdı ve uyuyan gözlerini açtı.

Müdire hiddetle ayağa kalktı.

—Miss Tevfik, teessüf ederim, mektepte otuz senedir duymadığım bir lisani bana işittirdiniz!..

Leman evvela mücadele etmek istedi.

—Fikrim bu ise riyakâr bir cevap mı vereyim?

Yıldırımlar saçan nazar onu susturdu.

—Fikrinizi değiştiriniz.

Oradan Haykanuş'a dönerek: Miss İnekciyan siz söyleyiniz dedi.

Haykanuş uzun şempanze kollarını sallayarak sahneye çıktı ve:

—Kadın, kadın olmak için saça mı muhtaçtır? Saçı: Zekâsı ve ilmidir; vazifesi, insan olmak, erkeğe üstün olmaktır! diye bir nutuk verdi ve alkışlar arasında sahneden indi.

Leman mücadeleyle gafını tamir edemeyeceğini anlayınca ağlamaya başladı. Müdire yumuşadı, zaten zil çalmıştı. Arkadaşları etrafını aldılar ve teselli ederek dışarı yemeğe götürdüler.

Leman'ın aşkı Peterson'un da işine geliyordu. Genç kızın gözünde, bütün hayallerden, bütün emellerden yaratılan bu sevgili Peterson hakikatte, çok alçak gönüllü bir çiftçi ailesinin altı çocuğundan biriydi. Kökeninin küçüldüğünü hayalinin büyüklüğüyle saklamaya çalışır, kabiliyetleri başından ziyade adalelerinde toplanmış tahsili, zekâsı gibi mahdut, basit bir gençti.

Zengin zannettiği bir miralay kızıyla evlenmek, gururunu çok okşayan bir emel oldu. Sonra güzel bir tuhafıktı. Türkiye'den dönerken, bir kız götürmeyi, âdeta bir harp ganimeti kazanmak, hattâ bir Türk şehri fethetmek gibi şöhretine faydalı görüyordu ve bunun için, kıza zengin bir mirasyedi şeklinde gözükmek hevesine düştü. "Hayat için mücadele" bahsinde, <Kaybeden cebinden öder>, <Leman da aldanmasın> diyordu. Kim bilir belki de Leman'ı sevdi. Teraziye bu da ağırlık verdi. Her hâlde ikisinin de menfaatine geldiği için, yarınsız bir flört diye başlayan bu alâka, nihayet, evlenme kararlarına kadar yaklaştı.

Leman ailesine hiçbir şeyden bahsetmedi. Engellemenin o taraftan geleceğini biliyordu; fakat her şeye baş tutmaya azmetmişti.

O da kendini bir kahraman görüyordu. Hepsi, o mekteptekilerin hepsi, ayrı ayrı emellerle, ayrı ayrı yollardan fakat tek bir tesirle, aynı neticeye geliyorlardı. Biri gafıl bir neşeyle, diğeri korkak bir tereddütle fakat hepsi gururla, memleketlerini, ailelerini terk etmeye, onlara hıyanet etmeye hazırlanıyorlardı. Ailelerine ve Türk cemiyetine karşı nankör ve hain olacaklardı...

Hayatın, bir gün olup elbet şiddetle başlarına indireceğı bu günahın, belki onlar, asıl mesulleri değillerdi; fakat her hâlde kurbanı olacaklardı. Tabii hayattan koptukları için dünya üstünde bir enkaz parçası gibi sürüneceklerdi.

SAMET POLAT

Öbürleri

Nesime ile Leman, daha az, tecrübesiz olsalardı, yengelerine ve hattâ ağabeylerine bakarak, yanlış yola saptıklarını anarlardı.

Çünkü Burhan'ın evindeki azap ve elem havası artık saklanamaz bir raddeyi bulmuştu. Klaire'i, yalnız bu derece sathi olması, ümitsizlikten kurtarmıştı. Yine öyleyken elem günleri ne kadar çoktu. Meselâ çocuklarının Türk mektebine gitmeleri, Onu kalbinden yaralayan bir ıstıraptı. Bir türlü bu hezimetini unutamıyor, kavgasını bitiremediği gibi her önüne gelen Levanten ahabplarına da anlatmaktan kendini men edemiyordu. Bütün İstanbul'un öğrendiği bu mesele, Klaire'i bu derece meyas ettiği hâlde, Burhan'ı da memnun edememişti. Mektep, oğlanların bu düzelme-yen dillerinden, yola girmeyen Fransız zihniyetlerinden devamlı şikâyet ettikçe, babaları da artık ıstıraptan dayanamaz bir hâle gelmişti... Klaire bile bunu fark ediyordu. Hâlbuki, karısının kendisi için mukaddes olması lâzım gelen bir devirde idiler. Klaire, beşinci defa olarak anne olmaya hazırlanıyordu. Burhan çocuklarına karşı duyduğu sınırsız şefkate rağmen bundan memnun olmamıştı. Artık bu çocuğu, öbürleri gibi umut ve muhabbetle değil, korku ve endişeyle bekliyordu.

Fakat kalbini delen elem ve yeis ne olursa olsun, onları karısından ebediyen saklamaya kendini mecbur görüyordu. Bazen günlerce devam eden hummalı bir azap devresinden sonra Burhan, birden, ihmal ve hiddetini tamir etmek ister gibi karısına fazla bir alâka ve muhabbet gösteriyor, en küçük arzularını yerine getirmeyi vazife biliyordu.

Bu esnada İstanbul'a bir Fransız kumpanyası geldi. Çocuk gibi sevinen Klaire'i memnun etmek için, Burhan, hemen her akşam onu tiyatroya götürdü.

Fakat bu tiyatro partileri de ayrıca başlı başına birer felâket oldular. Klaire, seyredecekleri piyesten ziyade tiyatroya gitmekten, Fransızca'yı dinlemekten, belki memleketini hatırlamaktan, her hâlde, giydiği renkli ve gösterişli elbiseleri göstermekten zevk alırdı.

Burhan bunların hepsine tahammül etmeye ve memnun görünmeye razı idi; fakat mesele bununla bitmiyordu ki... Klaire, kendini göstermekten ne kadar memnun

oluyorsa, kocasının sevimli, miyop gözleriyle etrafını seyretmesine o derece sinirleniyordu. Hastalığı dolayısıyla artan bir hırçınlıkla, Burhan'ın tiyatrodaki Türk hanımlarını beğendiğini vehmeder ve hemen etrafı, oradaki insanları unutarak, sesini kısmaya lüzum görmeden, kıskançlık kavgasına girişirdi.

—Öyle ya, gözün, aldın, fikrin hep Türk hanımlarında. Kendi cinsinden kadınlarda. Onların cazibesi başka!

Nihayet zavallı Burhan tiyatroya elinde bir gazeteyle gitmeye ve bütün oyun esnasında okuyor gözükmeye başladı.

Klaire belki kalben müsterih oldu; fakat zahiren yine memnun gözükmeydi. Bu sefer de kocasını tiyatrodan anlamamakla itham etti; istihza etti. Bir türlü sakin duramıyordu.

Çünkü durmasına ihtimal yoktu. Onun da kalbi rahat değildi. Kendinden ayrı bir ırktan olan kocasıyla kendisini uyuşmuş hissetmiyordu.

Andre'nin hayatı büsbütün elemli bir misaldi. Oradaki facia, dış sebeplerden doğmuyor, yalnız gurbetin yarattığı ıstırap ve işkencelerden teşekkül ediyordu. Bakınca, şekli ve ismi vehme benziyor fakat için için insan kalbini kemiren ve nihayet hayattan koparan en acı bir hastalıktı: Daüssıla!

Zavallı Leh kızı, şiiirini, güzelliğini sevdiği hâlde, bütün anlamak gayretine rağmen hâlâ alışamadığı İstanbul'da dünya üstünde bir mucize gibi duran Boğaziçi'nde, buzlu steplerin hasretiyle yanıp tutuşuyordu. Şimdiye kadar yaşadığı hayatın ve asırlardan beri kanında yerleşen irsî göreneğin tesirinden bir türlü kurtulamıyordu. Ailesi, muhiti ve kabiliyeti dolayısıyla, sanat muhitinde inkişaf ettiği için, buradaki Avrupa sanatının eksildiğinden de pek şikâyetçi idi. Bomboş kalan ruhunu elem ve ıstıraptan başka dolduracak bir şey bulamıyordu.

Sami, Anadolu'ya, bir köprü inşasına gideli, Andre, kendi tabiriyle, desteksiz kalmış bir bitki gibi büsbütün devrilmişti.

Bazen günlerce yatakta yatar ve bir sevgili hasretini çekiyor gibi bıraktığı Avrupa merkezlerinin sanat şaşaasını düşünür, bir zaman reddettiği için artık kendisini manen tanımayan muhitini düşünür ve bu hatıraların kalbinde uyandırdığı sızıyı bile severek ağlardı.

Sık sık onu arayan Burhan, ne zaman gitse, genç kadını, Yumuşak bir kanepeye uzanmış, önünde mangal, parmaklarında bir sigara, dumanları seyre dalmış bulurdu. Bir gün Burhan sordu:

—Andre, sigaranızın dumanında bu derece meraklı neler seyrediyorsunuz? Size dünyayı unutturacak derecede mühim neler var?

Cevap, beklediğinden çok daha acı çıktı ve belki de Burhan sorduğuna pişman oldu; Andre, gördüğü rüyayı dikkatle anlatmak için gözlerini kapayıp için için seyrettiklerini ağır ağır söylüyordu:

—Ne mi seyrediyorum, doktor? Ah bilemezsiniz neler neler... Kâh çok derin facialar, bazen levha gibi değişen manzaralar... Meselâ gecenin içinde, dört sıralı pırlanta dizisi gibi parlayarak göz alabildiğine uzayan fenerlerin aydınlattığı caddeler... Göz kamaştıran meydanlar... Peri bahçelerine benzeyen tiyatrolar... Ziya bolluğundan geceleyin seması eflatun bir renk alan ve yıldızları söndüren şehirler... Operaların, rengârenk nur manzumesi içinde parlayan muhteşem merdivenlerinden, mücevher oluşu gibi, Babil'in servetleri gibi akan süslü kadınlar görüyorum... Onların içeride seyredecekleri sahneyi ben de dinliyorum... Bazen mermer ahalisiyle, donmuş mabetleriyle, ilahlarıyla, devleriyle, mahcer şehirlere, taş olmuş Olimpe'lere benzeyen soğuk müzeleri seyrediyorum. Bin bir hülyayı, bin bir masalı yaşatan resim sergilerini geziyorum... Daha neler görüyorum... Bilseniz doktor, neler, neler... Henüz dünyanın işitmediği nağmeler terennüm eden ilâhî konserler dinliyorum... Hiçbir havaya söylenmemiş harikulade tatlı sevgi neşideleri dinliyorum. Dünyayı cennete çeviren, insanları insanüstü yapan aşklar yaşıyorum. Söylenmiş, söylenmemiş, bilinmiş, bilinmemiş, bütün ulvi şeylerin arzusu kalbime damla damla kaynar su gibi iniyor ve bunların hepsinin hasreti altında çöküyorum... Ah, daha var, doktor, daha var! İnsan ayağının dokunmadığı buzlu tepelerin yetişilmez beyazlıklarını istiyorum... Yeşil kubbeleriyle mabetlere benzeyen muazzam neftî ormanların uğultuları sanki beni çağırıyor... Deniz kıyısında, gazinoların, dalga seslerine karışan, musiki sesini, hattâ para sesini bile bazen duyuyorum. O memleketlerin havasındaki lavanta kokusunu bile arıyorum...

Ah bu kadar da değil, doktor, bizim köylülerin yanık şarkılarının ve renkli elbiselerinin bile hasretini çekiyorum.

Bazen de nihayetsiz bir sükûnetin, karanlık, hareketsiz bir dinlenmenin, rüyasız bir uykunun kalpleri dindiren şifasını bekliyorum; hasta beyinlere deva veren ölümün hasretini duyuyorum.

Doktor, doktor, çok bedbahtım. Sigara dumanında neler görülebileceğini öğrendiniz. Şimdi söyleyiniz. Sigara dumanında ilâç var mı?

Burhan'ın gözleri doldu, fakat belli etmemek için güldü ve alay etti:

—Nankör Andre! Dünyanın en güzel şehrinde oturuyor ve hâlâ memnun olamıyor. Dünyanın en iyi kocasına malik ve hâlâ mesut olamıyor!

Andre, Burhan'ın ilk cümlesine cevap verdi:

—Biliyorum, İstanbul emsalsiz bir şehirdir. Nedense bana eski zamanın, gök elâ gözlü, muhteşem ve nazlı Türk hanımlarını hatırlatan Boğaziçi kadar, şimdiki Türk kızlarına benzettiğim şuh Marmara gibi güzel yerler dünya üstünde pek azdır. Çok doğru; fakat benim tanıdığım, alışık olduğum, daima yaşadığım yerler değil ki... Burayı beğeniyorum; fakat öbürlerinden uzak oluyorum. Demin dedim ya, İstanbul'a hayran olarak bakıyorum; fakat ruhunu, lisanını hep arıyorum. Onu anlamak yabancılar için mümkün değildir. Benim burada yerleşmem ve mesut değilse de sakin olmam için, kendimi bu memleketin manzumesi içinde ahengi bozmayan bir parça olarak hissetmem lâzım. Etrafı benimsemem ve kendimi etrafla karıştırmam lâzım... Hâlbuki siz sessiz insanlarsınız. Sanatta sesiniz yok. Hani sizi anlatan, ruhunuzu teşrih eden edebiyatınız, hani milletleri sizin için ağlatan tiyatrolarınız, musikide de ağlayanlardan başka kimse sesinizi anlamıyor. Camilerden başka hiçbir sanat sizi doyurmuyor. O hâlde sizi anlamak ne güç! Ne güç sizden olmak! Sizin ruhunuzda kaybolmak! Ne müşkül... Düşününüz... Hemen hemen imkânsız...

Hâlbuki ne derece kuvvetli benliğiniz var... Bu muhakkak. Bazen bir şimşek anı gösteriyorsunuz. Meselâ Anadolu harbinde olduğu gibi. Hayran oluyoruz; fakat tam buldum, derken birden öyle çekilişiniz var ki insanı muallakta bırakıyor.

Herhangi başka memleketlerde dükkânlarından kadınlarına kadar, her şey, milletin ruhunu üstünde taşır. Siz öyle değil, gizlisiniz.

—Bizi anlamak için, duymalı, hissetmeli. Biz kalple keşfediliriz.

—Ona da çalıştım ve daha iyi anlamak için haricen de sizi taklide, hayat şartlarımı da size benzetmeye gayret ettim. Sizin mahallenizde oturdum. Sizin gibi yaşadım. Hayatı güçleştiren, yük yapan kanaatkâr, tahammül ve tevekkülünüzü taklide çalıştım. Böylece sizi daha kolay anlamayı umut ettim; fakat burada da bir çıkmaza

saptım. Sizler bütün bedii incelikleri, sanat zevklerini, zeki kafanızda kendi kendinize halk ediyorsunuz. Hayalinizin ve inceliklerinizin cömertliğine borçlu olduğunuz bu yardımla, hariçten yardım istemeden zarif, müdrik ve sanatkâr kalabiliyorsunuz. Benim ise hayalim, ancak bana hasret ateşi vermek için işler. Ruhumu tatmin etmez. Sizin gibi bedii ihtiyacı kendi hayal zevkimde bulamayınca, benim içim sanatsızlıktan kuruyor. Size benzemek isterken, sizin kaba bir taklidiniz oluyorum. Tıpkı insanlara benzetilmek istenilen bebekler gibi gülen gözler altında hissiz, anlayışsız, hafızasız, arzusuz, memleketsiz bir paçavra olacağım...

—Sanatkâr mübalâğası buna derler!

—Gülmeyiniz doktor, eski zamanda paşalarınızın yabancı memleketlerden getirip vatanlarını unutturdıkları cariyeler başka ne idiler?

—Biraz gayret etseniz, Sudancayı unuttuğu hâlde, Türkçeyi öğrenmeyen dadımı da misal getireceksiniz.

—Zavallı! Lisansız mı?.. Ah zavallı!.. Kim bilir ne mustarıptır?

—Kat'iyyen... Bilâkis... Merhametinizi beyhude yere israf etmeyiniz. O pek mesuttur; çünkü insan kendini nasıl görürse öyle olur. Bedbaht tasavvur edince, hele böyle nihayeti gelmeyen felsefe nazariyelerine de saparsa muhakkak bedbaht olur.

- Alay etmeyiniz, doktor, düşününüz. Hangi umudun sıcak cazibesine tutularak buraya geldim? Ne olmayı umut ettim? Şark'ta bir aşk kahramanı! Ne oldum? Bir parya!.. Sanatsız, vatansız, reddolunmuş bir zavallı! Belki günün birinde kocam beni sevmeyecek, kendi milletinden bir kız isteyecek.

—Ay, bu vehim sizde de mi var? Aman ya Rabbi, bize ne emniyet!

—Öyle değil doktor, size de, Sami'ye de çok emniyet ediyorum. Bizim üstümüze evlenmezsiniz. Bu muhakkak; fakat hislerinize, kalbinize hâkim olmak elinizde mi? Yarın doğacak benliğinizi biliyor musunuz? Memleketinizden birinin sizin üstünüzde yapacağı tesiri inkâr etmek doğru değildir. Irkınızdan bir kadının hasreti nasıl olsa bir gün kalbinize gelecektir ve o gün bizim için bir felâkettir. Sizin muhabbetiniz de olmazsa, bizim buradaki hâlimizi hiç tasavvur ediyor musunuz? Düşününüz! Tekrar memleketimize dönmek kabil olmayacak... Bir kere orayı reddettik. Bütün bağlarımızı birer birer kopardık ve yabancı olduk. O hâlde? Sevilmeyen ve merhameten tutulan bir zavallı olarak vatanımız olmayan Türkiye'de, bizden soğuyan kocamızın yabancı evinde kalacağız. Ah ne küçülüyorum!.. Parya!....

Andree silkindi ve fena bir kâbustan kurtulmak ister gibi ayağa kalktı. Burhan'ın karşısında durdu. Dudaklarıyla gülmeye çalışarak:

—Doktor, benliğimi kaybetmemek için de bir ilâç isterim!

—Seyahat ediniz.

—Yağma yok. Bir kere aldandım. Ben uzaklaştıkça, Sami bensiz hayata alışıyor ve benim ihtiyacımı az duymaya başlıyor. Onun bensiz yaşamaya alışmasını istemiyorum!

Sonra yine oturdu; ciddi ve meysus bir tavırla:

—Doğrusu doktor, bizi alanlar da bedbaht, biz de bedbaht. Bizden olan çocuklar da daha bedbaht. İki kafalı harikalar gibi bedbaht! Size bir şey söyleyeyim mi? Sakin ve mesut olmak isterseniz, memleketinizin kaideleri ve yaşayacağınız hayatın tarzı haricine çıkmayınız. İnsan gördüğü terbiyeye muhalif bir hayatta mümkün değil mesut olamıyor.

Ben, hattâ kızlarınızın yabancı terbiye almalarını bile makul görmüyorum. İleride hayatlarında bulamayacakları, belki lüzumsuz, birçok şeylerin, maddi, manevî ihtiyaçların tutkusunu onlara öğretmeye ne lüzum var?

Gayri tabii bir terbiyeden sonra tekrar her şeyi unutarak tabii hayata girmelerini istiyorsunuz. Artık mümkün mü? O zaman ne oluyorlar? Bizim gibi bedbahtlar. Onlarla bizim hayatımız zaten birbirine bazen benziyor. Onlar da, biz de Deracineler, köksüz avare insanlarız. Ruhlarımızda bir yangın izi saklayan zavallılarız. Hepimizi, sizin teşbihinizle herhangi bir ateşin ışığı çekiyor. Düşüncesiz pervaneler gibi, kimimiz aşkın ateşine, kimimiz, terbiyesini aldığı memleketlerin serabına, hepimiz meçhul hayatlara, hayalî saadatlere diyerek, uça uça ateşe gidiyoruz. Kanatlarımız kavrulup uzun can çekişmeler içinde çırpına çırpına yanıncaya kadar tehlikeyi göremiyoruz!...!...

Pervanelere acıyınız!.

Andre elini kutuya uzattı, aldığı iki sigaranın birini doktora verdi, öbürünü mangaldan tam bir Türk hanımı vaziyetiyle yaktı... Artık söyleyeceğini bitirmiş gibi tekrar dumanı seyre daldı...

Doktor karşısında esen bu elem ve acı rüzgarından kalbi yanarak, susuyordu... Uzun müddet sessiz kaldılar. Burhan şimdi, Andre'yi unutmuş, kendi ailesini düşünüyordu. Karısı, çocukları... Kardeşi, hepsi, hepsi... Bütün sevdiklerini alevini gördüğü bu ateşe kendisi atmıştı... Ondan sonra da karşılarında aczle kıvranmaktan başka bir şey yapmıyordu....

Tekrar aklına Leman'ın mektebi geldi. Alnını buruşturan bir üzüntüyle:

—Bizimkilerin Amerika seyahatleri ne oldu? dedi.

Andre omuzlarını kaldırdı:

—Yeni bir şey yok. Aman doktor, o mektebi bana hatırlatmayınız.

—Nesime çok üzüldü mü?

—Görünüşte üzülmeydi. Fakat ben o kızın, kafasının arkasında bir şey sakladığına hükmediyorum. Onda gizli bir hâl var. Kayınpederim Mesnevi'sinden başını kaldırıp görmüyor. Kardeşi Anadolu'da, ben yabancıyım. Kimse o kızın kalbini anlamıyor, fakat onda bir şey var.

—Leman'a dair bir şey duyuyor musunuz?

Andre, Leman'ın hikâyesini biliyordu. Fakat doğrudan doğruya Burhan'a söylemedi.

—Leman daha açıktır. O sırrını saklayamaz. Nasıl olsa duyarsınız. Dedi.

Lâkin doktor anlamadı.

Zaten anlasa da artık çok geçti. Kaderin önüne geçilecek zaman bitmişti. Şimdiden sonra çaresiz hepsi kendi beğendiği yolu takip edecek ve kendi çilesini dolduracaktı.

Burhan'ın dediği gibi Amerika'nın cazibesine tutulan zavallı pervaneler, artık uça uça, sevine sevine ateşe gidiyorlardı.

Ateşe Doğru

Fırtına birden bire umulmaz bir günde koptu ve son bağları da kopararak aldı götürdü.

Kış geçmiş, bahar gelmişti. Ilık havası, mavi yıldız içinde titreyen bir nisan günüydü. Her tarafta meyve çiçekleri açmış, Boğaziçi tepeleri erguvanlardan pembe olmuştu. O gün Burhan'ı Büyüka'dan bir hastaya çağırdılar. Cemil ile birlikte saat bir vapuruna bindiler. Denizi seyretmek için güvertede oturmuşlardı.

Heybeli'ye yanaşırken, ikisi de başlarını kaldırarak Bizans Kolej'i seyretiler. Burhan, kalbindeki yarayı tazelediği için ürpererek oraya bakıyordu; fakat Cemil öyle değildi. O hâlâ umut ediyordu... Bir müddet sonra yolcular çıkıp da vapur ayrılırken birden nasıl olduysa, Cemil arkasına baktı. Bakmasıyla haykırması da bir oldu.

—A!....

Burhan da döndü. Vapurun biraz arkasında, rıhtımdan henüz ayrılan bir sandalda, Amerikalı zabitin yanında Leman'ı gördü. Vapurun dalgalarından sallanan kayıkta Leman, korkarak zabite tutunmuştu. O da gülerek onun belini tutuyordu. Vapur uzaklaşmaya başlayınca Leman, başını kaldırdı ve vapura baktı; fakat tam o saniyede gözü Burhan'ın gözüyle karşılaştı.

Acele Amerikalıyı itti. Fakat artık çok geçti. Vapur uzaklaştı. Asabi bir hareketle fırlayarak sanki gözüne inanamıyormuş gibi parmaklığın üstünden düşecek derecede sarkan Cemil de artık, vapurun dönmesiyle bir şey göremez oldu.

Burhan bir müddet dona kaldı. Âdeta dili tutuldu. Umutsuz bir manayla kendisine dönen Cemil'e sessiz ve uzun bir nazarla baktı. Bembeyaz olan dudakları ve yüzünün etleri titriyordu. O zaman Cemil, gözlerini kapayarak yerine oturdu. Bir tek kelime konuşmadılar. Hiç, hiçbir şey söylemek arzusunu duymadılar. İkisi de sonsuz bir umutsuzluk uçurumundan yuvarlanıyorlardı. Neden sonra bir an, meslek zihniyetiyle Burhan, hastasını düşündü. <Bu titreyen ellerle nasıl ameliyat yapacağım> dedi fakat bu düşünce bir saniyeden fazla sürmedi; tekrar derdine döndü. Şimdi iki eliyle yüzünü kapayan Cemil'e bir kere daha baktı... Ona bakarken muallim Burhan Ahmet'in dudakları ağlayacak gibi büküldü; sonra bütün gayretine rağmen yüzünden aşağı yaşlar inmeye başladı.

O hafta Leman korkarak eve dönerken o günkü gezmeye lanet ediyordu. Annesinin elinden ziyade babasının bağırması onu ürkütüyordu; fakat o da kimsenin bir şey bilmediğini görünce uzun bir nefes aldı. İlk tehlike atlatılmıştı. Burhan'ı nasıl olsa kandıracağını umut ediyordu, ilk hiddetle ailesine haber vermezse, sonraları hiddeti hafifleyince elbet bir şey söylemez, diye kendini teselli etti. Gidip Burhan'a yalvarmayı düşündü; fakat Claire'in meseleyi duymasını istemiyordu. Nihayet beklemeye karar verdi. Günler geçtikçe tehlike azalır ve ben de rahat ederim, diye düşünüyordu.

Fakat öyle olmadı. İlk günlerin emniyeti zaman geçtikçe tuhaf bir rahatsızlık hâlini aldı. Meçhuliyet içinde yaşamak onu rahatsız etmeye başladı. Tepesi üstünde asılı duran bu kılıcın korkusu, hayatının bütün rahatını kaçırıyordu. Evde bulunduğu zamanlar her kapı çalınışında yüreği oynuyor, Burhan'ın bahsi oldukça benzi atıyor, annesinin, babasının Burhan'ı görmelerinden titriyordu. Gün geçtikçe, bu korku tahammül edilmez bir hâl aldı.

Nihayet daha fazla dayanamadı. Cek ile uzun uzadıya görüştüktan sonra bir gün, hafta arasında izin aldı ve ağabeyini görmeye gitti. Meseleyi açıp artık kurtulmak istiyordu. Cek onu kapıya kadar götürdü ve otomobilde bekledi. Burhan meseleyi büyütmez ve babasına haber vermemeye söz verirse, eskisi gibi mektebe devam edecek, şahadetnamesini aldıktan sonra evleneceklerdi; fakat kardeşi görüşmelerini men etmeye kalkışacak, evlenmelerine muhalefet edecek olursa hemen o gün Cek'in evine gidecek ve Amerikan Sefareti'nde evleneceklerdi.

Eğer Burhan onu hiddetle kabul etseydi, çıkışsa, bağırıyaydı, belki Leman bu derece müşkül bir mevkide kalmazdı.

Kardeşi odaya girdiği zaman, onun geldiğini duymamış gibi, Burhan önündeki yazıya devam etti. Başını kaldırıp bakmadı bile... ve bu bakmayan gözlerin muammalı dargınlığı karşısında Leman dona kaldı. Nasıl hareket edeceğini şaşırdı... Korkak bir sesle:

—Ağabey... Diyebildi.

O zaman doktor gözlerini kaldırdı ve şifasız bir yeisle, umutsuz bir kızgınlık bezginliğiyle ona baktı.

—Ne istiyorsun?

Leman'ın sesi büsbütün titredi.

—Ağabey...

—Ne istiyorsun?..

Sitem dolu, dargın ses karşısında Leman ilk defa olarak utandı ve bir şimşek anı, ruhunu kaplayan ecnebi pasının altından hakiki benliği uyandı... Belki fena bir harekette bulunduğunu hissetti; fakat bir şimşek anı... sonra yine pas galip geldi.

—Ağabey, sanki neye dargınsın?

Burhan omuzlarını silkerek başını önüne eğdi... Onunla konuşmak istemediğini belli etti. Bu hareket karşısında Leman, her sıkıştıkça kullandığı silâha müracaat etti: Ağlamaya başladı; fakat Burhan, bu silâhtan müteessir gözükmeyince, artık dayanamadı. Gözlerini silerek doğruldu ve yalvarmaya başladı.

—Ağabey, nişanlandığımı size söyleyemedim, mektebin bitmesini bekliyordum. Bunda darılacak ne var? Beni üzme... Nişanlandımsa kabahat mı işledim?

Burhan yine kımıldamadı.

—Cek Peterson'u, vallahi sen de beğenirsin...

Bu söz üstüne Burhan sükûnetini muhafaza edemedi. Deli gibi yerinden fırladı ve namütenahi bir istihkârla kıza bakarak;

—Nişanlandın mı? Kimle, kimle?..

—Jack Peterson'la

—Fakat sen çıldırmışsın!.. Delirdin mi? Delirdin mi?

—Neden?

—Mektebe değil seni tımarhaneye vermeli...

Leman yalvarmayı unuttu. O da hiddetle ayağa kalktı.

—Ağabey, ne darılıyorsun? Sen de Hristiyan'la evlenmedin mi?

—Kızım sen cidden delirmişsin... O başka, bu başka...

—Neden başka?..

—Ben karımı Türk yapmak üzere aldım. Sen ise Amerikalı olacaksın.

Leman istihza ile ona baktı:

—Emin misin? Yengem Türk oldu mu? Sen buna inanıyor musun?

—Olsun olmasın. Burada yaşıyor ya, sen ise memleketini reddediyorsun.

Memleketine hıyanet ediyorsun... Anladın mı? Memleketi bırakıp gidiyorsun; lâkin nereye gidiyorsun? Hangi meçhuliyete!.. Ne delilik... Kızım... Kızım... Hiç aklın

kalmadı mı? Bir kere etrafına bak... Klaire'e bak, Andre'ye bak. Hangisi memnun, hangisi mutlu?.. Hem unutma ki Sami ve ben namuslu adamları. İctimaî mevkii olan insanları. Sen sokakta gördüğün ilk herifle gidiyorsun! Kimdir, nasıl adamdır, biliyor musun? Belki bir canı, belki bir hırsız, belki bir haydut.

—Aman ağabey, zabit...

—Ne çıkar? Bir gönüllü zabit! Bundan daha meçhul ne olabilir?

—Babası büyük bir fabrikatörmüş!

—Sen de buna inandın! Babasından gelen hiçbir mektubunu gördün mü?

—Hayır.

—Nüfus tezkeresini, pasaportunu gördün mü?

—Hayır. Lüzum görmedim. Sözüne inanıyorum.

—Hocalardan, bunun büyük bir fabrikatör çocuğu olduğunu işittin mi?

—Herkes bana haset ediyor. Doğruyu söylemezler ki...

—Budala! İster misin, bu büyük ve zengin fabrikatörün oğlu hakkında Amerika Sefareti'nden malumat alayım?

—A, ağabey, duyarsa darılır.

—Ben sana söyleyeyim. Senin fabrikatörzaden büyük bir serseriden başka bir şey değil. Leman, Leman, uçuruma, simsiyah felaket uçurumuna gidiyorsun...

—Daha neler, daha neler...

Burhan, deminki soğuk hiddetinden pek farklı bir galeyanla aşağı yukarı geziniyordu... Bir müddet sonra, Leman'ın karşısında durdu ve acı bir yeisle:

—Leman, Leman, keşke ölseydin! Senin için daha hayırlı olurdu!.. Dedi.

Leman'da ilk mahçubiyetten ve tereddüitten artık eser kalmamıştı. O da hiddetle:

—Fakat artık çok oluyorsun, neden öleyim?.. Bu şimdiki kaidelerini niçin kendine tatbik etmedin? Hem bana bak, bedbaht olayım, bahtiyar olayım, sana ne? Ben böyle istiyorum. Hayatımın hâkimiyim. Yirmi üç yaşıdayım. Memleketi terk etmeye gelince, ben giderek ona hıyanet ediyorsam, sen Frenkliği içeri getirerek hain oldun. Çocuklarını Fransız yaptın. Benim çocuklarım olursa, tabiatıyla...

Burhan dinlemeye tahammül edemedi:

—Budala kız, Amerika, senin gibi bir küçük kıızı değil, milyonlarca insanları, dünyanın her tarafından gelen bin bir milleti yutmuş ve hazmetmiş bir memlekettir. Sen orada Türk çocukları yetiştireceksin!.. Vah zavallı!.. Sen orada kendin ne olacaksın, ondan haberin var mı? Onlara benzemeye uğraşan feci bir yıkıntı! O serseri

Peterson'dan hakaret gören, sefalet içinde sürünen, kim bilir daha hangi ıstıraplarla çırpınan, yaşamak için ağlayarak uğraşan, reddolunmuş bir parya olacaksın... Düşün hangi meçhuliyet için, memleketini, anneni, temiz istikbalini ve sıcak yuvanı bırakıp gidiyorsun?

—Rica ederim, Peterson'un aleyhine bir şey söyleme. Hem ben Türk'ten ziyade Amerikalı oldum...

Burhan fena hâlde sinirlendi:

—Ne çabuk... ne çabuk... Birkaç sene yarı Amerikalı, yarı Ermeni bir mektebe gitmekle ne çabuk milliyetini unuttun...

—Ya sen, ne çabuk Fransız kadını ile evlenecek kadar Fransız olmuştun...

İki kardeş birbirlerine baktılar... ve tıpkı birer yabancı gibi birbirlerini anlamadıklarını hissettiler... Aynı zamanda birer düşman gibi birbirinden nefret ettiler.

Burhan için bu hâl, ancak birkaç saniye sürdü. Dayanamadı. Elinde büyüyen küçük kardeşini felâkete bırakmaya tahammül edemedi. Ona yaklaştı. Artık roller değişmişti.

Burhan yalvarıyordu:

—Leman... kardeşim, nasıl böyle düşünebiliyorsun? Artık kanın bizim kanımızla kaynamıyor mu? Çocuğum, küçüğüm... O yabancı adama emniyet etme... Kabil değil o, seni bizim gibi sevemez... Korkmuyor musun... Bu şüpheli hayata nasıl atılacaksın...

—Seviyorsam...

—Sevemezsin... Bir yabancı, bir düşman sevilmez. Öyle zannediyorsun...

—Sen de sevdin...

—Ya ben fena yaptımsa... Ya ben yanıldımsa...

Leman istihza etti:

—Demek pişmansın...

Burhan, saz benizli Nihal'i, boynu bükük Sevda'sını düşündü; yaramaz oğullarını hatırladı ve mendiliyle gözlerini kapadı:

—Çocuklarımı çok seviyorum... Fakat onların memlekette birer kurban olmasını ben yaptım... Benim günahım... Klaire'in bedbaht olması benim günahım... Belki senin bedbaht olman da benim günahım... Leman, bana bak! Azaplarımı, ıstıraplarımı, pişmanlığımı gör ve kendine acı!..

Burhan kardeşinin sustuğunu ve düşündüğünü görünce, onun kalbini uyandıracak son sözü aradı. Fakat tam o esnada oda kapısı açıldı. İçeri çarşafı olarak anneleri girdi. Hayretle iki kardeşe baktı.

Öbürleri, şaşkın bir hâlde, kendilerini toplamaya çalıştılar.

—Ne var, ne oluyorsunuz?

Burhan, limon gibi benziyle, bembeyaz dudaklarıyla tebessüm etmeye uğraştı.

Yapmacık bir tavırla:

—Anne, sefa geldin, nasılsın? Dedi.

—İyiyim oğlum. Çoktandır gözükmeydin. Merak edip gelmişim. Klaire evde yokmuş! Senin yanında hasta var zannederek bekliyordum. Derken Leman'ın sesini duydum. Fakat Leman, sen niye geldin? Mektepten niye çıktın? Hasta değilsin ya?

Kuzum ne oluyorsunuz? İkiniz de sararmışsınız. Yoksa kavga mı ediyordunuz?

—.....

—Allah aşkına ne var?

Burhan kardeşine baktı ve bekledi. Leman başını önüne eğmişti. Bir müddet cevap vermedi. Sonra annesine yaklaştı ve bir şey söylemeden boynuna sarılıp ağlamaya başladı. Bu sefer samimi ağlıyordu. Annesi sebebini bilmeden onu öpüyor, okşuyor ve teselliye uğraşıyordu.

Burhan'ın gözleri parladı. Acaba aradığı çare bulunmuş muydu; âdeta umuda düştü. Bir dakika geldi ki yüzüne kan çıktı ve <oh> der gibi bir vaziyet aldı.

Fakat tam o esnada bir otomobil borusu duyuldu. Kulakları tahriş eden bir sestti. Kapının önünde bekleyen Cek, meraka düşmüş ve kendini hatırlatıyordu.

Leman birden doğruldu. Gözlerini sildi. Gayri ihtiyari annesinden uzaklaştı. Başını uzattı; neredeyse, çağırın sese, <Geliyorum!> diye cevap verecekti. Hâline bir telâş heyecanı geldi. Öbürleri bir şey anlamadan bakıyorlardı. Ortaya ağır, acı bir sükût indi... Burhan'ın alnında ter damlaları parladı. Kulak verilse kalbinin sesi duyulacaktı. Leman yaptığını bilmiyor gibi, bu sükûtun içinde kapıya ilerledi. Cazibeye tutulmuş gibi çekilip gidiyordu. Kapının eşiğinde bir saniye tereddüt etti ve o zaman, ilk defa olarak, yüzünde ıstırap büzülmesi gözüktü. Bir yeri acıyor gibi eliyle alnını tuttu; olduğu yerde sallandı. Sonra döndü. Bir kere daha annesine baktı. Bakınca dayanamadı, annesini bir kere daha öpmek istedi. Koştı. Acele, acele, öptü, öptü; fakat öptükçe, ana kanı, kendi kanını çekiyordu. Onun sıcak, buruşuk yüzüne dokununca sanki öbür cazibe hafifledi' Ayrılmadan öptü. Annesini boğacak gibi öptü...

—Leman, ne oluyorsun?.. Ne var?..

Cevap vermeden başını annesinin göğsüne dayamış hıçkırıyordu.

Henüz ne o, ne Burhan bir tek kelime söylememişlerdi. Bütün facia, soğuk bir sükût içinde oynanıyordu.

Otomobil bir daha ötmeseydi, ne olacaktı? Fakat öttü ve o boğuk sesi duyar duymaz, Leman annesini bıraktı. Uykudaki gibi bulanık gözlerle bir kere daha etrafına baktı; söylediğinin farkında olmadan:

—Ağabey Allah'a ısmarladık. Anne, bana darılma> dedi ve gitti.

Koşarak merdivenleri indiği duyuldu... Bir dakika sürmeyen soğuk şaşkınlıktan sonra Burhan'ın aklı başına geldi.

—Leman!.. Leman!.. Leman!..

Aşağıda apartmanın kapısı açıldı ve uzaklaşan bir otomobilin horultusundan başka cevap veren olmadı.

Burhan ölüden beyaz bir renkle annesinin karşısında durdu.

O hâlâ anlamadan şaşkın şaşkın bakıyordu.

—Ne oluyor?

—Nereye gitti? - Amerika'ya! Bir Amerikalı herife!

İhtiyar kadın elini başına götürdü.

—Ah!.. Burhan!.. Allah'tan bul! Hep senden öğrendiler, dedi ve oraya yıkıldı. Bayılmıştı.

Burhan'ın Son Elemi

Uzun müddet anne ile baba, bu felâkete inanamadılar. Kızlarının bir Amerikalıyla evleneceğine ikisi de ihtimal veremiyorlardı. Günlerce dönmesini beklediler. Bu arlı felâketi herkese duyurmamak için Leman'ı açıktan aramamakla beraber, hep bir arkadaşında kalmıştır, diye kendilerini aldatmaya uğraşılar.

Nihayet emr-i vaki meydana çıktı. Leman'ın Amerika'dan bir mektubu geldi ve bu ilk mektup, bir felâket haberi idi. Muhayyel servetin şaşaa ve fabrikaların dumanlı faaliyeti yerine, Onu, ekseriya bacası tütmeyen, bir fakir evin husumet dolu havası karşılamıştı.

İhtiyarlar yıldırımla vurulmuş döndüler. Hiddetleri, kızgınlıkları, hepsi eridi. Hemen geri dönmesini kızlarına yazdılar; fakat ondan sonra artık Leman'dan bir satır bir şey almadılar. Ne mektup, ne haber... Hepsı kesildi...

Bu azap ve işkence çılgınlığı içinde, ömründe birinci defa olarak, annesi sessiz itaatten çıktı ve kocasıyla birleşerek Burhan'a hücum ettiler. Eğer o bir Hristiyan kadınla evlenmeseydi, Leman da bu felâkete düşmezdi, dediler. Kızlarının korkunç sükûtu karşısında, meraktan çıldırdıkça, ikisi de Burhan'ı mesul tutmaya başladılar.

Burhan için bundan acı işkence olamazdı; fakat onlara hak verdi. Ailesinin neden kendi mesuliyet hisselerini hesaba katmadıklarını düşünmedi. Esasen sathi ve uysal olan Leman'ı, Bizans Kolej'e vermekle yaptıkları ilk hataya, daha sonra, serbest terbiye veren mektepte, kızlarının bu serbestiyi ne türlü istimal ettiğini hiç teftiş etmemekle, ikinci bir hata ilâve ettiklerini onlara hatırlatmak istemedi. On senedir kızlarının her gün biraz daha kendi muhitinden, ailesinden ve millî terbiyeden uzaklaşan şahsiyetini, aile şefkatine yaklaştırmaya hiç çalışmadıktan başka bilâkis kızlarının bu yeni zihniyeti karşısında gurur ve iftihar hissederek, terakki farz ettikleri bu yolda onu teşvik ettiklerini de söylemedi ve Burhan bütün günah mesuliyetini yüklendi. Zaten gurbet ve elem içinde, hangi meçhul yola saptığı bilinmeyen kardeşinin acısı, ona başka bir şey duyuracak hâlde değildi... Vicdan azabı içinde bunalıyordu. Evlerindeki matem havası, artık yabancıları bile boğacak bir raddeyi buldu. Eski şen Burhan'dan eser kalmamıştı. Evi çınlatan o iyi kahkahalar hiç duyulmaz oldu... Şimdi Burhan, omuzları çökmüş,

âdeta bir ihtiyardı. Bazen günlerce odasına kapanıyor ve çocuklarıyla işinin haricinde kimseyi görmüyordu.

Onun bu hâlimden bıkan Klaire, her vaktinden ziyade kendini gezmeye, eğlenmeye verdi. Evlerinde ne rahat, ne huzur, hattâ ne de iyi yemek kabil olamaz bir hâle geldi; fakat boğazına o kadar düşkün olan Burhan, bunu bile fark etmedi. Kocasına inat olarak, Claire, onun bunun kendisiyle flört etmesine razı oluyor ve büsbütün havaileşiyordu. O arada, beklenen beşinci çocuk doğdu ve bir iki gün yaşadıktan sonra öldü. İnsan hayatına o kadar hürmet eden, çocuklarını delicesine seven Burhan, bu yeni çocuğunun ölümüne âdeta memnun oldu. Onun da hayatta kendi günahının cezasını çekecek bir kurban olmasından ve ıstırap çekmesinden o derece korkuyordu ki evladının ölmesine acıyacak hâli kalmamıştı.

Burhan'ı yavaş yavaş, acı bir kanaat ezmeye ve mağlup etmeye başladı; Bütün dürüstlüğüne, bütün çalışmalarına rağmen hayatta, fenalıktan başka bir şey yapamamıştı! Ve ilânihaye cemiyete bir şer aleti olmak tehlikesindeydi. Artık Burhan kendi kendinden korkuyordu. Çok iyi bir evlattı; fakat hakikatte annesini ve babasını bedbaht etmiş ve utandırmıştı. İyi bir kardeşti fakat hayat arkadaşını kendi milletinden seçmemekle onu da kendini de bedbaht etmişti. Hiçbir zaman birbirlerini ikmal eden, iyilik yolunda birlikte yürüyen ve çocukları aynı fikirle büyüten hayat ortakları olamamışlardı... Ya çocukları... ya çocukları? Pek müşfik ve fedakâr bir baba olmak zevkine rağmen, yavrularını, iki cereyan, iki milliyet, iki zihniyet, iki din, iki mizaç arasında çekile çekile, hasta kafalı zavallılar yapmıştı. Zaten en büyük günahı onlara karşıydı!.. Velhasıl hep etrafında felâket yaratıyor, sevdiklerine ıstırap ve matem veriyordu; fakat acaba, biri olsun cemiyete faydalı olacak mıydı? Memlekete borcunu ödemeyen bir babanın çocukları, hele bu çocuklar büsbütün saf kanlı Türk olmazlarsa, hangi misali takip edeceklerdi?

Burhan ruhunu kemiren bu korkuyu duyalı, işinin haricindeki bütün vaktini çocuklarına hasretmeye başlamıştı. Uzak memleketler fetihlerini tahayyül ede ede uykuyu, rahatı ve huzuru kaçırın, hattâ akıllarını oynatan fatihler gibi, o da yetişemeyeceği bir ülkenin fethini gece gündüz düşünce düşünce hasta oluyordu. Bu ülke, kanından doğan çocuklarının zihni ve terbiyesiydi. Yetişilmez büyük emeli, çocuklarına milliyetlerini sevdirmektir.

Artık hayatta Burhan için, bu emelden başka cazibe kalmadı. Gençliğinde, ne uzun hülyalar kurmuştu; ne büyük gayeler arkasından koşmuştu. İnsaniyete hizmet, milletine

hizmet gibi emeller beslemişti. Bugün düşününce bunların genişliği önünde mütehayyir kalıyor. Meğer en alçak gönüllü, en basit, herkesin yaptığı bir vazifeden, çocuklarını terbiye etmekten bile acizmiş. Artık şimdi her şeyi bırakarak, her şeyi unutarak, bütün o eski emellere kalbini kapayarak vazifesine koyuldu.

Burhan son bir ümitsizlikten pek korkuyordu. Kendisi için hayatî bir ehemmiyeti haiz olacak bu tecrübeye, insanlık ve Türklük hissiyle vermeye mecbur olduğu bu terbiye emanetini vermekte eğer muvaffak olamazsa, artık kendisinin bir daha kalkamayacak derecede düşeceğini hissediyordu. O zaman, o zaman Türk cemiyetine fenalık eden zararlı bir insan olacaktı... Ebediyen...

Onun için çok dikkat etti. Çocukları üstünde uzun uzun düşündü. Oğlanlar çok küçüktüler; annelerine muhtaç bir yaşıydılar. Nihal'de, daha şimdiden, Klaire'in bütün kusurları ve zaafı gözüküyordu. Burhan'ın bütün umutları Sevda'ya çevrildi. Zaten Sevda, hem en büyük çocuğu, hem Türklüğe en yakınıydı. Bir kere o Türk olursa, elbet öbürlerine de müessir olacaktı...

Sevda'ya baktıkça, onun ağırbaşlı tavırlarında, çok bilen bakışında, parlak gözlerinde, Burhan, istikbali aydınlanan bir sükûnet vaadi, kendini cemiyet için faydalı bir uzuv hâline koyacak bir eser hazırlığı umut etmek istiyordu. Sevda, iyi bir Türk kızı olduğu zaman, Burhan nasıl derin bir sevinçle, oh, kurtuldum! Kâbusu attım, diyecek, vicdanı müsterih... Günahları silinmiş, mezara uzanacaktı.

Her geçen gün ile bu emel biraz daha büyüyordu. Nihayet mübrem bir ihtiyaç gibi kalbini yiyen, gündüzleri işi arasında, onu sabırsızlandıran, her fikrine, her hareketine hâkim olan bir gaye şekline girdi. Ondandır artık sokağa gitse Sevda'yı düşündü; güzel bir manzara görse ona anlatmak istedi; her şeyde onun ruhunu açacak, ona güzelliği ve büyüklüğü, ideali sevdirecek vesileler görmeye başladı. Birlikte camileri gezdiler; İstanbul'un o maziye yaşatan sükûnet dolu arka sokaklarında dolaştılar. Çarşıda Türk eserleri aradılar. Her güzel şeyde, her bedii ve yüksek misalde, Burhan, kızına, millî ruhun ulviyetini telkin edecek bir vasıta bulurdu. Millî savletleri vermeye çalışırdı.

Kızının terbiyesi, âdeta bir hastalık gibi beyninden hiç sıyrılmaz bir kuruntu oldu.

Sevda'da sükûnet vermeyen, emniyet telkin etmeyen bir hâl vardı. Burhan bazen, onun gözlerinde parlayan fazla hummayı merak eder, onun kaçan, saklanan ve kapanan nazarlarından ürker, onu istediği gibi açık ve aydınlık görmemekten titrerdi. Onda, belki de anlamadığı ve bilmediği meçhul bir insan olabileceğini düşününce çılgın bir kâbus yaşıyormuş gibi silkinerek kalkar ve kalbine giren yılanı sıyırmak için hemen kızını

yanına çağırır ve onunla konuşurdu; fakat bu konuşmalar da onu tatmin edemiyordu. Sevda'nın sesinde bile bir tutukluk, açık ve serbest olmayan bir şey, çocuk sesinden ziyade, çok bilen ve elem çeken büyük bir insanın ürkek şivesi vardı. Bütün hüsn-i niyetine rağmen doktor, bunu fark etmek ıstırasında kalıyordu ve o zamanlar, Sevda'da, istikbali aydınlatacak umut yerine, hayatını simsiyah yapacak bir işkence seziyordu... ve titriyordu.

Ah bu şüpheler, harap eden şüpheler...

Baba olmasaydı, yahut bu derece umut etmeseydi, belki hakikati daha evvel keşfederdi. Fakat babaydı ve bütün umudu, bu kızında toplanmıştı.

Nihayet dinsiz Burhan kızına namaz öğretti. Milliyetin yapamadığını belki din yapar, dedi ve bütün hayatının prensibini terk ederek, kendi kendinden utana utana, kızını din vasıtasıyla Türklüğe bağlamak istedi. Kızıyla birlikte Kur'an okudu, dindar gözüktü. Tesadüfen Ramazan'da oldukları için geceleri birlikte camileri gezdiler. Her güzel, her yüksek şeyde kendine yardımcı aradıktan sonra, şimdi artık Allah'tan yardım dilenmeye başladı. Bu mesele üstüne karısıyla aylarca dargın kaldılar. Fakat Sevda'nın Türk yetişmesi için, kalbini delen bu şüphelerin işkencesini dindirmek için, ah bu faciayı kestirmek için, doktor, her şeye razıydı.

Burhan Sevda'yı mektepten almış, evde kendisi okutuyordu. Claire için buna tahammül gücü ve ana ile baba arasında, kızına sahip olmak için bir rekabet başladı. Babaninki aleniydi. Fakat anne alttan alta uğraşıyordu.

Bir zamanlar geldi ki, Burhan Anadolu'ya gitmeyi düşündü. Orada tertemiz Türk muhitinde, saf Türkler içinde, çocukları hiç şüphesiz Türk olacaktı. Belki karısı bile gâvurluğunu unutacaktı ve bu umut karşısında doktor, muayenehanesini, derslerini, talebelerini, istikbalini, her şeyini unuttu. Bu fikri duyunca Claire, avaz avaz bağırdı. Cemil bile hocasının aklını oynatmış olmasından korktu; fakat orada geçen faciayı küçük asistan yavaş yavaş hissetti... Ve artık hocasından hiç ayrılmaz oldu.

Bir gün doktor, yine muayenehanesinde hastalar kabul ediyordu. Her güne nispeten gelenler azdı. Son hasta çıkınca, acele ellerini yıkadı. Önlüğünü çıkardı ve kızının dersine bakmak için içeri girdi.

Sevda'nın odasına girerken masa başında oturan kızın, acele bir kâğıt sakladığını fark etti; hemen bir kitabın arasına koyup kitabı da masanın gözüne tıkmıştı; göz

itilirken Burhan, büsbütün içeri girdi. Süratinden dolayı bu hareketleri görmekten ziyade hissetti. Yaklaştı. Elini Sevda'nın başına koydu; fakat öbürü, başını kaldırmadı. Önündeki kitabı okuyor gözüktü. Babasını her vakit karşılayan sessiz tebessümünü bile göstermedi. Yüreğinin hızla attığı duyuluyordu. Bu saklanan gözler, kaçan yüz karşısında Burhan, sapsarı oldu. Sanki facianın önsezisi kalbine doğdu; fakat bir tek sual sormadan girdiği gibi çıktı.

Kalbinden vurulmuştu. Bir yere saklanıp düşünmek ihtiyacıyla odasına kapandı.

Demek kızının kendinden saklı bir şeyi varmış, hem bir mektubu, yahut bir kâğıdı... Kızının kendinden saklı bir sırrı olsun, onun kalbinde bilmediği bir şey olsun. Gizli, demek fena bir şey... Bu o kadar muazzam ve o kadar korkunç bir şüpheydi ki merak işkencesiyle deliye döndüğü hâlde, kızından bir türlü sormak istemedi; soramadı. Beyhude bir umutla kızının gelip kendisine sormadan söylemesini ve kalbini temizlemesini bekledi... Uzun günler bekledi... bekledi... Büyük bir yükseldikten düşerken duyulan baş dönmesiyle, haşyetle, titreyerek kurtulmayı bekledi...

Ders okuturken artık Burhan da kızının gözlerine bakamıyordu. Çok baksa sırrı görmekten korkuyordu... Gezmede konuşamıyordu; kızının sesindeki yabancılığı anlamaktan korkuyordu.

Nihayet bir gece dayanamadı. Artık böyle yaşamasına ihtimal yoktu. Kalktı. Bir hırsız gibi, kızının sırrını çalmak için ders odasına girdi. Masanın gözünü çekerken elleri o derece titriyordu ki her şeyi devirmekten ve gürültüye Sevda'nın gelmesinden ürktü. Göğsü tıkanacak gibi atıyordu... Her tarafa baktı. Bir şey yok... Bütün kâğıtları birer birer okudu... Bir şey yok... Demek bir şey yokmuş!.. Kuruntu yapmış... Oh!..

O zaman biraz müsterih odasına geldi; hattâ yatmaya hazırlanırken yeni bir fikirle birden durdu; sonra tekrar geri döndü. Bu sefer çocukların yatak odalarına gitti. Bir sıraya duran dört beyaz yataklara bir müddet baktı; sonra gece kandilini aldı ve birer birer çocuklarını seyretti. Oğlanlar, siyah saçları altında hafif terlemiş alınlarıyla yuvarlak pembe yanaklarıyla melekler gibi uyuyorlardı. Nihal süs budalası, ertesi günü bukle olsun diye saçlarını kıvrırma makinelerine koymuş, mavi damarları gözükken zayıf şakaklarını, beyaz alnını açmıştı. Uykuda insanı seyretmek, biraz ruhunun sırlarını çalmaktır. Uyuyan zekânın müdafaası kalmayınca, sima ekseriya insanın zaaflarını saklayamaz. Nihal'in de yüzünde, hırçın ve şımarık tabiatı, uykuda meydana çıkıyordu. Burhan, ondan sonra Sevda'ya geçti ve uzun uzun baktı. Sevda, iki elleri yanağının altında, beyaz yatağı içinde ne uslu uyuyordu. Geceliği kadar beyaz yanaklarına inen

siyah kirpikleri yüzüne muammalı bir mana veriyor ve ince eflatunumsu göz kapakları altında saldı duran gözlerin merakını uyandırıyor. Gür siyah saçları, ortadan ayrılmış, iki örgü olarak kulaklarının arkasından göğsüne iniyor ve yorganın altında kayboluyordu. Hiç hâlinde çocuk tavrı yoktu... Soluk yanaklara, morarmış göz kapaklarına baktıkça Burhan, merak etti. <Acaba derslerle çok mu yoruluyor?> dedi. Sonra tekrar daldı... Hiçbir gün bu teslimiyet hâliyle kızını tetkik etmemişti. Bir muamma hâlletmek ister gibi merakla bakıyordu. Baktıkça zihnine yeni bir şüphe girdi. Onda yalnız çocukluk eksik değildi. Sevda' da bir Türk kızı hâli de yoktu. Bembeyaz teni ve uslu uslu uyuması nedense Burhan'ın aklına, Montpellier'deyken baktığı bir genç rahibeyi getirdi. Tuhaf, o da böyle uyurdu... Bu hatıranın gelişine, bu düşüncenin manasızlığına şaşarken o günler zihninde canlanıyordu ve rahibe hakkında birçok teferruat aklına geliyordu. Meselâ başı ucunda, bir İsa resmi duruyordu. Yastığı altında bir tespih vardı; siyah taneli, zincirli ve ucunda küçük bir İsa'sı olan rahibe tespihi... Her sefer doktor, onunla şakalaşır ve tespihini alırdı. Yastığının altında daha neler vardı! Kendisini görmeye gelen çocuklara ikram edilecek, İsa ve Meryem'in renkli resimleri... Daha neler... Burhan bunları düşünürken, gayri ihtiyari, kızının saçlarını okşamak için uzattığı elini yastığının üstüne dayadı. Sonra nasıl oldu, haberi olmadan, elini yastığının altına kadar uzattı. Birden en korkunç vak'alar karşısında duyulmayacak bir haşyetle, oradan uzun bir şey çekti... Yılan gibi soğuk, korkunç bir şey, Burhan'ı yüreğinden öldürücü bir zehirle ısırarak bir şey... Korkudan fırlayacak gibi büyük gözleriyle o çektiği şeye bakıyor, bakıyor; fakat bir türlü tuttuğu şeyin hakikatini, duran beynine aksettiremiyordu!.. İnanamıyordu, tespih!.. Ucunda küçük İsa'sı olan, taneleri kara, araları zincirli, rahibelerin kullandıkları gibi bir Hristiyan tespihi!.. Onu belki yaptığını bilmeyerek tiksintiyle yere attı; başında saçları dimdik olmuştu... Alnında soğuk terler parladı. Elini tekrar yastığının altına götürdü. Birkaç resim... Tıpkı rahibeninki gibi resimler ve Fransızca bir mektup. Titreyen elleriyle kandilin zayıf ışığında mektuba baktı. Mektup ateş harflerle Burhan'ın beynine yapıştı... Rahipler mektebinde Hristiyan çocukların çoğunlukla yaptıkları gibi günahlarını affettirmek için İsa'ya yazılmış bir tazarrunameydi. Burhan okuyamadı. Kandili bıraktı. Mektup da elinden düştü; tekrar almak için eğildi; fakat alamadı. Tespihin yanına, resimlerin üstüne gitti. Burhan onların yanına yığıldı ve rahibeler gibi uyuyan kızının beyaz yatağına başını dayayarak bir ölü karşısında ağlar gibi hıçkırarak hıçkırarak ağladı.

Ölen, yalnız kızının milliyeti miydi? Bütün emekleri, umudu, gayesi ve bütün hayatının eseri, hepsi bitmişti. Artık bundan sonra, ne evladı, ne ailesi, ne kanından kimsesi, ne de onu zararlı insan olmaktan kurtaracak bir dayanağı, bir umudu, hiç, hiçbir şeyi kalmamıştı. Doktor Burhan Ahmet ölmüştü.

SAMET POLAT

Karanlıkta

Güneşin, üstüne elmas tozu serptiği mavi Marmara'nın kenarında, şimdi artık pembe ve beyaz çiçekler açan kestane korusunun ortasında, Amerika mabedi, esrarlı bir değirmen gibi devamlı işliyordu.

Kanlı <Baal>ın, rahmet ışınlarına bürünerek meydana çıkan, bu yeni şahsiyeti, <Mesih>in sayesinde, müreffeh ve mağrur yaşayan rahipleri, genç -ihtiyar, erkek- kadın muallimler ve misyonerler kâfilesi, şevkle zevkle, sevgili <ilâhî maslup> için kurbanlar hazırlıyorlar.

Sene sonu yaklaştı. Yakında yirmi kız mektebi bitirecek. Talebeler, bir taraftan imtihana çalışıyorlar, öbür taraftan eğlencelerine ve dedikodularına devam ediyorlar. Kolecin âdeti böyledir..

Bu arada, Leman'ın kaçması, mektepte, bir zaman, dedikodu mevzuu oldu. Birçok gizli hasetler uyandırdı. Tenkit edenler oldu. Tasvip edenler oldu. Hocalar tebessüm ettiler. Sonra her şey gibi o da unutuldu. Mektep, onu da eskittikten sonra diğer vakalara geçti.

Bu yakında zaten vaka bolluğu var. En mühimi, en büyüğü, en fecii... Demolin gidiyor!. Ölen amcasından büyük bir miras yediği için artık zengin oldu; bir daha gelmemek üzere memleketine dönüyor ve içlerinden kimseyi seçmeden gidiyor... Leşer bile karısından fırsat buldukça, Mari ile flört ettiği hâlde, Demolin, hocaların eteklerinden ayrılmamakta hâlâ inat ediyor. Bu günlerde Miss Gölge ile görüştüğü söylenmeye başlandı... Hattâ, hattâ, gülüncü, onu alıp birlikte Fransa'ya götüreceği bile rivayet ediliyor. Bunu duyan Haykanuş İnekciyan, geçen gün, Miss Gölge ile saç saç baş başa kavga etmiş... Fakat hâlâ öbürü, sessiz ve muti, Demolin'i adım adım gölge gibi takip etmekte devam ediyor. Kim bilir belki de böylece Fransa'ya kadar takip edecektir... Ve sonra orada günün birinde nereye gittiği anlaşılmadan ortadan gölge gibi kayboluv erecektir.

İkinci büyük vak'a: Serj ile musiki muallimi darılmışlar... Kapıyı aralık buldukça, Serj'in odasını teftiş eden kızlar, yatağın üstündeki işlemeli, kurdeleli yastıkları görmez oldular. Çapelde, muallime org çalarken, artık elektrik tamirlerine lüzum kalmadığını

fark ettiler. Hakikatte hâlâ çamlar arasında gezinen çiftler gözüküyor. Fakat Serj'in yanında musiki muallimesinin, dimdik, kemikli vücudu yerine, şimdi omuzları artık, yuvarlak vücutlu, boyalı kızıl saçları şapkadan taşan, ihtiyarca bir eş dolaşıyor... Ve uzaktan, Doktor Pratts'ı hatırlatıyor... Fakat bütün bunlar, talebe dedikodusu. Hiç aslı olmasa gerek... Hattâ musiki muallimesinin gözlerinin şiş ve kırmızı olması da belki çok çalışmasındandır.

Üçüncü vaka daha neşeli! Mesut olan Bahire'nin güldürücü hikâyesi: Bahire evine darıldı, ve mektebe yerleşti. Ondan sonra bir de Amerika seyahatine çıktı! Bu, doğrusu büyük bir kahramanlık hikâyesidir: Eski bir defterdar olan babası, Bahire'yi evlendirmeye kalkışır. İyi de bir kısmet bulur. Fakat meseleyi kızına açtığı zaman, adamcağızın tahayyül etmediği bir şey olur. Bahire, külotlu bacaklarının üstünde doğrularak:

—Baba, bende bir kadın hâli var mı?.. Beni sökükle dokerken, yemek pişirirken, çocuklarımın yüzünü yıkarken göreceğini tasavvur edebiliyor musun? Diye sorar ve mütehayyir bakan ihtiyara daha iyi anlatmak için:

—Baba, ben ne erkeğim, ne de kadını; fakat bana <İlle bir cins intihap et!> dersin, bizim memlekette kadından ziyade erkeğe yakın olduğumu itiraf ederim ve o zaman beni evlendirmek fikrinde ısrar edersen benim işimi göreceksin, dikişlerimi dikişlerim, evimi temizleyecek birini bulman lâzım gelir... Böyle birinin ne cinsten olacağını artık sen takdir et, deyince, ihtiyarın yüreğine iniyormuş. Acıyan Bahire ona biraz daha izahat vermiş:

—Biz, istikbalin insanlarıyız. Biz, erkek ile kadın farkını ortadan kaldıran, bir tek beşer tanıyan peygamberleriz. Erkeği mağlup ettik ve kadınlığı muzaffer, hâkim mevkiine çıkardık. Benim vazifem budur! Demiş.

Adam bundan da bir şey anlamaz, ve kendisinin hangi fevkalâdelikle bu yolda muvaffak olduğunu sorar.

—<Kin ve intikam! Çalışmak ve harp etmekle!> cevabını alınca, artık kızından bir hayır gelmeyeceğini anlamış ve umudunu keserek bir daha eve gelmemesini rica etmiş.

Bahire'nin mektebe temelli yerleşmesi bundan neşet eder. Fakat vak'anın asıl talili ciheti, onun bu hareketini pek yüksek bir kahramanlık telâkki eden Miss Hare, senelerden beri onu himaye eden feminist muallime, bu hareketine mükâfat olarak

kendisini alıp Amerika'ya götürdü. Bir sene onda misafir kalacaktı. Ve işin garibi, şimdi Bahire Amerika'da <Türk Kadını> mevzuu üstüne konferanslar veriyordu!

Bir de dördüncü vaka var. Fakat onu pek yüksek sesle söylemeye gelmiyor. Bu, mektebin sırrı! Müdire duyarsa, söyleyenleri muhakkak kovar. Kulaktan kulağa fısıldamak ve mektep haricinde, kat'iyyen, tekrarlamamalı. Nesime'nin Hristiyanlar Cemiyeti'ne hizmete gireceğinden ve hattâ Hristiyan olacağından bahsediliyor. Miss Cons'le daima düşüp kalkması, sonra Çapel'e devamı, daha sonra dalgın tavırları, azap dolu hâlleri, bu rivayete çok hakiki bir şekil veriyor. Üstelik muallimler de onunla pek meşgul oluyorlar. En gözde talebelerden biri sırasına geçti. İsa Cemiyeti'nden hiç çıktığı yok. Elbet bunların altında bir sebep olacak. Fakat aman bunu yabancı kimse duymasın. Sorarlarsa bile kat'iyyen inkâr etmeli!...

Bütün bu vakalar arasında imtihan geldi ve geçti. Nesime parlak bir surette mektebi bitirdi. Şaşıyla şahadetnamesini aldı ve gözyaşları içinde, mektebin her odasını ayrı ayrı dolaştıktan sonra sevdiği hocalara hıçkırarak hıçkırarak veda etti. Daha sonra arkasına bakmadan Taşköprü'yü geçti, gölgeli yeşil yokuştan indi ve hayata girdi...

Eve döndüğünden bir hafta sonraydı, bir gün, Nesime, yengesi Andre'ye misafir gideceğini söyleyerek elinde büyük bir valizle odasından çıktı; onun bir müddettir acayıpışan, hırçınlaşan tabiatından, olura olmaza ağlamalarından, kendi kendine gece yarısına kadar bahçede serviler altında dolaşmasından hayretlere düşen ve bîzar olan bütün ev halkı, onun birkaç gün için Andre'ye misafir gitmesini memnuniyetle karşıladılar. <O da biz de rahat ederiz> dediler. Fakat umulanın hilâfına, epey bir zamandır, herkese sınırlı ve yabancı muameleler yapan Nesime, bugün hepsinin ayrı ayrı gönlünü aldı. Büyük yengesini bile muhabbetle öptü. Dadılarına, bacılarına hattâ lalasına hep sırayla sarıldı. Onu büyüten asıl dadısı gözlerinde yaşlarla ihtiyar lalaya bakarak:

—Ne yaparsa yapsın, kız gönlümü aldı. Dedi.

—Lala, erkeklere mahsus bilinçli bir tavırla:

—İyi çocuktur. Fakat mektep bozdu. Diye karar verdi.

Nesime, Mesnevi'nin üstüne beyaz sakalını döken babasının yanına girdi. İhtiyara gözlüğünü çıkarttı. Küçükken yaptığı gibi sokuldu...

—Babacığım beni öp, ağabeyime gideceğim, dedi. Fakat bu kelimeleri söylerken dudakları titriyordu.

—Güle güle git, yavrum.

—Baba, beni öp, daha, daha öp, iyi öp, küçükkenki gibi... Babacığım!

Babacığım.

İhtiyar hayretle öpüyordu. Odası loştu. Belki de gözleri zayıftı; yahut çocuğunun gözlerine bakmaya alışık değildi. Nesime'nin kirpiklerinde parlayan yaşları fark etmedi... Anlamadı.

—Baba, Allah'a ısmarladık... Babacığım, babacığım... Ah canım babacığım!

Şeyh, başını kitabının üstüne tekrar eğdi bile.

—Selâm söyle, yavrum. —

Babacığım, Allah'a ısmarladık. Canım babacığım!

Kapının eşiğinde hâlâ babasına bakıyor. Ebediyen ayrılırken kalpte saklamak istenilen sevgili yüzler için yapıldığı gibi, gözlerini onunla doldurmak istiyor ve bu resmi alıp tâ öbür dünyalara götürecekt...

Ona bakmayan ihtiyar babasına, eliyle, son bir buse gönderdi ve yanaklarından yaşlar akarak çıktı.

Nesime'nin göreceği biri daha var. Bahçede güneş altında bembeyaz, ayna gibi parlayan Marmara'nın önünde, matemli kara servilerin dibinde küçük ve beyaz bir sütun vardı. Burası annesinin mezarı. Hırsız gibi etrafına baktı; kimseyi görmeyince oraya yaklaştı ve diz çöktü; kabre başını dayadı. Uzun hıçkırıklarla ağladı... Bir müddet sonra yüzünü kaldırdı ve yine diz üstü sürüne sürüne baş taraftaki taşa yaklaştı. Annesinin ismini taşıyan sütuna ıslak gözleriyle baktı. Soğuk mermeri öpmek ister gibi yüzünü yaklaştırıyordu... Fakat birden durdu. Başı önüne eğildi ve daldı! Ne düşündü? Taşa sarılan kolu düştü... Diz üstü başı eğili kaldı...

...Annesinin ismini taşıyan bu taşa temas ihtiyacı, anne şefkati için titreyen, yanan kalbine, bir sevgi gayesi gibi sınırsız arzular veriyordu. Onu öperse, tanımadığı annesini biraz öpmüş gibi memnun olacaktı. Kalbinin boşluğu dolacak, ruhu hafifleyecek ve biraz affedilmiş gibi bir sükûnet duyacaktı. Tıpkı küçüklüğünde yaptığı gibi mermere sarılıp: Ah anneciğim, anneciğim, diyebilse...

...Fakat beyaz, soğuk, dimdik mezar taşına yaş dolu gözlerle baktıkça, dizleri üstünde gerilemekten başka bir şey yapamıyor ve anladı ki artık bu taşa dokunmaya, orada yatan bir avuç toprağa, anne demeye hakkı kalmamış, hüsrân dolu kalbini teselli

edecek artık hiçbir bağ bırakmamıştı. İşte annesini taşıyan taşa ve toprağa bile kızarması lâzım gelen yüzünü süremiyor, sürmekten utanıyordu.

Ruhunda bütün ölümlerin umutsuzluğunu buldu... Hâlbuki daha hayat kapısında idi.

Mezar taşına dokunamadan, kalbinde, bir kere onu öpememek ukdesiyle yüzü gözü yaş içinde, yavaş yavaş, sürüne sürüne, arka arka uzaklaştı ve daha şimdiden hasretinin yükünü omuzlarında taşıyarak çıktı gitti.

Akşam!.. Vapur kalktı... Nesime, güverteye çıkıp uzaklaşan İstanbul'u seyretmek cesaretini kendinde bulamadı.

Kamarasına sımsıkı kilitlendi. Uzakta bir servilik görmekten korkuyor. Dargın beyaz mezarlardan ürküyor.

Fakat terk edilen vatanın sesi kamarasına kadar girdi... Kalbinde mi bu ezan sesi?.. Hayır, İstanbul'dan geliyor... Akşam ezanı!.. Öyle ya! Akşam! Ezan vakti oldu. Çark ve makine gürültüleri arasında onu nasıl fark etti? Vatandan kaçan kızı çağırmaya gelmiş gibi, ne berrak ve hazin duyuluyor! İşitmek için, Nesime, pencereyi kapamaya kalktı; fakat başını pencereye yaklaştırdı, dışarıda yeni bir ayın henüz koyulaşmayan mavi Marmara üstüne serptiği gümüş ve pırlanta yolu gördü: Gümüş servi!.. Ya oradaki siyah serviler?.. Beyaz mezarlar?..

Yatağın üstüne oturdu.

—Ah anneciğim, dedi.

Ve başını pencereye dayadı; gümüş serviye seyre daldı. Yüreğinde, henüz mislini tanımadığı bir sızı var.

—Acaba beni affedecekler mi? dedi. Sonra hepsini ayrı ayrı düşündü: Şimdi ne yaparlar? Babası, arkasında bütün dervişlerle, mihrabın önüne durmuştur... Allahu ekber! Ve Mevlevileri başlarında uzun külahlar, o zarif eğilmeleriyle, hepsi birden, ahenkle postları üstüne rüku ediyorlar. Allahu ekber!.. Yine manzum bir tavırla kalkıyorlar. Huzur ve sükûn dolu, sevgili dergâh!.. Ah orada hiç vicdan azabı yok...

Haremde dadılar, bacılar, akşam hazırlığıyla meşguldürler. Büyük yenge, ciddi, vakur yüzüyle, misafirlerin ortasında, ev hanımlığını yapıyor. Bir taraftan sofralar hazırlanıyor, bir taraftan, kafes arkasında hanımlar için seccadeler yayılıyor; giden gelen kalabalık; fakat hepsinin kalbi aynı ahenkle atıyor, hepsinin zihninde aynı düşüncelerin ve göreneğinin intizamı hâkim.

Sıcak yuva!.. Annesiz bile olsa, anne kokan sevgili ev! Ya dışarı? Ayın bu gümüş zıyası altında, mavi bir güzellik ve nurlu bir sükûn içinde dinlenen bahçe... Servilerin, siyah nöbetçiler gibi uyuyanları beklediği bahçe...

...Nesime, oradan yavaş yavaş bir sesin tâ kalbine kadar aksettiğini duyuyor... Servilerin hışırtısı mı? Yoksa bahçenin nefesi mi? Belki de orada yatan bir annenin kaçan kızı arkasından ağlaması... Ayın zıyası altında, serviler ne karardılar!.. Mezarlar da ne beyaz, ne beyaz, ölüm gibi beyaz... Yavaş yavaş bahçede gezenler başlıyor... Servilerin siyah gölgelerinden, beyaz hayaller süzülüyor, kanatları açık büyük kuşlar gibi döne döne meydana çıkıyorlar. Bunlar dervişler mi? Fakat bugün ne kadar çoktular? Dönüyorlar... Yüzleri bembeyaz, yanaklarından aşağı nur gibi yaşlar parlayarak akıyor; fakat ne uzun kâfile... Nereden geliyorlar? Bütün mezarlar mı açıldı? Hepsi kim?. Nesime bunları tanıyor. Bütün ecdadı... Tâ Mevlana'ya kadar giden kendi babaları. Hepsi beyaz, elemli ruhlar gibi ağlayarak dönüyorlar, yaşlı gözleri, umutsuz yeisleri üstüne kapalı... Döne döne denize doğru gidiyorlar. Ne arıyorlar? Salib memleketine kaçan bir kızı mı takip ediyorlar? onu çağırmak mı istiyorlar?.. Fakat o muttasıl gidiyor, uzaklaşıyor, artık tutması kabil değil...

Beyaz gölgeler gümüş servinin önünde, kanatları yaralı kuşlar gibi durdular... Sonra yine siyah servilerine döndüler ve inleyerek kayboldular. Mezarlarına gittiler. İçlerinden yalnız biri hâlâ duruyor. Hâlâ arıyor. Mum gibi beyaz, mermer sütun gibi beyaz... Bu gölgenin hıçkırıklarını, bütün ıstırabıyla, Nesime, kalbinde duyuyor:

—Çocuğum... Çocuğum...

Yüreğinde dayanılmaz bir gariplik ve kimsesizlik ateşiyle Nesime, gözünü açtı... Vapur hızlanmış olacak, çark ve makine gürültüleri artmış...

Kız, yanan başını pencereye yaklaştırdı ve dışarı baktı. Önünde simsiyah dalgalı, uçurum gibi korkunç deniz var... Maziden insanı telafisiz surette ayıran, kara ölüm perdesi gibi gerilen bir deniz..

...Ve bu denizde vapur, devamlı dev solumalarıyla, ilerliyor, koşuyor, koşarak onu götürüyor... Oraya, tanımadığı, o meçhul yeni dünyaya... Bilmediği o yeni insanların arasına... Ocaksız, yuvasız ve sevgisiz hayata... Gurbet!..

Gurbet! Ya daha sonra? Bu gurbette, bu yabancı insanlar arasında, bir lokma ekmek için, yaşamak hakkı için mücadeleler... Kim bilir nasıl izzet-i nefis yaraları... Belki hakaretler... Şüphesiz gözyaşları... Daha sonra... Muhakkak ebedî pişmanlık...

Nesime, kalbini dolduran bütün ümitlerin eridiğini duydu. Onu uçurup götüren, bütün hülyaların kanatları kırıldı... Ve oraya, beyaz yastığın üstüne yaralı bir pervane gibi düştü.

SAMET POLAT